

**İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME TÜRKÇE
DERS KİTAPLARINDAKİ EDEBÎ
METİNLERİN
ÇOCUK EDEBİYATI KRİTERLERİNE
UYGUNLUĞU
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)
Ersin SARIÇAN
2012**

**T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ EDEBİ
METİNLERİN ÇOCUK EDEBİYATI KRİTERLERİNE UYGUNLUĞU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ersin SARIÇAN

ÇANAKKALE

Haziran, 2012

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Edebî Metinlerin Çocuk Edebiyatı Kriterlerine Uygunluğu” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Ersin SARIÇAN

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Ersin SARIÇAN'a ait

“İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Edebî Metinlerin Çocuk Edebiyatı

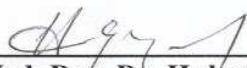
Kriterlerine Uygunluğu”

adlı çalışma,

jürimiz tarafından Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı'nda,

YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Üye Prof. Dr. Kemal YÜCE

Üye Yrd. Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL

(Danışman)

Üye Yrd. Doç. Dr. Mustafa Aydın BAŞAR

Tez No :
Tez Savunma Tarihi : 26.06.2012

ONAY

Doç. Dr. Aziz KILINÇ
Enstitü Müdürü
..../..../2012

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ EDEBÎ METİNLERİN ÇOCUK EDEBİYATI KRİTERLERİNE UYGUNLUĞU

ÖZET

Ders kitabı öğretmen için kılavuz, öğrenci için temel kaynak olması nedeniyle eğitim öğretim ortamlarının vazgeçilemez parçasıdır. Tüm dersler için önemi yadsınamaz olan ders kitapları Türkçe dersleri için ise kritik öneme sahiptir. Çünkü dersin işlenişi tamamen bu kitaplardaki metinlere ve etkinliklere bağlıdır.

2005 yılında yapılan program değişikliğiyle sınıflarda kullanılan kitaplar; ders kitabı, çalışma kitabı ve öğretmenlere verilen öğretmen kılavuz kitapları olmak üzere üçe ayrılmıştır. Yapılacak tüm çalışmalar ders kitabında bulunan metinlerden yola çıkılarak yapılmakta, bu durum da ders kitaplarındaki edebî metinlerin önemini arttırmaktadır. Sadece yapılacak etkinlikler açısından değil, çocuğun zihinsel ve dilsel gelişimi açısından da bu metinler çok önemlidir. Çünkü öğrencilerin doğru ve etkili dil kullanma yetenekleri, hatta kişilikleri bu metinlerden etkilenecektir.

İlköğretim Türkçe ders kitaplarında bulunacak metinlerin taşınması gereken özellikler Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda genel ifadelerle belirtilmekle beraber bu denli büyük öneme sahip ders kitaplarına metinleri seçme görevi, tamamen ders kitabı yazarlarına bırakılmıştır. Ayrıca bu kriterler hazırlanırken de kitapların hitap edeceği çocuklara yönelik olan çocuk edebiyatının kriterleri dikkate alınmamıştır.

Bu çalışmada 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın Türkiye genelinde kullandığı 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarının tamamı ele alınarak bu kitaplarda bulunan metinlerin tümü, çocuk edebiyatı kriterlerine uygunluğu bakımından irdelenmiştir.

Çalışma sonunda ders kitaplarında yer alan metinlerin seçiminde hatalı tercihlerin yapıldığı, özensizce seçilen bazı metinlerin ders kitaplarında yer aldığı görülmüştür. Yapılan çalışma ile ders kitaplarına konulacak metinlerin daha dikkatli seçilmesi, bu kitapların daha titiz bir incelemeden geçirildikten sonra onaylanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, Türkçe ders kitabı, metin.

**THE PROPERITY OF GENRE TEXTS IN SECOND GRADE TURKISH LESSON
BOOKS OF PRIMARY SCHOOL TO THE CRITERIA OF CHILDREN
LITERATURE**

ABSTRACT

Book's an indispensable part of education system cause it's a guidance for teacher and a primary source for student. Books whose importance's stubborn fact for all lessons, have critical importance for Turkish lessons. Because teaching a lesson's completely dependent on texts and activities of these books.

With schedule changing in 2005, the books used at classes're divided into three categories: The student book, the workbook and the teacher's book. All studies're done by using the texts of books, so that they increase the significance of the literary texts of books. These texts're very important in terms of not only activities but also mental and linguistic progress of the student. Because the accurate and effective language using abilities of the students're affected by them.

The properties of texts in primary Turkish books're indicated at Turkish Lesson Curriculum, furthermore the task of text choice for them that have great importance, are completely assigned to authors of books. Also, the criterions of children's literature that appeals to children aren't taken account of while preparing process.

At this research, all Turkish books of sixth, seventh and eighth grades used by Minister of National Education throught Turkey in 2011-2012's semesters are handled and all texts of these books're analysed in terms of literalism in children's litetature's criterions.

This research shows there're incorrect preferences on the choices of texts and same texts're chosen inattentively.

This work shows texts that will be used in the books should be chosen scrutinisingly and be approved after a suitably chosen research.

Key words: Children's literature, Turkish lesson book, text.

ÖNSÖZ

Ders kitabı Türkçe dersinin temelidir. Sınıfta yapılacak tüm etkinlikler ve öğrenci için hedeflenen tüm amaç ve kazanımlar bu metinlerden yola çıkılarak elde edilecektir. İyi seçilmemiş metinler ile öğretim programında yer alan genel ve özel hedeflere ulaşılması imkânsızdır. Bu nedenle bu metinlerin titizlikle seçilmesi bir zorunluluktur.

Her yıl birçok kitap Talim ve Terbiye Kurulu'ndan onay alarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın açtığı ders kitabı alım ihalesine girmektedir. Ocak 2011'de yayınlanan 2640 sayılı Tebliğler Dergisi'nde 2011-2012 eğitim-öğretim yılında ilköğretim ve ortaöğretim okul/kurumlarında okutulacak ders kitapları ve ders kitabı yerine kullanılacak eğitim aracı isimleri eklenmiş olan listede duyurulmuştur. Bu listeye bakıldığında 6. sınıf için dokuz adet, 7. sınıf için on üç adet ve 8. sınıf için de on üç adet olmak üzere ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıflar için toplam otuz beş adet ders kitabına onay verildiği görülmektedir. Bu ders kitaplarının sadece program değerlerine göre incelenmesi yeterli değildir. Kitaplarda yer alan edebî metinler, kitaplar çocuklara hitap ettiğinden dolayı çocuk edebiyatı kriterlerine göre de incelenmelidir.

İlköğretim İkinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki edebî metinleri çocuk edebiyatı kriterlerine uygunluğu bakımından inceleyen bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde giriş, problem durumu ve çalışmanın amaçları, ikinci bölümde yöntem, üçüncü bölümde bulgular ve yorumlar ve dördüncü bölümde ise sonuç ve öneriler yer almaktadır.

Öncelikle çalışmam süresince görüş ve düşüncelerini benimle paylaşarak bana yol gösteren, emek ve zaman harcayan tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL'e, yardımını hiç eksik etmeyen Yrd. Doç. Dr. Mustafa Aydın BAŞAR'a, Bölüm Başkanımız Prof. Dr. Kemal YÜCE'ye ve bölümdeki tüm hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ersin SARIÇAN
Çanakkale, 2012

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖN KAPAK	
TAAHHÜTNAME	
JÜRİ ONAYI	
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ÇİZELGELER LİSTESİ	vi
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Çocuk Edebiyatı	1
1.2. Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler	2
1.3. Dinleme Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler	5
1.4. Altıncı, Yedinci ve Sekizinci Sınıflarda Yer Verilmesi Gereken Türler	6
1.5. Problem Durumu	6
1.6. Araştırmanın Amacı ve Alt Amaçları	6
1.7. Araştırmanın Önemi	7
1.8. Araştırmanın Sayıtları	8
1.9. Araştırmanın Sınırlılıkları	8
BÖLÜM II	9
YÖNTEM	9
2.1. Araştırma Modeli	9
2.2. Çalışma Evreni ve Örnekleme	9
2.3. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi	10
BÖLÜM III	11
BULGULAR VE YORUM	11
3.1. Bulgular ve Yorumu	11
3.1.1. Şiirler	13

3.1.2. Hikâye ve Romanlar	22
3.1.3. Söyleşiler ve Eleştiriler	32
3.1.4. Denemeler	40
3.1.5. Anılar	48
3.1.6. Makaleler	53
3.1.7. Biyografiler	58
3.1.8. Gezi ve Tanıtım Yazıları	61
3.1.9. Tiyatrolar	65
3.1.10. Fıkralar (Köşe Yazısı)	67
3.1.11. Fabllar	69
3.1.12. Haber Yazıları	71
3.1.13. Masallar	72
3.1.14. Mektuplar	75
3.1.15. Konferans ve Söylevler	76
3.1.16. Destanlar	79
3.1.17. Efsaneler	80
BÖLÜM IV	82
SONUÇ VE ÖNERİLER	82
4.1. Sonuçlar	82
4.2. Öneriler	83
KAYNAKÇA	86

ÇİZELGELER LİSTESİ

ÇİZELGE	Sayfa
İlköğretim Okullarında 2011-2012 Eğitim Öğretim Yılında Kullanılan İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarının Yayınevleri	9
İncelenen Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Türlerine Göre Dağılımı ve Türün Toplam Metinler İçindeki Bulunma Yüzdesi	12

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatı terimi çocuk ve edebiyat sözcüklerinin birleşmesi ile oluşmuştur. Çocuk edebiyatı terimi bu iki kavramdan yola çıkılarak tanımlanmaya çalışılmaktadır.

Çocuk terimi Türkçe Sözlük'te (TDK 2011: 556) "Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız" şeklinde tanımlanırken edebiyat terimi (TDK 2011: 754) ise "Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın" şeklinde tanımlanmaktadır. Çocuk kavramını Yalçın ve Aytaş (2008: 13) "İki yaşından ergenlik çağına kadar büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu, henüz ergenlik dönemine erişmemiş kız ve erkek" olarak tanımlamaktadırlar. Kudret (1980: 1) edebiyat terimini "Bir dil ürünü olan sözlü ve yazılı eserlerin hepsi, yalnız sanat amacı güdülen meydana getirilen eserlerin hepsi ve söz ve yazı sanatının kurallarını öğreten bilim" şeklinde üç tanımla açıklamıştır.

Tamlamayı oluşturan sözcüklerden de anlaşılacağı üzere "çocuk edebiyatı" terimiyle 2-14 yaşları arasındaki kimselerin ihtiyacını karşılayan bir edebiyat alanı anlatılmak istenmektedir (Çakmak Güleç ve Geçgel 2006: 9).

Şirin (1998: 9), çocuk edebiyatı terimiyle ilgili olarak "Çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyattır." tanımını yapmıştır, ardından "Çocuk edebiyatı önce edebiyattır. Edebiyat yönü ile edebiyatın içinde en incelikli yazarlık biçimidir. Her yaştan okurun ilgisini çekebilene, okunabilene, dili, anlatımı ve biçimi ile edebiyatın içinde yeni bir türdür" ifadesi ile çocuk edebiyatının, edebiyat içinde yeni bir tür olduğunu vurgulamıştır. Dilidüzgün (2004) de "Çocuk edebiyatı ürünleri öncelikle edebiyattır, ama daha öncesinde de dil, anlatım, sözcük seçimi, düzey, konu vs. bakımından çocuğa göredir" demiştir, ardından çocuk edebiyatının amacını "Okuru olan çocuğun okuma ilgisini arttırmak, onu sıkmadan

düşündürmek, kendi ve çevresi hakkında düşüncesini geliştirmektir” ifadesiyle ortaya koymuştur.

Oğuzkan (2001: 3), “çocuk edebiyatı” için “Çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsar” ifadesini kullanmıştır. Enginün (2004: 392) de “Çocuk edebiyatı çocukların okuması için yazılmış, derlenmiş veya yayımlanmış olan bütün yayımları içine alır” demiştir.

Demirel, Çeçen, Seven, Tozlu ve Uludağ (2011: 43) çocuk edebiyatını “Temel malzemesi dil olan ve bu dil aracılığıyla çocuğun gelişim özelliklerini dikkate alarak onların hayal dünyalarına hitap eden, onları bayağılıktan ve çirkinlikten uzak tutan, onun anlama, kavrama ve yorumlama yeteneğine katkıda bulunan, bir başka ifadeyle ona bu imkânları sağlayan, onu bir yandan eğitirken bir yandan da eğlendiren, ona hoşça vakit geçirten yazılı ve sözlü eserlerin bütününe verilen addır” diyerek tanımlarlar. Gürel, Temizyürek ve Şahbaz (2007: 20) ise bu terimle ilgili olarak “Çocuğun hayal dünyasına hitap eden, üstün nitelikleri olan, estetik bir boyut taşıyan, kelime hazinesine uygun, ana dili geliştirebilecek özellikte, ulusal ve evrensel değerleri içeren, psiko-sosyal gelişimine katkı sağlayan, severek dinlediği/okuduğu, zevk aldığı yazılı ve sözlü edebiyat mahsullerini çocuk edebiyatı içerisinde değerlendiriyoruz” açıklamasını yapmıştır. Zengin ve Zengin (2002: 35) ise “Çocuk edebiyatı, çocuğun kabuller dünyasında benzeştigiine veya benzeşmesi gerektiğine hükmederek, duygu düşünce ve hayal bakımından okumaya veya dinlemeye layık saydığı metinler dünyasıdır” demiştir. Yalçın ve Aytaş (2008: 17) “Çocuk edebiyatı çocukların büyüme ve gelişmelerine; hayallerine, duygularına, düşüncelerine, yeteneklerine ve zevklerine hitap eden, eğitirken eğlenmelerine katkıda bulunan sözlü ve yazılı verimlerin tamamıdır” derken Sever (2010: 17) ise “Çocuk edebiyatı, erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır” ifadesini kullanmıştır.

1.2. Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler

2005 yılında yapılan program değişikliğinden sonra İlköğretim Türkçe Programı’nda metinler, okuma ve dinleme metinleri olmak üzere iki gruba ayrılmıştır ve bu iki grupta yer alan metinlerin taşınması gereken özellikler programda belirtilmiştir. İlköğretim Türkçe

Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Türkçe Programı'nda (MEB 2006: 56-57) ilköğretim ikinci kademe ders kitaplarına konulacak okuma metinlerinde bulunması gereken özellikler şöyle sıralanmaktadır:

1. Metinler, Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olmalıdır.

2. Metinlerde millî, kültürel ve ahlâkî değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.

3. Metinlerde ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır.

4. Metinlerde öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler yer almamalıdır.

5. Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, demokratik değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır.

6. Metinler, dersin amaçları ile kazanımlarını gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır.

7. Metinler kitapların yanı sıra, dergi, gazete, ansiklopedi, ansiklopedik sözlük, resmî internet siteleri ile basılı materyallerin çevrim içi sunumlarından seçilebilir. Aynı kaynaktan ikiden fazla metin alınmamalıdır.

8. Metinler, öğrencilerin ilgi alanlarına ve seviyesine uygun olmalıdır.

9. Metinler, işlenecek süreye uygun uzunlukta olmalıdır.

10. Metinler, Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtan eserlerden seçilmelidir.

11. Metinler; dil, anlatım ve içerik açısından türünün güzel örneklerinden seçilmelidir.

12. Şiir türündeki metinler öğrenci seviyesine uygun, şiir dilinin özelliklerini yansıtan, söz varlığını zenginleştiren, türünün güzel örneklerinden seçilmelidir.

13. Metinlerde tutarlılık ve bütünlük olmalıdır.

14. Dünya edebiyatından seçilen metinlerin çevirilerinde, Türkçenin doğru, güzel ve etkili kullanılmış olmasına özen gösterilmelidir.

15. Metinler, öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirecek, hayal dünyalarını zenginleştirecek nitelikte olmalıdır.

16. Metinler, öğrenciye eleştirel bir bakış açısı kazandıracak özellikler taşınmalıdır.

17. Metinler, öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.

18. Metinler, öğrencilerin duyu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacına yönelik olarak farklı yazar ve şairlerden seçilmelidir.

19. Metinler, yazar ve şairlerin yalnızca edebî yönlerini ön plana çıkarmalıdır.

20. Metinler, öğrenciye okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandıracak nitelikte olmalıdır.

21. Yıl boyunca işlenecek okuma metinlerinin 1/2'si bütün hâlinde alınmalıdır. Şiirlerin bütün hâlinde alınması esastır. Şiir dışında bütün hâlinde alınan metinlerde eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler varsa -metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla en fazla bir cümle, cümlelerin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla en fazla beş kelime- çıkarılmalıdır.

22. Yıl boyunca işlenecek okuma metinlerinin 1/3'ünde metnin özünü ve anlam bütünlüğünü bozmamak kaydıyla kısaltma ya da düzenlemeye gidilebilir. Düzenleme sırasında metne cümle ya da paragraf düzeyinde ekleme yapılamaz.

23. Her metin, öğrencinin söz varlığını zenginleştirecek yeni öğrenilecek söz ve söz gruplarına yer vermeli; ancak bu oran metni oluşturan kelimelerin yüzde beşini geçmemelidir.

24. Yıl içinde -dinleme metinleri de dâhil olmak üzere- bir yazardan ikiden fazla metin işlenmemelidir.

25. Tek yazarlı ya da birden çok yazarlı ders kitaplarında yazarlar tarafından yazılan ya da hazırlanan metin sayısı ikiyi geçmemelidir.

26. Ders kitabındaki metinler, içeriğe uygun çeşitli görsel materyaller (fotoğraf, resim, afiş, grafik, karikatür, çizgi film kahramanları vb.) in yanı sıra atasözü, özdeyiş, duvar yazısı veya sloganlarla desteklenebilir.

27. Ders kitabında temaları destekleyen serbest okuma metinlerine yer verilebilir.

28. Romandan, tiyatro metninden, biyografik ve otobiyografik eserlerden alınan bölüm kendi içinde bütünlük taşınmalıdır.

1.3. Dinleme Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler

Dinleme/izleme, iletişim kurmanın ve öğrenmenin temel yollarından biri olup verilen iletiyi doğru bir şekilde anlama, yorumlama ve değerlendirme becerisidir (MEB 2006: 5). Ders kitabında yer almayan, sadece öğretmen kılavuz kitaplarında bulunarak öğrencilerin dinleme/izleme becerilerini geliştirmede kullanılacak metinlerde bulunması gereken özellikler de İlköğretim Türkçe Dersi (6,7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda (MEB 2006: 57) ayrı bir başlık altında şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olmalıdır.
2. Millî, kültürel ve ahlâkî değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.
3. Siyasî kutuplaşmalara ve ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır.
4. Öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler yer almamalıdır.
5. İnsan hak ve özgürlüklerine, insanî değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır.
6. Dersin amaçları ile kazanımlarını gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır.
7. Öğrencilerin ilgi alanlarına ve seviyesine uygun olmalıdır.
8. İşlenecek süreye uygun uzunlukta olmalıdır.
9. Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtmalıdır.
10. Dinleme metinlerinde, metnin özünü ve anlam bütünlüğünü bozmamak kaydıyla kısaltma ya da düzenlemeye gidilebilir. Düzenleme sırasında metne cümle ya da paragraf düzeyinde ekleme yapılamaz.
11. Aynı temada birden fazla dinleme/izleme materyaline yer verilecekse bunları[n] türleri farklı olmalıdır.
12. Öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirecek, hayal dünyalarını zenginleştirecek nitelikte olmalıdır.
13. Öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.

1.4. Altıncı, Yedinci ve Sekizinci Sınıflarda Yer Verilmesi Gereken Türler

İlköğretim Türkçe Öğretim Programı, okuma ve dinleme metinlerinin taşınması gereken özellikler yanında 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarında yer alması gereken türleri de sınıflar bazında listelemektedir. Belirtilen türlerin ders kitabında yer alması zorunlu tutulurken, bu türler dışında türlere de yer vererek öğrencilerin farklı türlerle karşılaşmasının sağlanması gerektiği belirtilmiştir. İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında sınıflar bazında yer alması zorunlu olan türler İlköğretim Türkçe Dersi (6,7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda (MEB 2006: 57) şu şekilde gösterilmiştir:

6. Sınıfta; şiir, hikâye, anı, masal, fabl, deneme, tiyatro, mektup.

7. Sınıfta; şiir, hikâye, anı, deneme, tiyatro, sohbet (söyleşi), gezi yazısı, biyografi.

8. Sınıfta; şiir, hikâye, anı, makale, roman, deneme, sohbet (söyleşi), eleştiri, destan.

1.5. Problem Durumu

Bu çalışmada Türkçe ders kitaplarına alınan edebî metinlerin çocuk edebiyatı kriterlerine uygun olup olmadığı incelenmiştir. Türkçe ders kitaplarındaki edebî metinler dersin işleniş açısından önemli olup bunun yanında öğrencilere dil zevki kazandırmada, onların edebiyatla tanışmalarında da önemli bir işleve sahiptir. Bu nedenle, bu metinlerin özenle seçilmesi ve çocuklara hitap etmesi gerekmektedir. Bu metinlerin seçiminde özenli davranılıp davranılmadığı, bu metinlerin çocuk edebiyatı kriterlerine uygun olarak seçilip seçilmediği bu araştırmanın problemini oluşturmuştur.

1.6. Araştırmanın Amacı ve Alt Amaçları

Bu çalışmada; ilköğretim okullarının 6., 7. ve 8. sınıflarında okutulan Türkçe ders kitaplarındaki edebî metinlerin çocuk edebiyatı kriterlerine uygun olup olmadığının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Temel amaca bağlı olarak şu sorulara cevap aranmıştır:

1. İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki edebî metinlerin türlere göre dağılımı nasıldır?
2. Metinler, öğrencilerin ilgi alanlarına ve seviyelerine uygun mudur?
3. Ders kitabındaki metinler, türünün özelliklerini yansıtmakta mıdır?
4. Metinler, öğrencilere okuma zevk ve alışkanlığı kazandıracak niteliklere sahip

midir?

5. Metinler; çocukların duygu, düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirecek özelliklere sahip midir?

6. Metinlerde, çocuk edebiyatı kriterlerine aykırı unsurlar yer almakta mıdır?

7. İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin seçiminde çocuk edebiyatı kriterlerine dikkat edilmiş midir?

1.7. Araştırmanın Önemi

Çocuklara edebiyat zevki ve okuma alışkanlığı kazandırmada çocukların karşılaştıkları ürünler çok önemlidir. Kendi seviyesine uygun olmayan, iyi seçilmemiş ürünlerle karşılaşan çocuk; edebî zevkten mahrum kalacak ve okuma eğilimi göstermeyecektir. Bu nedenle, derslerde kullanılmak üzere Türkçe ders kitaplarına konulacak ya da dinleme metinleri olarak belirlenerek öğretmen kılavuz kitaplarına alınacak edebî eserlerin, özenle seçilmesi gerekmektedir.

Ders kitaplarına konulacak edebî metinler için Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda okuma metinlerinde bulunması gereken özellikleri yirmi sekiz madde olarak, dinleme metinlerinde bulunması gereken özellikleri ise on üç madde olarak sıralamıştır. Fakat burada metinlerin şekil ve içerik özellikleri ile ilgili genel ifadeler yer almıştır. Metinlerin edebî özellikleri ile ilgili kıstaslar yeterince belirtilmemiştir. Bunun yanında ders kitaplarına metin seçme görevi tamamen ders kitabı yazarlarına bırakılmıştır. Bu nedenle de ders kitaplarındaki metinlerde birtakım aksaklıklar görülebilmektedir.

İlköğretim ikinci kademedeki öğrenim görmekte olan öğrenciler 12-14 yaşları arasındadır ve bu öğrencilere okutulacak edebî eserlerin onların içinde bulunduğu dönemin özelliklerine uygun olması gerekmektedir. 2-14 yaşları arasındaki kimselerin ihtiyacını karşılayan edebiyat alanı ise “çocuk edebiyatı” terimiyle ifade edilir (Çakmak Güleç ve Geçgel 2006: 9). Dolayısıyla ilköğretim ders kitaplarında yer alan eserlerin çocuk edebiyatı kriterlerine uygun olması gerekmektedir.

Bu nedenle bu çalışmada ilköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki edebî metinlerin çocuklara hitap etme düzeyleri ve çocuk edebiyatı kriterlerine uygun olup olmadıkları incelenmiştir.

1.8. Araştırmanın Sayıtları

1. Çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal kitaplar taranarak metinleri değerlendirmek için türler bazında oluşturulan kriterlerin, metinleri incelemek için yeterli olduğu varsayılmıştır.

2. İncelenen Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin türlerinin doğru tespit edildiği varsayılmıştır.

1.9. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırmada toplanacak veriler 2011–2012 eğitim–öğretim yılında ilköğretim kurumlarında okutulan 6., 7., ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları ile sınırlıdır.

2. Çalışmada, sadece ders kitaplarındaki edebî metinlerin çocuk edebiyatı kriterlerine uygunluğu üzerinde durulmuştur.

3. 2011–2012 eğitim–öğretim yılında ilköğretim kurumlarında okutulan 6., 7., ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma, dinleme ve serbest okuma metinlerinin tamamı araştırmanın kapsamındadır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın modeli, çalışma evreni ve örneklem ile verilerin toplanması ve çözümlenmesine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma, metin çözümlemesine dayalı nitel bir araştırmadır. Çalışmada, tarama modeli kullanılmıştır, ikinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin çocuk edebiyatı kriterlerine uygunluğunu saptamaya yönelik kaynak taraması yapılmıştır.

Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, konu ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar 2009: 77).

2.2. Çalışma Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini ve örneklemi Millî Eğitim Bakanlığı'nın seçip dağıtımını yaptığı, ilköğretim ikinci kademe 2011-2012 öğretim yılında kullanılan tüm Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Belirtilen eğitim-öğretim dönemi için Millî Eğitim Bakanlığı Türkiye çapında iki adet altıncı sınıf, üç adet yedinci sınıf ve iki adet sekizinci sınıf Türkçe ders kitabının dağıtımını yapmıştır. Bu yedi adet ders kitabı araştırmanın hem evreni hem de örneklemdir.

2011-2012 eğitim öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı'nın ilköğretim okullarına dağıttığı kitaplara ait yayınevleri listesi çizelge 2.1'de verilmiştir.

Çizelge 2.1: İlköğretim Okullarında 2011-2012 Eğitim Öğretim Yılında Kullanılan İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarının Yayınevleri

Sınıflar	Yayınevleri		
6. Sınıf	MEB Yayınları	Evren Yayıncılık	
7. Sınıf	MEB Yayınları	Koza Yayın Dağıtım A.Ş.	Pasifik Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
8. Sınıf	MEB Yayınları	TAV Yayınevi	

2.3. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Çalışmanın veri toplama bölümü beş aşamada gerçekleştirilmiştir:

1. Öncelikle çocuk edebiyatı ve çocuk edebiyatında türler ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Kavramlar incelenmiş, bunların tanımları yapılmıştır.

2. Ardından çocuklara yönelik metinlerde bulunması gereken özellikler incelenmiştir.

3. Daha sonra ders kitaplarında bulunan edebî metinler türlerine göre sınıflandırılmış ve özellikleri belirlenmiştir.

4. Türlerine göre sınıflandırılan bu metinlerin, özellikleri bakımından çocuk edebiyatı kriterlerine uygun olup olmadıkları incelenmiştir.

5. Son olarak dördüncü aşamada elde edilen bulgular değerlendirilmiş, ders kitabındaki edebî metinlerin çocuk edebiyatı kriterlerine uygunluğu bakımından gösterdiği özellikler ışığında öneriler yapılmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM

Çalışmanın bu bölümünde, araştırma sonucunda elde edilen bulgular ve bu bulgularla ilgili yorumlar verilmiştir.

3.1. Bulgular ve Yorumu

İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarına bakıldığında her bir kitapta metinlerin; okuma metinleri, dinleme metinleri ve serbest okuma metinleri olmak üzere üç grupta sınıflandırılmış oldukları görülmektedir. Bununla beraber dinleme metinleri ders kitaplarına konulmamıştır. Sadece öğretmen kılavuz kitabında yer almaları sağlanmıştır. Bu metinlerin sınıfta dinletilmesi için ses dosyaları da hazırlanarak yayınevlerinin internet sitelerine konulmuş, ayrıca okullara gönderilmek üzere de dinleme metinlerinin cd'si hazırlanmıştır.

Yayınevleri, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'ndaki esaslara bağlı kalmak kaydıyla hazırladıkları ders kitaplarına metin seçme işini kendileri yapmaktadırlar. Bu nedenle yayınevinden yayınevine türlerin dağılımı ve seçilen metinlerin sayıları değişiklikler göstermektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı 2011-2012 eğitim-öğretim yılında ilköğretim ikinci kademede yedi adet Türkçe ders kitabı kullanmıştır. Altıncı sınıflar için MEB ve Evren Yayınevleri; yedinci sınıflar için MEB, Koza ve Pasifik Yayınevleri; sekizinci sınıflar için ise MEB ve TAV Yayınevleri'ne ait Türkçe ders kitapları tercih edilmiştir. MEB Yayınevi 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı ile 7. sınıflarda Koza ve Pasifik Yayınevleri'ne ait Türkçe ders kitaplarında otuz altışar metin yer alırken; 6. sınıf Evren Yayınevi, 7. sınıf MEB Yayınevi ve 8. sınıflarda kullanılan MEB ve TAV Yayınevleri'ne ait Türkçe ders kitaplarında otuz yedişer adet metin olduğu görülmüştür. İncelenen ders kitaplarına ait ders kitaplarındaki türler, bu türlere ait metin sayıları ve türün toplam metinler içindeki bulunma yüzdesini gösteren çizelge aşağıda yer almaktadır.

Çizelge 3.1: İncelenen Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Türlerine Göre Dağılımı ve Türün Toplam Metinler İçindeki Bulunma Yüzdesi

Sınıflar Türler	Altıncı Sınıf		Yedinci Sınıf			Sekizinci Sınıf		Toplam Adet	Oran %
	EVREN YAY.	MEB YAY.	KOZA YAY.	MEB YAY.	PASİFİK YAY.	TAV YAY.	MEB YAY.		
Yaynevleri									
Şiir	9	6	9	7	7	6	3	47	18.36
Hikâye	5	9	3	7	5	6	5	40	15.63
Söyleşi (Sohbet)	4	3	7	5	4	5	5	33	12.90
Deneme	3	5	4	7	3	3	4	29	11.33
Anı	4	2	4	2	3	4	3	22	8.60
Makale	3	2	3	2	2	3	2	17	6.64
Biyografi	2	1	1	1	3	1	2	11	4.30
Gezi Yazısı	-	2	2	1	2	3	1	11	4.30
Tiyatro	2	1	1	2	-	-	-	6	2.34
Roman	-	1	-	2	-	1	2	6	2.34
Fıkra	-	1	-	-	3	-	1	5	1.95
Fabl	1	1	-	-	2	-	-	4	1.56
Haber Yazıları	1	-	-	-	-	1	2	4	1.56
Masal	2	1	-	1	-	-	-	4	1.56
Mektup	1	1	1	-	-	-	1	4	1.56
Konferans	-	-	-	-	1	-	2	3	1.17
Söylev	-	-	-	-	-	1	2	3	1.17
Destan	-	-	-	-	-	1	1	2	0.78
Efsane	-	-	-	-	-	1	1	2	0.78
Tanıtım Yazısı	-	-	1	-	1	-	-	2	0.78
Eleştiri	-	-	-	-	-	1	-	1	0.39
Toplam Metin Sayısı	37	36	36	37	36	37	37	256	% 100

Yukarıdaki çizelge incelendiğinde, incelenen yedi ders kitabında toplam 256 metnin yer aldığı görülmektedir. Bu 256 metin; 47 şiir, 40 hikâye, 33 söyleşi, 29 deneme, 22 anı, 17 makale, 11 biyografi, 11 gezi yazısı, 6 tiyatro, 6 roman, 5 fıkra, 4 fabl, 4 haber yazısı, 4 masal, 4 mektup, 3 konferans, 3 söylev, 2 destan, 2 efsane, 2 tanıtım yazısı ve 1 eleştiriden oluşmaktadır. Görüldüğü üzere ders kitaplarında en çok şiir türünde metin yer alırken, en az bulunan tür ise eleştiridir. Ders kitaplarında en çok bulunan dört tür olan şiir, hikâye, sohbet ve denemeler ders kitabındaki edebî metinlerin %58.22'sini oluşturmaktadır.

İlköğretim ikinci kademedede 2011-2012 eğitim-öğretim yılında kullanılan Türkçe ders kitaplarındaki edebi metinler, yukarıdaki şekilde türlerine göre sınıflandırılmış ardından da çocuk edebiyatı kriterlerine uygunlukları bakımından değerlendirilmiştir.

3.1.1. Şiirler

Okuyan ve dinleyen kişide yüksek his ve heyecanlar meydana getiren; derin, keskin ve çarpıcı algılamalar uyandıran, güzelliği ile insanı etkileyen ahenkli sözlere şiir denilmektedir (Karataş 2011: 540-541). Şiir; zengin hayallerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan edebiyat türüdür (Kavcar, Oğuzkan ve Aksoy 2004: 171). İmgeleri, duygu, düşünce ve coşkuları etkileyici bir biçimde söze dönüştürme yoludur (Aksan 1999: 8). Şiir, çocuk edebiyatımızın en verimli ve zengin türüdür; çocuk roman ve hikâyelerinden daha eski bir tarihe sahiptir (Gökşen 1985: 138).

Ders kitaplarında en çok yer alan tür şiirdir. İncelenen ders kitaplarında toplam 47 adet şiir türünde eser bulunmaktadır. Bu eserleri incelemek için çocuk şiirlerinin taşıması gereken özellikler, çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal kitaplar taranarak şu şekilde tespit edilmiştir:

1. Kafiye -eğer varsa- belirli olmalı ve birbirlerine yakın mısraların sonlarında bulunmalıdır.
2. Düşünceler açık olarak ve bir beyit veya bir dördlük sınırları içinde anlatılmalıdır.
3. Tasvirler yalın ve kesin olmalıdır.
4. Benzetme, istiare, mecaz gibi edebî sanatlara ölçülü bir şekilde yer verilmelidir.
5. Hayal ve duygular çocukların yaşantılarıyla ilgili olmalı, bu unsurlarla olaylar arasında sıkı bir bağlantı kurulmalıdır.
6. Mısralar kısa, cümle düzeni doğal ve seçilen sözcükler sade olmalıdır.
7. Tam ve yarım kafiyelerden, ölçüden ve bazı mısraların tekrarından yararlanarak ahenk zenginliği sağlanmalıdır.
8. Konu -yaşama sevinci, aile sevgisi, doğa yurt ve ulus sevgisi, güzellik duygusu gibi- olumlu duygu ve davranışları kazandırıcı, geliştirici ve pekiştirici bir nitelik taşımaktadır (Oğuzkan 2001: 259).
9. Duraklar belirli olmalı, kolayca sezilebilmelidir (Kıbrıs 2010: 148).
10. Çocuk şiirlerinde duyguların belirtilmesinden ziyade olaylara yer verilmelidir (Zengin ve Zengin 2002: 151).

Ders kitaplarında yer alan şiir türündeki metinler yukarıdaki kriterlere göre incelenip değerlendirilmiştir.

Evren Yayınları İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda dokuz adet şiir bulunmaktadır. Evren Yayınları'nın bastığı Türkçe ders kitabının ilk şiiri Nurettin Özdemir'in "Vatan" adlı eseridir. Bu şiirde kitaba basım tekniği nedeniyle şiirin bölümleri açık bir biçimde görülememektedir. Şiir ders kitabına basılırken her mısra satıra ortalanmıştır. Bu nedenle dağınık bir görüntü ortaya çıktığı düşünülmektedir. Şiir kafiye örgüsüne sahip değildir, şiirde ses uyumları da zayıftır. Kitabın ikinci parçası olması ve şiir türünün özelliklerinin verilmesi için ilk örnek olması bakımından, iyi bir seçim olmadığı düşünülmektedir. Şiirde verilmek istenen vatan sevgisi temasının da açık olmadığı gözlenmektedir.

Turgut Uyar'a ait "Türkiye'm" kitapta yer alan ikinci şiirdir ve serbest okuma metni olarak verilmiştir. Şiirin ülke sevgisi kazandırma amacına uygun olduğu düşünülmektedir. Mısra sonlarında ses uyumları bulunması, temasının açık olması, şiir bölümlerinin açıkça görülmesi nedeniyle eser iyi bir tercih olarak değerlendirilebilir.

Dinleme metni olarak yer alan "Atatürk" adlı şiir İbrahim Minnetoğlu tarafından beşliklerle yazılmıştır, ses benzerlikleri açıktır. Vermek istediği mesajı açıkça vermesi de şiirin olumlu bir özelliği olarak değerlendirilebilir.

Hasan Ali Yücel'e ait "Ağaç ve Sen" adlı şiir de dinleme metinleri arasında yer almıştır. Şiir beyitlerle yazılmıştır. Eserin dinleme metni olması nedeniyle belki de ilk kez bu şekilde yazılmış bir şiirle karşılaşacak öğrencilerin metnin şekil özelliklerini kavramalarını zorlaştıracığı düşünülmektedir. Şiirde; önce ağaçta yer alan çiçeklerin gün gelip meyve vereceği, olgun meyvelerin üst dallarda olduğu, bunlara ulaşmak için vücutça ve zekâca kuvvetli olma gerekliliği anlatılmış ardından okumanın önemi, temiz yürekli olmak, vatani sevmek, çalışmanın önemi gibi farklı erdemler beyit beyit vurgulanmıştır. Beyitler arasında konu bütünlüğünün olmayışı, başlık-tema ve başlık-ana duygu ilişkisinin zayıf olması şiirin öğrenciler tarafından kavranılmasını zorlaştıracak unsurlardır.

Kitapta yer alan bir sonraki şiir Karacaoğlan'a ait "Nasihat"tir. Şiirin dörtlüklerle yazılmış olması, ses uyumları ve verilmek istenen mesajın açık olması olumlu özellikleri iken şiirin yerel şive ile yazılmış olması ve 6. sınıf öğrencilerinin bilmeyeceği kelimelerin fazlalığı şiirin olumsuz yanları olarak değerlendirilmektedir.

Gün Yayıncılık'ın belirli gün ve haftalar kitabından alınarak ders kitabına konulan "Sahneler" adlı eserin kafiye şemasının açık olması ve hece ölçüsü ile yazılmış olması olumlu özellikleri olarak göze çarpmaktadır. Fakat şiirin aşırı basit olması nedeniyle bu yaş öğrencilerinin seviyesinin altında kaldığı söylenebilir.

Ziya Osman Saba'ya ait "Ziller Çalacak" adlı şiir, ders kitabının dinleme metinlerinden bir diğeridir. Duygular temasının kaygı alt teması içinde yer almaktadır. Şiirin şekil özellikleri bakımından uygun olduğu düşünülmektedir. Şiir ölüm kaygısını anlatmaktadır. Bu nedenle, konu bakımından şiirin altıncı sınıf öğrencileri için uygun bir örnek olduğu söylenemez.

Ziya Osman Saba'nın bir diğer şiiri "Beyaz Ev" de kitapta serbest okuma metni olarak yer almaktadır. Bu şiirin son bölümünde şu mısralar yer almaktadır:

"Ki çıkıp mezarlarından annemiz, babamız da,

Beyaz evimize yerleşecekler,

Uzun kış geceleri onlar da aramızda

Göz göze bakışacak, mangalı eşecekler..."

Bu mısralar altıncı sınıf öğrencileri için kavranması zor ve olumlu duygular kazanmalarına yardımcı olmaktan uzak olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle bu şiirin altıncı sınıf ders kitabında bulunması uygun görülmemektedir.

Kitaba ait son şiir Cahit Külebi'ye ait "Rüzgâr"dır. Şiir dördüklerle yazılmıştır ve kafiye şeması açıktır. Tasvirlerin yalın, mısraların kısa, cümlelerin doğal ve seçilen sözcüklerin sade olduğu gözlemlenmektedir. Eserin konu bakımından da öğrenci seviyesine uygun olduğu söylenebilir.

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları'nın hazırladığı altıncı sınıf ders kitabında altı adet şiir türünde metin bulunmaktadır. "Kütüphane" adlı şiir ders kitabının ilk metnidir. Eserin yazarı M. Nihat Malkoç'tur. Şiir dördüklerle yazılmıştır, kafiye şeması belirgindir. Şiirin vermek istediği mesajın açık olduğu, anlatımın da sade olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin seviyesine hitap edebilecek olan şiir, ders kitabı için iyi bir tercih olarak değerlendirilebilir.

Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya ait "Yüzüncü Yıl Marşı" kitapta serbest okuma metni olarak verilmiştir. Şiirin içerik ve şekil özellikleri bakımından kriterlere uygun olduğu

düşünülmekte olup, bir marş olması nedeniyle de öğrencilerin dikkatini çekebilecek bir eser olduğu söylenebilir.

Kitapta yer alan “Soylu Bilgi Ağacı” adlı şiir Bastami Yazgan tarafından kaleme alınmıştır. Dörtlükler halinde yazılması, kafiye şemasının ve verilmek istenen ana duygunun açık olması nedeniyle kriterlere uygun olduğu düşünülen eser, öğretmen sevgisi kazandırmada faydalı olabilecek nitelikte görülmektedir.

Arif Nihat Asya’ya ait “Bayrak” adlı şiir ders kitabında sevgi teması içerisinde serbest okuma metni olarak yer almaktadır. Şiirin şekil ve içerik özellikleri bakımından çocuk edebiyatı kriterlerine uygun olduğu, temasının ve ana duygusunun açık olması nedeniyle bayrak sevgisi kazandırmada kullanılabilir bir metin olduğu düşünülmektedir. Şiirin çok bilinen bir eser olması, türünün tüm olumlu özelliklerini barındırması, temaya uygunluğu nedeniyle serbest okuma metni olarak verilmek yerine okuma metni olarak yer alması daha da uygun görülmektedir.

Arif Nihat Asya’nın bir diğer şiiri “Anne”ye kitapta dinleme metni olarak yer verilmiştir, eser duygular temasının şefkat alt temasına hitap etmektedir. Şiirde verilmek istenen duygunun çocukların yaşantılarıyla ilgili olduğu görülmektedir. Bu nedenle öğrencilerin ilgisini çekebilecek bir eser olduğu söylenebilir.

Abdurrahim Karakoç’a ait “Anadolu’da Bahar” adlı şiir zaman ve mekân teması içinde yer almakta olup, eserde Anadolu’ya baharın gelişiyle beraber ortaya çıkan güzellikler anlatılmıştır. Dörtlükler halinde ve hece ölçüsüyle yazılmış, kafiye şeması açıkça görülebilen bir şiirdir. Öğrencilerin verilmek istenen ana duyguyu kavramasının da kolay olabileceği düşünülmektedir.

İlköğretim yedinci sınıf ders kitaplarında; Koza Yayınları’nda dokuz, MEB Yayınları’nda yedi ve Pasifik Yayınları’nda da yedi adet olmak üzere toplam yirmi üç adet şiir bulunmaktadır.

Koza Yayınevi 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nın ilk metni “Keloğlan” adlı şiirdir, Mehmet Başaran tarafından yazılmıştır. Şiir beşlikler halinde yazılmıştır, mısraların kısa, cümle düzeninin doğal ve seçilen sözcüklerin sade olduğu gözlenmiştir. Öğrencilerin hayal dünyasını zenginleştirebilecek bir şiir olduğu söylenebilir.

Bu ders kitabındaki ikinci şiir Dr. Ceren Deniz’in “Atatürk” adlı şiiridir. Atatürk’ün Kurtuluş Savaşı’ndaki mücadelesi ve sonrasında yaptığı reformlar (özellikle dil konusunda

yaptığı çalışmalar) anlatılmaktadır. Şiirin, şekil ve içerik özellikleri bakımından öğrenci seviyesine uygun olduğu ifade edilebilir.

Kitaptaki üçüncü şiir ders kitabına serbest okuma metni olarak konulan “Atatürk Vatandır” adlı eserdir. Yazarı Ahmet Soruklu’dur. Şiirde, Atatürk’ün Türkiye ve Türk milleti için önemi anlatılmaktadır. Şiir serbest ölçü ile yazılmıştır, şiirin öğrencilerin seviyesine uygun olduğu düşünülmektedir.

Bir sonraki şiir Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun “Yedi Tane Erik Ağacı” adındaki eseridir. Şiir doğa ve evren teması içinde yer almaktadır. Şiir, Beyoğlu yokuşunda bulunan yedi erik ağacının kesilme hikâyesini ve yazarın bundan (yeşil alanların yok edilmesinden) duyduğu üzüntüyü anlatmaktadır. Eserin, vermek istediği mesaj açıktır ve şekil özellikleri bakımından öğrenci seviyesine uygun olduğu düşünülmektedir.

Ders kitabında yer alan bir sonraki şiir serbest okuma metni olarak verilen Cahit Külebi’ye ait “Rüzgâr”dır. Bu şiir Evren Yayınları’nın 6. Sınıf Türkçe ders kitabında okuma metni olarak yer almaktadır. Şiirin şekil ve içerik özellikleri bakımından her iki sınıf seviyesine de uygun olduğu düşünülmeyle beraber öğrencilerin aynı metni her sene tekrar tekrar görmesinin uygun olmadığı ifade edilebilir. Bu nedenle ders kitabı yazarlarının diğer ders kitaplarında olan metinleri taramaları, 6. sınıf ders kitabında olan metinleri 7. ve 8. sınıf ders kitaplarına koymaktan kaçınmaları gerekmektedir.

“Saz Şairi” adlı şiir kitapta serbest okuma metni olarak yer almaktadır, yazarı Özker Yaşın’dır. Şiir on iki bölümden oluşmaktadır. Bir saz şairinin Türkiye sevgisi ve köy köy gezişi şiirde konu edinilmiştir. Şiirin, şekil ve içerik özellikleri bakımından öğrenci seviyesine uygun olduğu gözlenmektedir.

Kitapta yer alan Melih Cevdet Anday’a ait “Bize Bağlı” adlı metin sekizer mısralık iki bölümden oluşmaktadır. Metnin öğrenci seviyesine, şekil ve içerik özellikleri bakımından da çocuk edebiyatı kriterlerine uygun olduğu söylenebilir.

Zaman ve mekân teması içerisinde yer alan Ziya Osman Saba’ya ait “İstanbul” adlı şiirde İstanbul sevgisi anlatılmaktadır. Şiirin, şekil ve içerik özellikleri bakımından öğrenci seviyesine uygun olduğu düşünülmektedir.

Kitapta yer alan son şiir “Deniz Kıyısındaki Kulübe” adındadır ve yine Ziya Osman Saba’ya aittir. Şair, şiirinde deniz kıyısında yaşama isteğini sade bir dille anlatmıştır. Eserde fikirlerin ve duyguların açık olduğu gözlenmektedir.

Millî Eğitim Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan ilk şiir Rasim Koroğlu'nun "Atatürk" adlı on bir dörtlükten oluşan şiiridir. Şiir 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır, kafiye şeması açıktır. Verilmek istenen mesajının açık olduğu gözlemlenen şiirin, öğrenci seviyesine uygun olduğu söylenebilir.

Kitaptaki bir sonraki şiir, Ümit Yaşar Oğuzcan'ın "Mustafa Kemal'i Düşünüyorum" adlı çok bilinen şiiridir. Şiir kitapta serbest okuma metni olarak yer almaktadır, şekil ve içerik özellikleri bakımından çocuk edebiyatı kriterlerine uygun olduğu düşünülmektedir.

"Bakardım Güneş Avuçlarımda" adlı Beşir Ayvazoğlu tarafından yazılan şiir, dinleme metni olarak kitapta yer almaktadır. Şiir kavramlar ve çağrışımlar ana temasının rüya ve hayal alt temasına yöneliktir. Eserde çocukluk döneminde kurulan hayallerin güzelliğinden bahsedilmektedir. Eser, şekil ve içerik özellikleri bakımından uygun olmakla birlikte şiirde, konu ve ana duygunun çok net olmadığı görülmektedir.

Yetik Ozan tarafından yazılan "Kilim" adlı şiir kitapta serbest okuma metni olarak yer almaktadır. Hece ölçüsü ile yazılmıştır, altı dörtlükten meydana gelmektedir. Şiir Türk kilimlerinin özelliklerinden bahsetmekte olup, şiirin şekil ve içerik özellikleri bakımından çocuk edebiyatı kriterlerine uygun olduğu söylenebilir.

Ömer Bedrettin Uşaklı'nın "Deniz Hasreti" adlı şiiri doğa ve evren teması içinde yer almakta olup altı dörtlükten oluşmaktadır. Şiirin şekil ve içerik özellikleri bakımından çocuk edebiyatı kriterlerine uygun olduğu söylenebilir.

Kitapta yer alan "Renkler" adlı şiir Korhan Koçak tarafından yazılmıştır. Ders kitabında, doğa ve evren temasının serbest okuma metinleri arasında yer almaktadır. Bu eser aşağıda da görüleceği üzere Pasifik Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda da bulunmaktadır. Edebî açıdan çok tatmin edici olmadığı düşünülen şiirde, şair her bir bölümde bir rengi ele almış, o rengin kendine çağrıştırdıklarını dile getirmiştir. Şiirde mısralar kısa, cümle düzeni doğal ve seçilen sözcükler sadedir. Şiir serbest ölçüde yazılmıştır; renklerin yazara çağrıştırdıklarının anlatıldığı bir eser olması nedeniyle şiirin, çocukların hayal dünyalarını geliştirici bir özellik gösterebileceği söylenebilir.

Ders kitabında yer alan son şiir, Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya ait "Mustafa Kemal'in Kağnısı" adlı eserdir. Şiirde, Türk kadınının Kurtuluş Savaşı yıllarındaki fedakârlığı ve çabası ortaya konulmaktadır. Şiirin şekil ve içerik özellikleri bakımından çocuk edebiyatı kriterlerine uygun olduğu gözlenmiştir.

Pasifik Yayınları İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda şiir türünde yedi adet eser vardır. "Atatürk Kurtuluş Savaşı"nda adlı Cahit Külebi'ye ait şiir ders kitabında Atatürk temasının serbest okuma metinleri arasında yer almaktadır. Şiir Atatürk'le ilgili en bilinen şiirlerden bir tanesidir. Şiirde mısralar kısa, cümle düzeni doğal ve seçilen sözcükler sadedir. Şiirde duyguların belirtilmesinden ziyade olaylara yer verilmiştir. Şiir öğrencilerin ilgilerini çekebilecek niteliktedir, fakat şiir ders kitabına basılırken mısralar satıra ortalanacak şekilde basılmıştır, bu da şiirin biçim olarak kötü görünmesine neden olmuştur.

Yukarıda da belirtildiği üzere "Renkler" adlı Korhan Koçak tarafından kaleme alınmış olan şiir, bu ders kitabında da bulunmaktadır. Eser, bu kitaba doğa ve evren temasının renkler alt temasına yönelik olarak konulmuştur.

"Sakın Kesme" adlı şiir Mehmet Emin Yurdakul tarafından yazılmış olup eser, doğa ve evren temasının serbest okuma metinleri arasında yer almaktadır. Şiirde genç ağaçların değil de yaşlı ağaçların kesilmesi gerektiği belirtilmiş, ağacın ve ormanın önemi dile getirilmiştir. Şiirde duyguların belirtilmesinden ziyade olaylara yer verilmiştir; mısralar kısa, cümle düzeni doğal ve seçilen sözcükler sadedir. Bu nedenlerle şiirin çocuklar için uygun olduğu düşünülmektedir.

Cevdet Kudret Solok tarafından yazılan "Çocukluk" adlı şiir duygular ve hayaller teması içinde özlem alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulmuştur. Şiirde çocukken kurulan hayallerden ve büyüyünce onların tükendiğinden bahsedilmiştir. Hayal ve duyguların çocukların yaşantılarıyla ilgili olduğu görülen şiirde mısralar kısa, cümle düzeni doğal ve seçilen sözcükler sadedir. Bu nedenle şiirin ders kitabı için uygun olduğu düşünülmektedir.

"Çocukluk Aşkı" adlı şiirin yazarı Ceyhun Atuf Kansu'dur. Şiir duygular ve hayaller temasının serbest okuma metinleri arasında yer almaktadır. Şiirde bir çocuğun gözünden oyunları, oyuncakları ve hayalleri anlatılmıştır. Altı kıta olan şiirin kafiyeye şeması açıktır. Şiirde; hayal ve duyguların çocukların yaşantılarıyla ilgili, fikirlerin açık olduğu gözlemlenmiştir.

"Havada Bulut Yok" adlı metin, millî kültür temasının Türk müziği alt temasına yönelik olarak ders kitabının dinleme metinleri arasına konulmuş anonim bir eserdir. Metinde, millî kültür değerlerimizden türküler üzerine vurgu yapılmak istenmiştir. Eserde

mısralar kısa, cümle düzeni doğal ve seçilen sözcükler sadedir. Öğrencilerin ilgisini çekebilecek bir metin olduğu düşünülmektedir.

“Türkiye’me Sesleniş” adlı eserin şairi Muharrem Kubat’tır. Metin millî kültür temasının serbest okuma metinleri arasında yer almaktadır. Şiirde ülkemizin güzellikleri sade bir dille anlatılmıştır. Kafiyelerden, ölçüden ve bazı mısraların tekrarından yararlanarak ahenk zenginliği sağlanmış olan şiirde de mısralar satırı ortalayacak biçimde basılmıştır. Eserin konusu itibariyle öğrencilerin ilgisini çekebilecek bir metin olduğu düşünülmektedir.

MEB Yayınları İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda üç adet şiir bulunmaktadır. Kitaptaki ilk şiir “Geçmiş Zaman Şiirleri” adlı eserdir. Bayram Bilge Tokel tarafından yazılmıştır. Şiir altı bölümden oluşmaktadır, zaman ve mekân temasının geçmiş zamana özlem alt temasına yöneliktir. Şiirde yazar, çocukluk yıllarından bahsetmiş ve bu günlerin çabucak geçip gittiğini dile getirmiştir. Fakat şiir ve başlık arasında bir uyumsuzluğun olduğu gözlenmektedir. “Geçmiş Zaman Şiirler” başlığı içerikte eski şiirlerden bahsedeceği izlenimi uyandırmaktadır. Bunun dışında şiirin şekil ve içerik özellikleri bakımından çocuk edebiyatı kriterlerine uygun olduğu söylenebilir.

Kitapta yer alan ikinci şiir Orhan Veli’nin “İstanbul’u Dinliyorum” adlı eseridir. Serbest okuma metni olarak yer alan eser kitapta beş bölüm olarak yer almaktadır.

“İstanbul’u dinliyorum, gözlerim kapalı;

Bir yosma geçiyor kaldırımdan;

Küfürler, şarkılar, türküler, laf atmalar.

Bir şey düşüyor elinden yere;

Bir gül olmalı;

“İstanbul’u dinliyorum, gözlerim kapalı.” bölümü çıkarılarak eser kitaba basılmıştır. İlköğretim programının okuma metinlerinde bulunması gereken özellikler başlığı altında ders kitabında yer alan şiirlerin bütün halinde alınması gerektiği belirtilmektedir. Bu nedenle programdaki esaslara aykırı davranılmıştır. Şiirin bu bölümünün çıkarılması yerine, eğer şiirin bu bölümünün öğrenciler için uygun olmayacağı düşünülüyorsa şiirin kitaba hiç konulmamasının daha uygun olacağı söylenebilir.

Kitapta yer alan son şiir Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun "Türküler Dolusu" adlı eseridir. Şiir kitapta dinleme metni olarak yer almaktadır. Millî kültür teması içinde yer alan metnin şekil ve içerik özellikleri bakımından çocuk edebiyatı kriterlerine uygun olduğu düşünölmektedir.

TAV Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda altı adet şiir bulunmaktadır. Kitapta yer alan ilk şiir Orhan Veli'nin "Gün Olur" adlı eseridir. Şiir kitabın dinleme metinleri arasındadır, duygular temasının yaşama sevinci alt temasına yönelik olarak kitaba konulmuştur. Dört bölümden oluşan şiirin, yalın dili ile çocuk edebiyatı kriterlerine uygun olduğu düşünölmektedir.

Kitapta yer alan bir sonraki şiir "Atatürk'ten Son Mektup" adlı şiirdir. Halim Yağcıoğlu tarafından yazılmıştır. Yedi adet altılıktan oluşan şiir Atatürk'ün ağzıyla Türk milletine hitaben yazılmıştır. Şekil ve içerik özellikleriyle çocukların seviyesine uygun olduğu düşünölen şiir, vermek istediği mesajın belirgin olması ve Atatürk'ün ağzından yazılmış olması nedeniyle öğrencilerin ilgisini çekebilecek nitelikte görölmektedir.

Kitapta yer alan Sabahattin Kudret Aksal tarafından yazılan "Doğa Dedi Ki" adlı şiir beş dörtlükten oluşmaktadır. Kafiye örgüsü belirgin olan şiir, hece ölçüsüyle yazılmıştır. Şiirin şekil ve içerik özellikleri bakımından çocuk edebiyatı kriterlerine uygun olduğu söylenebilir.

Toplum hayatı teması içinde yer alan Mehmet Salihoğlu'nun yazdığı "Birlikte" adlı şiir, öğrencilerde birlik-beraberlik duygusu uyandırmayı amaçlayan bir eserdir. Şiirde, mısralar kısa ve seçilen sözcükler doğaldır. Şekil ve içerik özellikleri bakımından çocukların seviyesine uygun olduğu düşünölen bir eserdir.

"Kurabiye Hırsız" adlı şiir Valerie Cox tarafından yazılmış tercüme bir eserdir. İnsanlarla iletişim alt teması içinde yer almaktadır. Eserde mesaj, havaalanında yaşanan bir olaydan yola çıkılarak verilmektedir. Eserin çocuk edebiyatının kriterlerine uygun olduğu söylenebilir.

Yusuf Ziya Ortaç'ın "Evim" adlı eseri ders kitabında yer alan son şiirdir. Eser kitabın dinleme metinleri arasında yer almaktadır. Zaman ve mekân temasının evimiz alt temasına yönelik olan bu şiir, altı üçlükten oluşmaktadır. Şiir, sade bir dille ve on birli hece ölçüsüyle yazılmıştır. Şekil ve içerik özellikleri bakımından çocukların seviyesine uygun olduğu düşünölen bir eserdir.

3.1.2. Hikâye ve Romanlar

İnsan hayatında olan veya olma ihtimali bulunan, olayları belli bir hacim içinde anlatan metinlere hikâye denir (Karataş 2011: 247). Anlatma esasına bağlı metinlerin en olgun örneği sayılan ve edebî türler içinde en uzun soluklusu diye nitelendirilen roman için ise hikâyenin daha kapsamlı biçimi denilebilir (Karataş 2011: 486). İncelenen ders kitaplarında 40 adet hikâye ve altı adet roman türünde eser bulunmaktadır. Hikâye ve roman türü eserlerde bulunması gereken özellikler çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal kitaplar taranarak şu şekilde belirlenmiştir:

1. Çocukların ilgilerine, hayat tecrübelerine ve kavrayış güçlerine uygun konu.
2. Çocuk düşüncesine aykırı olmayan sade ve gerçekçi bir plan.
3. Mantıklı sonuçlarla biten hareketli olaylar.
4. Somut, doğru; fakat dikkati dağıtmayan ayrıntılar.
5. Özellikleri iyi anlatan, gerçekliğe uygunluğu bakımından hiç kuşkuya yer vermeyen kişiler (şahıslar, kahramanlar).
6. Kısa cümle ve paragraflar ile kısa, bol ve canlı konuşmalara dayalı sürükleyici bir anlatım.
7. Çocukların seviyesine uygun basit ruh çözümlenmeleri.
8. Kabalığa kaçmamak ve yerinde olmak şartıyla güldürücü sahneler veya konuşmalar.
9. Küçük şeylere (ayrıntılara) karşı sürekli bir ilginin uyandırılmış olması.
10. Her durumun heyecanlı yanlarının daima belirtilmesi.
11. Metinle ilgili güzel ve anlamlı resimler (Oğuzkan 2001: 109).
12. Anlatılan kişi ve olaylar çocuğun dünyasıyla çelişmeyecek, onun aklını karıştırmayacak biçimde olmalıdır (Kıbrıs 2010: 180).
13. Hikâye ve roman çocukta gerçek hissini uyandırmalıdır.
14. Olaylar hareketli olmalı çevre iyi belirtilmelidir. (Zengin ve Zengin 2002: 62-63).
15. Hikâye ve romanda aşırı öğretici bir üsluptan kaçınılmalı, dil sade olmalıdır (Erdal 2008).
16. Hikâyenin konusuna uygun olarak çizilen resimler, konuyu öğrenciye hissettirmeli, estetik yönü ağır, renkli ve çocuğun iç dünyasına seslenen nitelikte olmalıdır (Gürel vd. 2007: 114).

17. Yalnızca öğüt veren, çocuğun duyma, düşünme, düş kurma becerilerini geliştirmeyen metinlerden özellikle uzak durulmalıdır (Mert 2012).

Ders kitaplarında yer alan hikâye ve roman türlerindeki metinler yukarıdaki kriterlere göre incelenip değerlendirilmiştir.

Evren Yayınları İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda beş adet hikâye bulunmaktadır. Bunlardan ilki Halikarnas Balıkçısı'na ait "Tünek Ahmet" adlı hikâyedir. Sevgi teması içinde hayvan sevgisi alt temasına yönelik olarak konulan metnin; çocukların ilgilerine uygun, sade ve gerçekçi, gerçekliğe uygun kişilerin yer aldığı, gerçek hissi uyandıran bir hikâye olduğu düşünülmektedir. Şekil ve içerik özellikleri bakımından hikâyenin, çocuk edebiyatı kriterlerine uygun olduğu söylenebilir. Vermek istediği mesaj açıktır. Fakat hikâyede büyük kişilerin başından geçen olaylar anlatılmasına Tünek Ahmet'ten "adam" diye bahsedilmesine rağmen hikâyeye ait görsellerde kişiler resmedilirken çocuksu görüntüye sahip karakterler çizilmiştir. Hâlbuki resimler metne uygun olarak çizilmeli, resimlerin konuyla ilgisi bulunmalıdır (Güneş 2000). Bu yüzden hikâye ile görseller arasında bir tezat olduğu söylenebilir.

Ders kitabında yer alan ikinci hikâye Yaşar Kemal'e ait "Sarı Sıcak" adlı eserdir. Kişisel gelişim teması içinde yer alan metin; öğrencilerde gerçek hissi uyandıracak nitelikte olup, karşılıklı konuşmaların sıklığıyla sürükleyici bir anlatıma sahiptir. Fakat metnin ders kitabı için kısaltılması sırasında yaklaşık yirmi yerde cümleler çıkarılmış, böylece metnin orijinalliği ve akıcılığı bozulmuştur. Bazen 15-20 cümlelik bölümlerin atılması yazarın bu bölümlerde vermek istediği izlenimleri ve etkiyi azaltmıştır. Hikâyelerden bu kadar sık ve bu kadar uzun bölümlerin çıkarılarak ders kitabına alınması uygun görülmemektedir.

Ders kitabında yer alan bir sonraki hikâye Oktay Akbal tarafından yazılmış olan "Sinemalarda Yaşamak" adlı eserdir. Bu metnin türünün hikâye olarak verilmiş olmasına rağmen temel bir olay yoktur. Yazar çocukluk günlerinde gittiği sinemalarla ilgili birkaç anısını anlatmış, eski sinemalara olan özlemini dile getirmiştir. Metin ders kitabında serbest okuma metni olarak yer almaktadır. Metnin dilinin sade ve akıcı olduğu söylenebilir.

Ders kitabında yer alan bir sonraki hikâye Salim Savcı tarafından yazılan "Onu Örnek Göstermeyin"dir. Hikâyede, sürekli örnek gösterilen bir çocuğun onu kıskanan arkadaşları tarafından tepki görmesi, korkutulması, çamura itilmesi ve daha sonra da bu

çocuğun arkadaşlarını affedip barışmaları anlatılmaktadır. Okul ve öğrenci çevresi içinde geçen hikâye, bu yönüyle öğrencilerin dikkatini çekebilecek nitelikte görülmektedir. Dilinin sade olduğu ve konuşmalarla metinde akıcılığın sağlandığı söylenebilir. Ders vermek amacıyla yazılmış bir hikâye olması nedeniyle olaydan çok verilmek istenen mesaja odaklanılmıştır, bu nedenle hikâyenin kurgusal yönünün zayıf olduğu gözlemlenmiştir. Metnin görselleriyle içeriği arasında uyumsuzluk dikkati çekmektedir. “Kara kuru” olarak ifade edilen öğrenci resmedilirken bu özelliğine dikkat edilmemiştir.

Kitapta yer alan son hikâye Necati Cumalı tarafından yazılan “Güz Türküsü”dür. Hikâye bir olay etrafında gelişmemektedir, hikâyede son baharın hüzünlü manzaraları anlatılmaktadır. Cümlelerin kısa olduğu gözlemlenmiştir, anlatımın sürükleyici olduğu söylenebilir.

MEB Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda dokuz adet hikâye bulunmaktadır. Bunlardan ilki Mehmet Güler tarafından yazılmış olan “Çocuk Kitaplığında Sabah Tartışması” adlı hikâyedir. Hikâyede, sabah saatlerinde kitaplıkta tartışan hikâye kahramanları anlatılmaktadır. Don Kişot, Mikiler, Küçük Prens, Nasrettin Hoca, La Fonten gibi sanal ve gerçek bilinen karakterler hikâyede bir araya getirilmiştir. Bu özelliğiyle öğrencilerin ilgisini çekebilecek nitelikte olduğu düşünülen hikâye, okuma ve kitap sevgisi kazandırmakta da başarılı olabilecek bir nitelikte görülmektedir. Anlatımda dilinin sade ve akıcı olduğu gözlenen metnin, görselleri de başarılı bulunmuştur.

Kitapta yer alan bir diğer hikâye Üzeyir Gündüz tarafından yazılmış “Vitrindeki Masal Kitabı”dır. Hikâyenin samimi, sade ve akıcı bir dile sahip olduğu düşünülmektedir. Eserde kitaba duyulan sevgi ve kitaba karşı olan merak anlatılmıştır.

Refik Halit Karay tarafından yazılmış “Eskici” adlı metin, memleketinden uzakta yaşamak zorunda kalan küçük Hasan’ın dil özlemine anlatılmaktadır. Hikâyede karakterlerin iyi tanıtıldığı, olayların ilgi uyandıracak kurgu ile ve sade bir dille anlatıldığı görülmüştür. Hikâyenin vermek istediği mesajının açık olduğu, öğrencilerin ilgisini çekebilecek niteliklere sahip olduğu söylenebilir.

Ömer Seyfettin’in “Forsa” adlı bilinen eseri, kitapta serbest okuma metni olarak yer almıştır. Eserin, sade dili ve akıcı anlatımı ile öğrencilerin beğenisini çekebilecek nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Hasan Lâtif Sarıyüce tarafından yazılmış “Sahibini Unutmayan Köpek” adlı hikâyede, hayvan sevgisi ve hayvanların gösterdiği vefa bir köpek örneğinden yola çıkılarak anlatılmıştır. Serbest okuma metni olarak kitapta yer alan hikâyenin sonuna vefanın önemi ile ilgili ders verici nitelikte cümleler konulmuştur. Böylece verilmek istenen mesajın pekiştirildiği gözlenmiştir.

Muzaffer İzgü’nün “Bayram Yeri” adlı hikâyesi zaman ve mekân teması içinde “geçmiş, şimdi, gelecek” alt temasının içinde yer almaktadır. Hikâyede bayram yerine gitmek isteyen bir ninenin bayram yerine gittiğinde çok katlı apartmanlar, sağlıksız yiyecekler, içecekler ile karşı karşıya kalması; o güzel yeşil alanların yok olduğunu görmesi ve bu manzaradan sonra geçmişe duyduğu özlem anlatılmaktadır. Geçmiş günlerin güzelliğini, gün geçtikçe bu güzelliklerin yok olduğunu anlatan eserin, sade ve akıcı bir dile sahip olduğu söylenebilir.

Ders kitabında yer alan bir sonraki hikâye Miyase Sertbarut tarafından yazılmış “Kınalı Keklik”tir. Metin soyu tükenen hayvanlar alt teması ile ilişkilendirilmiştir. Sade ve gerçekçi bir plan çerçevesinde anlatılan olay karşılıklı konuşmalar ile hareketlendirilmeye çalışılmıştır. Metnin en dikkat çekici yanı uzunluğudur, metin ders kitabında altı sayfalık yer işgal etmektedir. Derslerin süresi dikkate alındığında, aşırı uzun metinlere ders kitabında yer vermenin zorluklara neden olacağı bir gerçektir. Bu nedenle bu metnin, sınıfta okumak ve üzerinde anlama çalışmaları yapmak için uygun olmadığı düşünülmektedir.

Ders kitabındaki bir sonraki hikâye, dinleme metni olarak yer alan “Uzay” adlı eserdir. Yazarı Beril Açıkgöz’dür. Metin, hikâye gibi başlamaktadır. Sabah uyanan bir öğrencinin uzay aracıyla çıktığı yolculuk ile başlayan hikâye, daha sonra gezegenler hakkında bilimsel bilgiler veren bir fen bilgisi dersine dönmüş, son kısımda ise dünyanın yok olmaması için dünyanın kıymetini bilmemiz gerektiğini anlatan bir sohbet ile bitirilmiştir. Metnin olay kurgusunun zayıf olduğu, eserin türünün sahip olması gereken özellikleri taşımadığı düşünülmektedir. Olay mantıklı bir son ile de bitirilememiştir. Bu nedenle türünün özelliklerini sergilemediği düşünülen bu metnin, hikâye türüne örnek olarak ders kitabında yer almaması gerektiği söylenebilir.

Kitapta yer alan son metin Bilgin Ersözlü tarafından yazılan “Yıldızlar, Evren ve Galileo” adlı eserdir. Galileo’nun hayatı ve başından geçenler, çizgi roman tarzında karikatürize edilerek anlatılmıştır. Olayı iki kedi, kendi aralarında geçen komik atışmalar

ile anlatmaktadırlar. Konusu ve anlatım biçimi ile öğrencilerin dikkatini çekebilecek bir eser olduğu düşünülmektedir.

Koza Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda üç adet hikâye bulunmaktadır. Bunlardan ilki Sait Faik Abasıyanık'ın "Son Kuşlar" adlı eseridir. Bu hikâye doğa ve evren teması içinde yer almaktadır, hayvanlara ve doğaya verilen zararı gözler önüne sermek amacıyla ders kitabına konulmuştur. Metinde verilmek istenen mesaj son bölümde açıkça vurgulanmış, böylece pekiştirilmiştir. Hikâyenin öğrencilerin ilgisini çekebilecek nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Bir sonraki hikâye kitapta serbest okuma metni olarak yer alan Muzaffer İzgü'ye ait "Cici Semer"dir. Metin, hayvan kahramanlar üzerinden mesajını vermek isteyen, öğrencilerin seviyesine uygun olduğu düşünülen ve gülmece unsurunu da güzel bir biçimde kullandığı gözlenen bir hikâyedir.

Kitapta yer alan son hikâye Sulhi Dölek'e ait "Bulunan Para" adlı eserdir. Çocuk bir kahramanın babaannesiyile başından geçen bir olayı anlatan hikâyenin, sade bir dille yazıldığı gözlenmektedir. Hikâye, kısa cümle ve paragraflar ile kısa ve bol konuşmalar içermektedir.

MEB Yayınlarının İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yedi adet hikâye bulunmaktadır. Bunlardan ilki Mehmet Güler'in yazdığı "Şakacı Bulut"tur. Hikâyede annesinin işten dönmesini bekleyen bir çocuğun, resim çizerken içine girdiği hayal dünyası anlatılmaktadır. Çocukların hayal dünyalarını geliştirecek nitelikte olduğu düşünülen bu metnin, sade dili ve akıcı üslubuyla çocukların ilgisini çekebilecek nitelikte olduğu düşünülmektedir.

"Miras Keçe" adlı hikâye Kenan Hulusi Koray'a aittir, kitapta dinleme metni olarak millî kültür teması içinde yer almaktadır. Hikâyede, miras olarak gelen ve kimsenin önemsemediği keçenin eskiciye satılması ve oradan müzeye olan yolculuğu güldürücü sahneler ve konuşmalar ile anlatılmıştır. Hikâyenin çocukların ilgisini çekebilecek bir eser olduğu söylenebilir.

Ders kitabında yer alan bir sonraki hikâye Yavuz Bahadıroğlu tarafından yazılmış "Karada Yüzen Donanma" adlı eserdir. Eser, İstanbul'un fethi sırasında gemilerin karadan Haliç'e indirilmesi olayını anlatmaktadır. Metin, imkânsızlıklar karşısında pes etmemek

gerektiği belirtilerek bitirilmiştir. Eser, vermek istediği mesajın açıklığı ve sade üslubuyla dikkat çekmektedir.

“Yeşil Gözlü Kardan Adam” adlı Tacettin Şimşek tarafından yazılan hikâye, kitabın dinleme metinleri içerisinde yer almaktadır. Hikâye, kardan adam yapan çocukların konuşmaları ile sürerken; aynı zamanda çocuklara yağış biçimlerinin oluşması ve ilk Türk astronomi bilginlerinden Biruni hakkında bilgiler de vermektedir. Komedi öğelerinin de bulunduğu metnin, sade bir üslupla kaleme alındığı söylenebilir.

Bu kitapta yer alan bir sonraki hikâye Sait Faik Abasıyanık’ın “Son Kuşlar” adlı eseridir. Bu eser, yukarıda da belirtildiği gibi Koza Yayınları’nın 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda da yer almaktadır. Eserin, çocukların sevip ilgi ile okuyabileceği bir hikâye olduğu, mesajını da güçlü bir biçimde verdiği söylenebilir.

Ders kitabına konulmuş bir sonraki hikâye Haldun Taner’in “Bir Kavak ve İnsanlar” adlı eseridir. Eser kitapta serbest okuma metni olarak yer almaktadır. Doğanın tahrip edilmesini anlatan, sade bir dille yazılmış, ilgi çekici bir hikâye olduğu ifade edilebilir.

Miyase Sertbarut tarafından yazılan “Emine Teyze’nin Çilek Reçeli” adlı hikâye toplum hayatı temasının yardımlaşma alt teması içinde yer almaktadır. Eserde komşularına iş bulan bir yardımseverin, onlar için bir iş kurması anlatılmaktadır. Metindeki olayların hareketli olduğu söylenemez. Hikâye çocukta gerçek hissini uyandıracak niteliktedir.

Pasifik Yayınları İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda hikâye türünde beş adet eser vardır. Sait Faik Abasıyanık’a ait “Haritada Bir Nokta” adlı hikâye, hak ve özgürlükler temasının hakkını savunma alt temasına hitap edecek biçimde, dinleme metni olarak ders kitabına alınmıştır. Metinde dışarıdan gelip bir balık almak için bütün gün gemide çalışan bir yabancıya tutulan balıktan hiç pay verilmemesi, hakkının yenilmesi anlatılmıştır. Hikâye gerçekliğe uygundur, kısa cümle ve paragraflar ile kısa, bol ve canlı konuşmalara dayalı sürükleyici bir anlatıma sahiptir. Bu nedenle çocuklar için uygun bir eser olduğu düşünülmektedir.

Ayşegül Celepoğlu tarafından yazılan, serbest okuma metni olarak ders kitabına alınan “Okumak İstiyorum” adlı hikâye ilkokulda başarılı olan ve öğretmen lisesini kazanan Gülüzar adında köyde yaşayan bir çocuğun okumak, öğretmen olmak isteğine babası Hasan Emmi’nin önce karşı çıkması, sonra öğretmenlerin onu ikna etmesi ile kızının okumasına müsaade etmesini anlatmaktadır. Metnin sonunda bu kitap için

yazıldığı belirtilmiştir, eserde Haydi Kızlar Okula kampanyasından da bahsedilmektedir. Sade bir dille yazılan eserin edebî üslup olarak çok başarılı olmadığı düşünülmektedir, fakat vermek istediği mesajı açıkça ortaya koyduğu gözlemlenmiştir.

Miyase Sertbarut tarafından yazılan “Sobacı” adlı hikâye de ders kitabında serbest okuma metni olarak yer almaktadır. Metinde, kirada oturan bir ailenin alt katındaki dairenin dükkâna çevrilmesinden ve oraya gelen yaşlı bir sobacıdan bahsedilmektedir. Dili sade olan metnin gerçek hissi uyandıracak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

“Dedemin Pili Bitmesin” adlı hikâyenin yazarı Üzeyir Gündüz’dür. Metin duygular ve hayaller temasının endişe alt temasına yönelik olarak, dinleme metni olacak şekilde ders kitabına alınmıştır. Metinde, pili biten trenini tamir eden dedesinin bir gün öleceğinden korkan bir çocuğun endişesi anlatılmaktadır. Kısa cümle ve paragraflar ile kısa, bol ve canlı konuşmalara dayalı sürükleyici bir anlatımın gözlemlendiği hikâyenin dili sade ve açıktır. Ölümden duyulan endişenin işlendiği metin şekil ve içerik özellikleri ile çocuklara uygun olmakla birlikte, konusunun çocukların ilgilerine uygun olmaması nedeniyle iyi bir tercih olmadığı düşünülmektedir.

“Anne Ben Çocuk Değilim!” adlı metnin yazarı Aytül Akal’dır, metin alışkanlıklar temasının serbest okuma metinleri arasında yer almaktadır. Eserde bir çocuğun annesiyle büyüdüğüne dair yaptığı konuşma, annesinin kullandığı bazı sıfatların kendisini küçük gösterdiğini söylemesi, sonra küçük kardeşiyle annesinin ilişkisini, annesinin ona kullandığı sıfatları görünce bundan vazgeçmesi karşılıklı konuşmalara dayalı olarak anlatılmıştır. Metnin dili sade ve akıcıdır.

Millî Eğitim Yayınları İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda beş adet hikâye bulunmaktadır. Kitapta yer alan ilk hikâye Memduh Şevket Esenal’ın “İhtiyar Çilingir” adlı eseridir. Bu eser, millî kültür temasının zanaatlar alt teması içinde yer almaktadır. Hikâyede zanaatını çok seven bir ustanın, para için zanaatının inceliklerinden vazgeçmemesi anlatılmaktadır. Eski sanatları ve ustalarını öven bu eserin, sade dili ve akıcı üslubuyla çocuk edebiyatı kriterlerine uygun olduğu söylenebilir.

Kitapta yer alan ikinci hikâye Miyase Sertbarut’un “Çiğdem Der Ki” adlı eseridir. Hikâye, toplum hayatı temasının batıl inançlar alt teması içinde yer almaktadır. Hikâyede bazı çiçeklerin, renklerin uğursuzluğuna inanan yaşlı bir kadının uğursuz bulduğu çiçeklere daha sonra muhtaç olması ve onlardan şifa bulması anlatılmaktadır. Dilinin sade olduğu düşünülen eser, ders kitabında yedi sayfalık bir yer tutmaktadır. Hikâyede olayın

kurgusuna yönelik görseller kullanmak yerine çiçekli ev ve orman manzaraları kullanılmıştır. Bu nedenle görsellerin konuyu öğrenciye hissettirmekten uzak olduğu düşünülmektedir.

Bir sonraki hikâye, toplum hayatı temasının yardımlaşma alt teması içinde yer alan, kitabın dinleme metinlerinden olan “Herkesin Dostu Anton” adlı Stefan Zweig tarafından yazılmış eserdir. Herkese yardım eden, karşılığında bir beklentisi olmayan bir insanın toplum içinde ne kadar sevildiğini anlatan bu hikâyenin, vermek istediği ders ve biçim özellikleri bakımından çocuk edebiyatının kriterlerine uygun olduğu söylenebilir.

Kitapta yer alan bir sonraki hikâye Muzaffer İzgü’nün “Bir Varmış Bir Yokmuş Televizyon Bozulmuş” adlı eseridir, eser kitabın serbest okuma metinleri arasında yer almaktadır. Samimi bir dille yazıldığı gözlenen eserde; televizyonun aile içindeki iletişime zarar verdiği, aile bireylerinin birbirleriyle yeterince konuşmadıkları, televizyonu bozulan bir evde o gece olan aile içi sohbet ve aile bireylerinin birbirlerini daha iyi tanımaları ile anlatılmaktadır. Akıcı, sade dili ile öğrencilerin ilgisini çekebilecek nitelikte bir eser olduğu düşünülmektedir.

Kitapta yer alan son hikâye Enver Naci Gökşen’in “İki İyi İnsan” adlı hikâyesidir. Hikâyenin, sade bir dille yazıldığı gözlenmektedir; eser kişilik tipleri alt temasında yer almaktadır. İyi insanların birbirlerine olan yaklaşımlarını anlatan, toplumsal konulara değinen, görselleri konusu ile uyumlu olduğu görülen bir hikâyedir.

TAV Yayınları İlköğretim 8 sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda altı adet hikâye bulunmaktadır. İlk hikâye Reşat Nuri Güntekin’in “Aşk Mektupları” adlı eseridir. Bu hikâye, duygular temasının mizah alt teması içinde yer almaktadır. Hikâyede oğlunun haylazlığından yakınan bir babanın, onun davranışlarını değiştirmek için ona bir kız ağzından aşk mektupları yazarak onun davranışlarını düzeltmeye çalışması mizah unsuru ile anlatılmaktadır. Eserin sade, akıcı bir dile sahip olduğu düşünülmektedir.

Bir sonraki hikâye Hasan Kıyafet tarafından yazılan “Sığırcık Kayası” adlı metindir, eser kitabın dinleme metinleri arasında yer almaktadır. Hikâyede, köyündeki kuşları acımasızca kovan bir ağanın, daha sonraki çekirge felaketinde ekinlerini kaybetmesi anlatılmaktadır. Köyden kaçırılan kuşlar ise bir diğer köyde köylülerce bakılmış ve kuşlarda karşılığında onların ekinlerini çekirge sürüsünden korumuşlardır. Hikâyede verilmek istenen dersin açık olduğu, hikâyenin dilinin sade ve akıcı olduğu söylenebilir.

Yaşar Kemal tarafından yazılan “Yanan Ormanlarda Elli Gün” adlı eser, doğa ve evren temasının serbest okuma metinleri arasında yer almaktadır. Eserde yazar, ormanları yanan köylerde gezerek bu orman yangınlarının sebeplerini öğrenmek ister, önce yakın köyler suçu birbirlerine atsalar da daha sonra yazarın yol arkadaşı olan köylü ormanları köylülerin niçin yaktığını tek tek açıklar. Dilinin sade ve akıcı olduğu gözlenen eser, ormansız kalınacağından duyulan endişe ile son bulur.

“Bayan Hardy” adlı hikâye Stephen Glenn tarafından yazılmıştır, iletişim temasının öğretmen-öğrenci iletişimi alt temasına yönelik olarak kitaba konulmuştur. Hikâyede disleksi hastası bir çocuğun, hastalığından kaynaklı nedenlerle okuldan kopmak üzereyken yeni öğretmenin ona kucak açması ve böylece engelleri aşması anlatılmaktadır. Öğretmen-öğrenci ilişkileri üzerine yazılmış eserin, sade ve akıcı bir dille yazıldığı, öğrencilerin ilgisini çekebilecek niteliklere sahip bir hikâye olduğu söylenebilir.

Bir sonraki hikâye İsmail Örgen tarafından yazılmış “Sana Mail’im Var” adlı eserdir. Hikâyede teknoloji meraklısı bir babanın; internet nedeniyle evinden ve ailesinden uzaklaşması, daha sonra oğlunun attığı bir maille bu yanlıştan dönüşü anlatılmaktadır. Metin, kitapta serbest okuma metni olarak yer almıştır. Sade ve akıcı bir dille yazıldığı gözlenen hikâyede; görseller, hikâyedeki olayla bağdaştırılmamıştır. Görsellerin seçiminde özensiz davranıldığı düşünülmektedir.

“Zaman Yönetimi-Büyük Taşlar” adlı hikâye bir internet sitesinden alınıp kitaba konulmuştur, yazarı kitapta belirtilmemiştir. Hikâyede, zaman yönetimi konusunda bir profesörün verdiği etkileyici ders anlatılmaktadır. Öğrencilere tercihler yapmaları, önceliklerini belirlemeleri gerektiğini anlatan hikâyenin, dili sade ve akıcıdır. Öğrencilerin ilgisini çekebilecek bir eser olduğu söylenebilir.

İncelenen ders kitaplarında toplam altı adet roman türünde metin bulunmaktadır. MEB Yayınları İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda bir adet roman yer almaktadır. Dinleme metni olarak kitaba konulan metnin yazarı Michael Ende’dir. “Momo” adlı roman, zaman ve mekân temasının zamanın önemi alt temasına yöneliktir. Kitap için alınan bölümden önce romandaki olaylar hakkında kısa bir bilgi verilmiş, ardından kahramanın zamanın kaynağına ulaşmasını ve zamanın önemini anlatan bölüm verilmiştir. Alınan bölümde dilin sade olduğu görülmektedir. Romanın çocukların seviyesine uygun olduğu düşünülmektedir.

MEB Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda iki adet roman bulunmaktadır. Ders kitabında ilk olarak Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın "Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç" adlı romanından alınan "Kuyruklu Yıldız" başlıklı bir bölüm yer almaktadır. Bu bölümde, mahalledeki kadınların kuyruklu yıldızın çarpışıyla ilgili komik sohbetleri bulunmaktadır. Komedi ögesinin kullanıldığı bölüm, karşılıklı konuşmalarla akıcı bir hale getirilmiştir. Metnin çocukların ilgisini çekebilecek nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Bunun dışında kitapta "Bir Orman Masalı" adlı bir çizgi roman da yer almaktadır. Ayfer Tunç tarafından derlenen Yapı Kredi Yayınları'ndan çıkan "Belki Varmış Belki Yokmuş" adlı kitaptan alınan çizgi romanı Levent Gönenç resimlemiştir. Hikâyede, ormanda akçağaçlarla meşeler arasında yaşanan savaş anlatılmış, uzun yıllar birbirini yenemeyen ağaçların en sonunda kör bir baltaya yani insana yenilişi dile getirilmiştir. Sade dili ve resimlerle desteklenen anlatımı ile metnin, çocukların ilgisini çekebilecek nitelikte olduğu söylenebilir.

MEB Yayınları İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda iki adet roman bulunmaktadır. Bunlardan ilki Daniel Defoe'ye ait "Robinson Crusoe" adlı eserden alınan bölümdür. Bu bölümde kahramanın adada ayılıp kendinin nerede olduğunu fark etmesi, adada hayatta kalabilmek için yaptığı çalışmalar ve bundan sonra hatıra defterine aldığı kısa notlar yer almaktadır. Metnin başında, roman ve olay hakkında bilgi veren kısa bir bölüm bulunmaktadır. İlerleyen bölümlerde, atlanan olaylar hakkında bilgi veren kısa bir paragraf daha konulmuştur. Kitaba alınan bu bölümün, öğrencilerde merak uyandırması ve öğrencileri romanın tamamını okumaya sevk etmesi bakımından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Ders kitabında Richard Bach tarafından yazılan "Martı" adlı romandan alınan bir bölüm de vardır. Bu roman bölümünün başına da romanın konusu hakkında bilgi veren bir paragraf eklenmiştir. Bu bölüm, bir martının azmi sonucu istediğini elde etmesini anlatmaktadır. Metin, kişisel gelişim teması içinde "kendini tanıma, özgüven" alt temasına yönelik olarak kitaba konulmuştur. Romanın hayvanlardan yola çıkarak, öğrencilere bir ders vermeyi amaçladığı görülmektedir.

TAV Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda ise Reşat Nuri Güntekin'in bilinen romanı "Çalıküşü"nden bir bölüm yer almaktadır. Bu romanın da başına olay ve kahraman hakkında kısa bir bilgi notu eklenmiştir. Kitaba alınan bölümde, kahramanın çalıştığı okulun hastaneye çevrilmesi ve ardından yaşanan olaylar kısaca anlatılmıştır. Bu bölüm

yardımlaşma alt temasının içinde yer almakta olup, eserin savaş yıllarının zor yanlarını öğrencilere kavratmada da faydalı olacağı düşünülmektedir.

3.1.3. Söyleşiler ve Eleştiriler

Bir konu hakkındaki duygu ve düşüncelerini fazla derinleştirmeden, muhatapla konuşuyormuş hissini verecek şekilde anlatılmasına yarayan düzyazı türüne söyleşi (sohbet) denir (Karataş 2011: 523).

Söyleşi türüne çok benzeyen, bu nedenle söyleşi türünün özelliklerini sergilemesi gereken bir diğer tür de eleştiridir. Herhangi bir fikir ve edebiyat eserinin özünü, yapısını, olumlu-olumsuz yönlerini ortaya koyan ya da bazı kimselerin toplum karşısındaki tutum ve eğilimlerini araştırıp bir sonuca varan gazete ve dergi yazılarına eleştiri denir (Karataş 2011: 171).

İncelenen ders kitaplarında otuz dört adet söyleşi ve bir adet eleştiri türünde metin bulunmaktadır. Söyleşi ve eleştiri türündeki eserlerin taşınması gereken özellikler çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal kitaplar taranarak şu şekilde belirlenmiştir:

1. Konu öğrencilerin ilgilerine uygun olmalıdır.
2. Konu canlı bir biçimde işlenmelidir.
3. Giriş, gelişme, sonuç bölümleri özenle düzenlenmelidir.
4. Anlatım açık, akıcı ve yalın olmalıdır (Kıbrıs 2010: 41-43).
5. Çocuğa toplumsal olaylara, yaşama karşı eleştirel, sorgulayıcı bir bakış kazandırmalıdır.
6. Günlük hayatın içinde olabilecek çocuğun dünyasına hitap edebilecek konular işlenmelidir.
7. İleti çocuğun bilişsel, duyuşsal gelişim özelliklerine uygun olmalıdır (Demirel vd. 2011: 51-59).
8. İçtenlikli, bir dil kullanılmalıdır. Dil tadı veren, dil becerisi geliştiren bir anlatım yeğlenmelidir (Nas 2004: 87).
9. Doğruluk, dürüstlük, eşitlik, adalet gibi erdemlerin üstünlüğünden bahsedilmelidir (Gürel vd. 2007: 38).

Ders kitaplarında yer alan söyleşi ve eleştiri türlerindeki metinler yukarıdaki kriterlere göre incelenip değerlendirilmiştir.

Evren Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda dört adet söyleşi türünde metin vardır. Kitapta yer alan ilk söyleşi “Sevgi De Bir Yaşam Felsefesidir...” adında olup Hanri Benazus tarafından yazılmıştır, sevgi teması içinde serbest okuma metni olarak kitapta yer almaktadır. Sevme, sevgi gereksinimi, sevgisiz büyüyen insanlar, yapay sevgiler, sevgisizlik gibi konular hakkındaki yazarın düşüncelerini anlatan eserin dilinin sade, günlük hayattan seçilen konunun çocuğun dünyasına hitap edebilecek nitelikte olduğu söylenebilir.

Kitapta yer alan bir sonraki söyleşi türü eser, kişisel gelişim teması içinde yer alan Ali Çolak tarafından yazılmış “Sol Ayağıyla Yazan Adam” adlı eserdir. Yazar; Christy Brown'ın beyin felçli olarak doğuşunu, sonra sol ayağını kullanarak yazmayı, resim yapmayı, daha sonra konuşmayı öğrenmesini anlattıktan sonra bu kişinin yazdığı kitapları ve hayata tutunma öyküsünü aktarmıştır. Metnin sonunda, zihinsel özürlü birinin bunu yenip tanınan bir yazar olmasından okuyucunun ders çıkarması gerektiğini belirterek yazısını bitirmiştir. Sade dili, akıcı üslubu ve ilgi çekici konu ve teması ile öğrencilerin ilgisine hitap edecek bir eser olduğu düşünülmektedir.

Ders kitabında yer alan bir sonraki söyleşi ders kitabının yazarı Fatma Karabıyık tarafından yazılan “Mani Dünyamız” adlı eserdir. Metin, duygular temasının özlem alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulmuştur. Metinde yazar önce mani hakkında birkaç soru sorarak kısa bir giriş yapmış, ardından maninin tanımı ve konuları hakkında birkaç cümlelik bilgi vermiş, daha sonra oğul özlemi, anne özlemi, vatan özlemi vb. konularda bazı mani örnekleri ile yazısını sürdürmüştür. Dilinin sadeliği, eserin basitliği göz önüne alındığında metnin kitap yazarı tarafından ihtiyaç üzerine yazılıp kitaba konulduğu düşünülmektedir. Mesleği yazarlık olmayan ders kitabı hazırlayıcılarının öğrencilerin edebî zevk kazanacağı bu nedenle iyi eser örnekleriyle karşılaşması gerektiği bu dönemde, kendi yazdıkları metinlerle ders kitabındaki ihtiyaçları karşılamaları yerine, ders kitabına tanınmış yazarların eserlerini almaları ya da ihtiyaç duyulan eserleri günümüz yazarlarına yazdırmaları daha iyi bir tercih olacaktır. Bu yöntem ile öğrencilerin edebî zevk kazanmaları, iyi eser örnekleriyle karşılaşmaları açısından daha olumlu sonuçlar elde edileceği bir gerçektir.

Kitapta yer alan söyleşi türündeki son eser, doğa ve evren temasının mevsimler alt temasına yönelik olan dinleme metnidir. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Doğa Topluluğu tarafından yazıldığı belirtilen “Hava Soğuk, Güneş Çok Uzakta” adlı eserin dilinin sade ve

akıcı olduğu söylenebilir. Kışın doğadaki hayvanlar için getirdiği zorlukları insanların fark etmediğinden bahseden eserde, doğanın sesini dinlemek gerektiği dile getirilmiştir. Günlük hayattan alınan, çocuğun dünyasına hitap edebilecek bu konunun içten bir dille yazıldığı gözlemlenmiştir.

MEB Yayınları İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda üç adet söyleşi metni bulunmaktadır. Bunlardan ilki Sadi Bülbül tarafından yazılan, okuma kültürü temasının süreli yayınlar alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulan "Simyacı" adındaki metindir. Serbest okuma metni olan eserde; önce gazetenin özellikleri üstü kapalı bir dille verilmiş, okuyucuda neden bahsettiği hakkında bir merak uyandırılmıştır. Metinde gazete birçok benzetmelerle anlatıldıktan sonra, en sonunda simyacıya benzetilmiştir. Bu nedenle de metne bu isim uygun görülmüştür. Metnin dilinin açık ve akıcı olduğu söylenebilir. Canlı bir biçimde işlenen konusu da öğrencilerin ilgisini çekebilecek nitelikte görülmektedir.

Ders kitabında yer alan ikinci söyleşi "Orman Küstü Bize" adlı, doğa ve evren temasının ormanlarımız alt temasına hitap eden, Cemalettin Şenocak tarafından yazılan eserdir. Eserde ormanların şehirlerden uzaklaşması, ormanların önemi ve orman alanlarının yok olması sonucu meydana çıkan olumsuzluklar sade, akıcı bir dille anlatılmaktadır. Çocuklara, yaşama karşı eleştirel, sorgulayıcı bir bakış açısı kazandırabilecek nitelikte olan eserin içten bir anlatıma sahip olduğu düşünülmektedir.

Ders kitabında yer alan son söyleşi "Hayvan Olimpiyatları" adlı Banu Binbaşaran Tüysüzoğlu tarafından yazılan eserdir. Ders kitabında doğa ve evren teması içinde serbest okuma metni olarak yer almaktadır. Eserde, hayvanlar özelliklerine göre sınıflandırılarak; en hızlı koşanlar, maratoncular, dalışçılar, sıçrayıcılar, ağırlık kaldıranlar başlıkları altında hayvanların yetenekleri esprili bir dille anlatılmıştır. Metnin dilinin sade ve akıcı olduğu söylenebilir. Çocukların ilgilerini çekebilecek nitelikte görülen eserin görsellerinin de metni destekleyecek nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Koza Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yedi adet söyleşi türünde eser bulunmaktadır. Kitapta yer alan ilk söyleşi "O benim Sadık Yârimdir... O Bana Yeter" adlı eserdir. Eser, ders kitabının dinleme metinleri arasında yer almaktadır. Sadi Bülbül tarafından yazılan eserde, sözlük kişileştirilerek uzun uzun özellikleri sayılmış, metnin sonunda "O kim midir?" sorusu sorularak cevap ortaya konulmuştur. Sözlüğün önemi ve işlevinin anlatıldığı eserin dilinin sade ve akıcı olduğu görülmüştür. Yazar, üstü kapalı bir

şekilde yaptığı tarifler ile neden bahsettiğini metnin sonuna kadar gizlemiştir, böylece yazarın okuyucunun ilgisini metnin sonuna kadar canlı tutmayı başardığı söylenebilir.

Ders kitabının serbest okuma metinleri arasında yer alan bir diğer sohbet “Okumak” adındadır, Hasan Ali Yücel tarafından yazılmıştır. Eserde okumanın insan için önemi ve gerekliliği sohbet havasında anlatılmış, kitabın insana verdiği haz dile getirilmiştir, eser okumaya alışmamış olanların ıssız bir âlemde yapayalnız yaşayan mahkûmlara benzetilmesi ile sona erdirilmiştir. Sade, akıcı ve içten bir dille yazıldığı gözlenen eserin konusu öğrenciye hitap edebilecek nitelikte görülmektedir.

Kitapta yer alan “Doğal Yaşamdan Teneke Uygarlığına” adlı metin Raif Ertem tarafından kaleme alınmıştır. Eserde İstanbul-Bakırköy’de yol ortasında kalan üç çam ağacının kesilmesi ve bunun yerine aynı sokağa beş çam ağacı dikilmesi, fakat daha sonrada bunların kesilip yerlerine beton dökülmesi anlatılmaktadır. Eserde doğal yaşamın yok olduğu, teneke uygarlığına doğru bir gidişin hızla sürdüğü anlatılmaktadır. Sade dili ve akıcı üslubu ile eser, öğrencilerin ilgisini çekebilecek nitelikte görülmektedir.

Ders kitabındaki bir sonraki sohbet millî kültür teması içinde yer alan “Anadolu Davulu” adlı eserdir. Mehmet Önder’in “Aldı Sözü Anadolu” adlı kitabından alınan eser, ders kitabının dinleme metinleri içinde yer almaktadır. Eserde, davulun Türk toplumundaki yeri anlatılmıştır. Metnin içinde küçük bir hikâyenin, manilerin, atasözlerinin bulunması metnin ilgi çekici olmasını sağlayabilmiştir. Metnin devamında davulun ramazanda, düğünlerde, Kırkpınar yağlı güreşlerindeki rolü anlatılmış; fakat ders kitabına alınan bölüm burada kesilmiştir. Metnin son bölümünün kitapta yer almayışının, metnin bir örnekte kesilmesinin verilmek istenen mesajın tam olarak ortaya konulmasını engellediği düşünülmektedir. Bu durum ders kitabı yazarlarının, metnin sonuç bölümlerini çıkarmak yerine (uzunluk bakımından gerekiyorsa) gelişme bölümlerinden çıkarmalar yapmalarının daha uygun olduğu kanaatini uyandırmaktadır.

Ders kitabında yer alan bir sonraki söyleşi Mehmet Önder’in aynı kitabından alınmış “Nasrettin Hoca’nın Köyünde” adlı eserdir. Bu eser de millî kültür teması içinde yer almaktadır. Nasrettin Hoca’nın doğduğu köyün, fıkralarının ve fıkralarında verdiği derslerin anlatıldığı eserin; samimi dili, akıcı anlatımı ile çocukların dünyasına hitap edebilecek nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Ders kitabında yer alan bir sonraki söyleşinin yazarı Haldun Taner’dir. “Erken Kalkmak, Geç Kalkmak” adlı eser zaman ve mekân teması içinde dinleme metni olarak yer

almaktadır. Metinde erken kalkmanın önemi atasözleriyle vurgulandıktan sonra, yabancı devletlerin kalkınmasında mesainin erken başlamasının payı olduğu dile getirilmiştir. İçinde bir fıkranın da bulunduğu eser, geri kalmışlığı önlemek için zamanı iyi değerlendirmemiz gerektiği vurgulanarak bitirilmiştir. Öğrencilerin eleştirel, sorgulayıcı bir bakış açısı kazanmasında faydalı olabilecek nitelikte olduğu düşünülen eserin, sade ve akıcı bir dille yazıldığı gözlemlenmiştir.

Ders kitabında yer alan bir sonraki sohbet Cengiz Bektaş tarafından yazılmış “Kuşlar, Yapılar” adlı eserdir. Eser, zaman ve mekân teması içinde serbest okuma metni olarak yer almaktadır. Eserde; yazarın yaptırdığı evine kuşların yuva yapması, eski evlerde kuş evlerinin yer almaları, kuşların sevdikleri evlere kondukları anlatılmış böylece kuşlarla yapılar arasındaki ilgi açıklanmıştır. Yazar, metnin sonunda çocuklarla yapılar arasında olması gereken ilişkiden bahsetmiştir. Eserin konusu ve sade dili ile çocukların ilgisini çekebilecek özellikte olduğu düşünülmektedir.

MEB Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda beş adet söyleşi türünde eser bulunmaktadır. Ders kitabında yer alan ilk söyleşi “Tatlı Dil” adlı Şevket Rado tarafından yazılmış, iletişim temasının iletişim becerileri alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulmuş olan eserdir. Tatlı dil ve acı dilin karşılaştırılmasıyla başlanan metinde, tatlı dilin insana her şeyi yaptırabileceği, tatlı dilli insanların her zaman muvaffak olacakları, hakiki tatlı dilin ancak iyi insanda olacağı anlatılmıştır. Metnin konusu günlük hayattan alınmıştır, dilinin sade ve akıcı olduğu gözlenen eserin samimi bir hava ile yazılmış olduğu ifade edilebilir.

Ders kitabında yer alan “Sevgisiz, Işıksız ve Mektupsuz Kaldık” adlı eser Ali Çolak tarafından yazılmıştır. Metin serbest okuma metni olarak, iletişim teması içinde yer almaktadır. Metinde; mektubun değeri ve artık insanların mektup yazmadıkları anlatılmıştır. Metin “Mektup yazın.” tavsiyesi ile bitirilmiştir. Eserin dilinin sade ve akıcı, üslubunun samimi ve içten olduğu gözlenmektedir.

Kitapta yer alan bir sonraki söyleşi yine Şevket Rado’ya ait olan “İyimserlik Kötümserlik” adlı eserdir. Kavramlar ve çağrışımlar temasının zıtlıklar alt temasına yönelik olarak ders kitabına alınmıştır. İyimser ve kötümser insanların bakış açılarının karşılaştırıldığı, iyimser olmanın faydalarının anlatıldığı bu eserin dilinin sade ve akıcı olduğu gözlemlenmiştir. Bu eser Koza Yayınları 7. Sınıf Ders Kitabı’nın kişisel gelişim teması içinde de yer almaktadır, eserin türü diğer kitapta deneme olarak gösterilmiştir. Bu

iki tür, birbirine çok yakın olmakla birlikte üslubu nedeniyle metnin sohbet türüne daha yakın olduğu düşünülmektedir.

Ders kitabında yer alan bir diğer söyleşi Mehmet Önder tarafından yazılan “Anadolu’da Cirit Oyunları” adlı eserdir. Metin, millî kültür temasının oyun-spor alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulmuştur. Metinde cirit oyunu ve ortaya çıkışı hakkındaki söylenti anlatıldıktan sonra, oyunun kuralları ve gidişatı hakkında bilgi verilmiştir. Günümüzde oyunun ülkemizin çeşitli bölgelerde oynandığı belirtildikten sonra, cirit oyununun yaşatılması gerektiği vurgulanarak yazı bitirilmiştir. Metnin dilinin sade ve akıcı olduğu, konusu itibariyle de öğrencilere çekici gelebilecek bir eser olduğu düşünülmektedir.

Ders kitabında yer alan diğer deneme Ali Çolak tarafından yazılan “Komşusuzluk” başlıklı eserdir. Toplum hayatı temasının komşuluk ilişkileri alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulmuştur. Eserde; büyük şehirdeki komşuluk ilişkilerinin bozulmasından, insanların artık komşularının isimlerini bile bilmediğinden, eskiden yaşanan komşuluk ilişkilerinin güzelliğinden samimi bir dille bahsedilmiştir. Eserin, akıcı ve yalın bir anlatımla kaleme alındığı gözlemlenmiştir.

Pasifik Yayınları İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda söyleşi türünde dört adet eser vardır. “Hayal Çocuk” adlı metin hak ve özgürlükler temasının engelli hakları alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulmuştur, yazarı Niyazi Birinci’dir. Metinde oyun oynayan çocukları hep evinin camından izleyen yürüme engelli fakat umut dolu bir kız çocuğunun, tekerlekli sandalyeye duyduğu özlem samimi ve etkileyici bir dille anlatılmıştır. Konunun öğrenci seviyesine uygun olduğu, anlatımın akıcı ve yalın olduğu düşünülmektedir.

“Atatürk’ü Tanımak” adlı söyleşi Banu Yangın, Ayşegül Celepoğlu ve Fatma Türkyılmaz tarafından hazırlanmış olup metnin sonuna “Bu kitap için hazırlanmıştır.” ibaresi konulmuştur. Metinde Atatürk’ün çeşitli alanlardaki görüşleri onun sözlerinden alıntılar yapılarak verilmeye çalışılmıştır, metin Atatürk’ün yolundan ilerleme gereği dile getirilerek bitirilmiştir. Metinde içtenlikli, akıcı ve yalın bir dil kullanılmış, sık sık sorular sorulmuş, verilen cevaplarla metin geliştirilmiştir. Öğrencilerin seviyelerine uygun bir metin olduğu düşünülmektedir.

“Yukarıda Ne Var Ne Yok?” adlı metnin yazarı Billy Aronson’dur. Metin doğa ve evren temasının gökyüzü, dünya ve gezegenler alt temasına yönelik olarak ders kitabına

alınmıştır. Dünya'nın evrendeki yeri üzerine yapılan ilk çalışmalardan günümüze kadar olan gelişmeleri esprili bir dille anlatan metnin anlatımı akıcı ve yalındır. Metnin, çocuğun dünyasına hitap edebilecek bir konu seçmiş olması ve esprili dili nedeniyle çocuk edebiyatı kriterlerine uygun olduğu düşünülmektedir.

“Görme Anlama Merakı” adlı metnin yazarı Sabri Esat Siyavuşgil'dir. Metin alışkanlıklar temasının serbest okuma metinleri arasında yer almaktadır. Eserde yazar; günümüzde çocukların çok fazla araştırmadıklarını, kendi çağlarında her şeyi araştırıp sorguladıklarını anlatmış, merakı yapıcılık doğrultusunda geliştirmek gerektiğini dile getirerek eserini bitirmiştir. Metnin dili sadedir, çocuğa toplumsal olaylara, yaşama karşı eleştirel, sorgulayıcı bir bakış kazandırmak hedeflenmiştir. Metnin öğrencilerin ilgisini çekebilecek bir eser olduğu düşünülmektedir.

MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda beş adet söyleşi türünde eser bulunmaktadır. Falih Rıfkı Atay tarafından yazılan “Gazi” adlı metin Atatürk teması içinde serbest okuma metni olarak yer almaktadır. Metin, Falih Rıfkı'nın Gazi Mustafa Kemal hakkındaki bir kitap için hazırladığı önsözdür. Metinde, Atatürk'ü gelecek nesillerin anlaması gerektiği belirtilmiş, tarihimizi bilmek için Atatürk'ü tanımak gerektiği vurgulanmıştır. Eserde içtenlikli bir dilin kullanıldığı, anlatımın açık ve yalın olduğu görülmüştür.

Ders Kitabı'nda millî kültür temasında serbest okuma metni olarak yer alan “Türklerde Çiçek Zevki” adlı eser Süheyl Ünver tarafından kaleme alınmıştır. Eserde; Türk milletinin çiçeği sadece saksıda görmeye alışık olmadığı, çiçeği ve çiçek resimlerini pek çok alanda süsleme için kullandığı anlatılmıştır. Sade bir dille yazıldığı gözlenen eserin, çocuk edebiyatı kriterlerine uygun olduğu düşünülmektedir.

Mahmut Yasari tarafından yazılan “Ziyaret Günleri” adlı eser toplum hayatı teması içinde serbest okuma metni olarak yer almaktadır. Sanatoryumdaki ziyaret günlerini anlatan metinde; hastaların ziyaretçilerini ümitle bekledikleri, ziyaretçisi gelmeyen hastaların hayal kırıklığı yaşadığı dile getirilmiş; hasta ziyaretlerinin önemi vurgulanarak eser sona erdirilmiştir. Eserin dilinin sade ve akıcı olduğu söylenebilir.

“Ekran Efendi'nin Tutsakları” adı metnin yazarı Ayşe Leyla İsmier'dir. Serbest okuma metni olan eser, bilim ve teknoloji temasının televizyon alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulmuştur. Metinde, ekrana tutsak olmuş iki aileden yola çıkarak televizyonun aile iletişimine olan zararları eğlenceli bir dille anlatılmıştır; metin, yine

esprili bir dille öğrencilere ders verilerek bitirilmiştir. Dilinin sade ve akıcı olduğu düşünülen eserde, konunun canlı bir biçimde işlendiği söylenebilir.

Kitapta yer alan “Anadolu’nun Bahtı Açık Kara Treni” adlı söyleşi Mehmet Önder tarafından yazılmıştır. Metin, bilim ve teknoloji temasının teknoloji ve hayat alt temasına yönelik olarak ders kitabında yer almıştır. Eserde cumhuriyetle birlikte Anadolu’nun demir yollarıyla ağ gibi örülmeye başlanması, şiir bölümleri ve Atatürk’ten anılarla anlatılmış; ulaşımın önemi vurgulanmıştır. Sade, akıcı dili ve samimi üslubuyla eser, öğrencilerin ilgisini çekebilecek nitelikte görülmektedir.

TAV Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda da beş adet söyleşi türünde eser bulunmaktadır. “Geldiği Gibi” adlı Nurullah Ataç’a ait olan eser, doğa ve evren teması içinde serbest okuma metni olarak yer almıştır. Yazarın kış aylarından, kışı sevmediğinden bahsettiği eserinde; sade ve akıcı bir dil kullandığı görülmektedir. Eserin, söyleşi türü için güzel bir örnek olduğu ifade edilebilir.

Şevket Rado’nun yazdığı “Misafirliklerimiz” adlı eser, toplum hayatı teması içinde serbest okuma metni olarak yer almaktadır. Yazarın, misafirlikler hakkındaki görüşlerini kısa anekdotlarla süsleyerek, sade ve akıcı bir dille ve samimi bir üslupla anlattığı söylenebilir.

“Tatlı Dil” Şevket Rado’dan alınmış bir diğer eserdir. Bu eserin MEB Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda da yer aldığı yukarıda görülmektedir. Bir metnin biri 7. sınıf, biri 8. sınıf iki ders kitabında da olması aynı metni öğrencilerin iki yıl üst üste görebileceği ihtimali olduğu anlamına gelmektedir. Bu nedenle, aynı metnin iki farklı seviye için hazırlanmış kitaplarda bulunmasının uygun olmadığı düşünülmektedir.

İletişim teması içinde serbest okuma metni olarak yer alan “Televizyonda Ergenlik Çağı” adlı eser Can Dünder tarafından yazılmıştır. Dilinin sade ve akıcı olduğu gözlenen eserde yazar, televizyonların eğitici bir rol üstlenmeye başlamasından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Eserde anlatımın açık ve yalın olduğu, eserin içtenlikli bir dil ile yazıldığı görülmektedir.

Ders kitabında yer alan bir sonraki sohbet, zaman ve mekân temasının odamız alt temasına yönelik olarak ders kitabına alınan İpek Ongun tarafından yazılmış olan “Hayalinizdeki Oda” adlı metindir. Metinde; öğrencilere hayallerindeki odaya kavuşmak için gayret göstermeleri gerektiği anlatılıp, neler yapılabileceği konusunda fikirler

verilmiştir. Eserin, samimi dili ve akıcı üslubuyla öğrencilerin ilgisini çekebilecek nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Ders kitaplarında türü eleştiri olarak gösterilen bir adet metin vardır. Nurullah Ataç'ın yazdığı TAV Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan "Saygı" adlı eleştiri söyleşi havasında yazılmıştır, eserde topluma dönük bir eleştiride bulunulmuştur. Metin toplum hayatı temasının görgü kuralları alt temasında dinleme metni olarak yer almaktadır. Eserde yazar, otobüse sarımsak yiyerek binen birinden duyduğu rahatsızlığı anlatıp diğer insanları rahatsız edecek davranışlardan kaçınmak gerektiğini dile getirmiştir. Öğrencilere toplum içinde uyulması gereken görgü kuralları olduğunu, bunlara uyulması gerektiğini anlatmayı hedefleyen eserin dilinin sade ve akıcı olduğu düşünülmektedir.

3.1.4. Denemeler

Deneme; herhangi bir konu üzerinde, yazarın kesin sonuçlara gitmeden, kendi kişisel görüş ve düşüncelerini anlattığı bir düzyazı türüdür (Geçgel 2011: 396). Deneme "kısaca yazara göre yazı" biçiminde ifade edilebilir (Karataş 2011: 123). Deneme türünde yazarın kişisel duyguları, düşünceleri, inançları, tutkuları, beğenileri ön plândadır. Bu nedenle bu tür yazılarda gerçeklik, doğruluk, genellemelere varma, kural ve yöntemlere uymak gibi hususlar söz konusu değildir (Şahbaz 2008).

İncelenen ders kitaplarında bu türe ait eser sayısı yirmi dokuzdur. Deneme türündeki eserlerin taşınması gereken özellikler çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal kitaplar taranarak şu şekilde tespit edilmiştir:

1. Deneme olay, olgu, durum ve eşyaların inceliklerini, güzelliklerini okuyucunun ilgisini çekebilecek bir biçimde anlatmalıdır.

2. Deneme açık, özgün ve sürükleyici bir anlatıma sahip olmalıdır. Günlük konuşma diliyle, şiirsel, akıcı ve samimi bir üslupla yazılmalıdır.

3. Okurun genel kültürünü arttırmalı, daha önce bilmediği veya sezmediği düşünce ve duygu ufukları açmalıdır.

4. Kısa ve özlü olmalıdır (Demirel vd. 2011: 214-217).

5. Konu çocuğun ilgisini çekebilecek nitelikte ve çocuğun yaş seviyesine uygun olmalıdır.

6. Tema çocuğun anlama ve kavrama düzeyine uygun olmalı, çocuğa olumlu davranışlar kazandırmalıdır (Gürel vd. 2007: 36).

7. Konu bir bütün olarak ele alınmalı, dağıtılmadan, gereksiz ayrıntılara inilmeden sunulmalı, işlenmeli ve sonuçlandırılmalıdır (Zengin ve Zengin 2002: 191).

8. Dil ve anlatımı çocuklara dil zevki aşıl原因abilecek niteliklere sahip olmalıdır.

9. Tamamen düşünce yoğunluğu olan değil, aldığı düşünceyi örneklerle zenginleştirmeye çalışan metinler seçilmelidir.

10. Seçilen metinlerde konuşulan dilin en güzel örneklerine, atasözlerine, deyimler ve söz sanatlarına belirli ölçüde yer verilmiş olmalıdır (Yalçın ve Aytas 2008: 202).

11. Deneme türü, çocukların bakış açılarını geliştirmelidir. Onlara farklı düşüncelere saygı duymayı, evrensel değerlerle bütünleşmeyi öğretmeli, iyiyi, doğruyu, güzeli telkin etmelidir (Şahbaz 2008).

Ders kitaplarında yer alan deneme türündeki metinler yukarıdaki kriterlere göre incelenip değerlendirilmiştir.

MEB Yayınları İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda deneme türünde beş adet eser vardır. Bunlardan ilki Suat Kemal Yetkin tarafından yazılmış "Canım Kitap" adlı eserdir. Eser, okuma kültürü temasının okuma alışkanlığı alt temasına yönelik olarak kitaba konulmuştur. Dili sadedir. Açık, özgün ve sürükleyici bir anlatıma sahip olduğu düşünülen eser, kısa ve öz lüdüdür. Çocuklara kitap sevgisini aşıl原因amak isteyen eserde, tüm zevklere hitap edecek kadar çok kitabın olduğu ifade edilmiş; dünyanın insansız, insanın da kitapsız düşünölemeyeceği vurgulanmıştır.

Kitapta yer alan bir sonraki deneme metni Muzaffer Hacıhasanoğlu tarafından kaleme alınmış "Kitap" adlı eserdir. Metin, ders kitabına serbest okuma metni olarak konulmuştur. Metinde ölkemizde okumanın diploma alana kadar okula gitmek olarak anlaşıldığını belirten yazar, uygarlık savaşının okuyan bir millet elde ettiğimiz gün kazanılacağını belirterek yazısını sonlandırmıştır. Eserin dilinin sade ve akıcı olduğu, metnin kısa ve öz lü olduğu ifade edilebilir. Konusu çocuklara yönelik olan eserin vermek istediğı mesajının, çocuğun anlama ve kavrama seviyesine uygun olduğu düşünölmektedir.

Ders kitabında yer alan bir sonraki denemenin yazarı Mustafa Ruhi Şirin'dir. "Anadolu" adlı metin, sevgi temasının vatan sevgisi alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulmuştur. Metinde ölkemizin doğal güzellikleri anlatılmış, Yunus Emre, Mevlana, Nene Hatun, Sütçü İmam gibi bu toprakların yetiştirdiğı tanınmış kişilerden bahsedilmiştir. Vatan sevgisi temasının, didaktik bir dille değil de ölkemize ait güzelliklerin sayılmasıyla verilerek çocukların ilgisini çekebilecek bir eser ortaya

konulduğu düşünölmektedir. Eserin açık, özgün ve sürükleyici bir anlatıma sahip olduğu söylenebilir.

Ders kitabında yer alan bir sonraki deneme Atilla Birkiye tarafından yazılmış “Yaşamımızdaki Renkler” adlı eserdir. Ders kitabına serbest okuma metni olarak konulan eserde, bir evden bir eve taşınma sonucu geride kalan anılar ve yaşanan hüzn anlatılmıştır. Bu eski evin hayatımızda bir renk olduğu, bu rengin yitirildiği, artık o rengi ton farkı olmadan bulmanın mümkün olmadığı anlatılmıştır. Metnin dilinin sade olduğu, samimi bir dille yazıldığı söylenebilir. Fakat metin ile başlık arasında bir uyumsuzluk olduğu düşünölmektedir. Çünkü “Yaşamımızdaki Renkler” başlığı okuyucuda hayatın değişik güzellikleri anlatılacak havası uyandırmaktadır. Metne ait görsellerde de sadece taşınılan bir eve ait resimler konulmuştur. Eserde ise, bir evden başka bir eve taşınmak ve bunun verdiği hüzn anlatılmaktadır. Bu nedenle, metin ve görseller arasında yeterince uyum olmadığı söylenebilir.

Ders kitabında yer alan son deneme; serbest okuma metni olan, “Atasözü ve Deyimlerde Kalan Mahalleler” adındaki, Rıdvan Canım tarafından yazılan eserdir. Eserde; komşuluk ilişkilerinin zayıfladığı, eskiden komşuluğun çok önemli olduğu, bu nedenle dilimizde bu konuda birçok atasözü ve deyim bulunduğu, fakat komşuluklarla beraber bu deyim ve atasözlerinin de dilimizi terk ettiği anlatılmıştır. Eserin dilinin sade, üslubunun samimi olduğu düşünölmektedir. Öğrencilerin kavrama düzeylerine uygun olduğu düşünölen eserin, öğrencilerin ilgisini çekebilecek nitelikte olduğu söylenebilir.

Evren Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda üç adet deneme türünde eser bulunmaktadır. Bu kitapta yer alan ilk deneme “Daha İyi Olabilir” adlı Şevket Rado tarafından yazılmış eserdir. Eser, kişisel gelişim temasının başarı alt temasına yönelik olarak ders kitabına alınmıştır. Eserde insanın her zaman elinde olandan daha fazlasını istemesi gerektiği, batı kültüründe bu varken doğu kültüründe kanaatkâr bir halin bulunduğu anlatılmıştır. Yazar Amerika’da tanıdığı insanların hep daha fazlası için çalıştıklarını, bu nedenle son yirmi yılda Amerikalıların giderek zenginleştiklerini anlatmaktadır. Son bölümde yazar, kanaatin de önemli bir huy olduğunu belirtmiş, fakat yine de daha iyiyi istemek gerektiğini vurgulamıştır. Ne kadar iyi olursak olalım daha iyi olmanın mümkün olduğunu dile getirerek yazısını bitirmiştir.

Eserde yazarın öğrencileri, elindekine kanat etme fikrinden uzaklaştırdığı, hep daha iyiyi istemek gerektiğini, her zaman daha iyi şartların mümkün olduğunu sık sık

vurgulayarak onlara aşırı bir hırs verdiği, onların hayatlarından memnun olmama düşüncesine sevk edebileceği düşünülmektedir. Altıncı sınıf seviyesine uygun olmadığı düşünülen bu eserin, çocukların seviyesine hitap etmemesinden dolayı ders kitabına alınmasının uygun olmadığı söylenebilir. Metnin, konusu gibi uzunluğu bakımından da öğrenci seviyesinin üzerinde olduğu düşünülmektedir.

Kitapta yer alan bir sonraki deneme Bedri Rahmi Eyuboğlu tarafından yazılmış “Sanat ve Halk Sanatı” adlı eserdir. Eser, güzel sanatlar temasının halk sanatları alt temasına yönelik olarak kitaba alınmıştır. Yazar, eserde halk sanatını küçük görenlere cevap vermiştir. Dilinin sade ve akıcı olduğu düşünülen eserin; öğrencilerin genel kültürünü arttıracak, onlara düşünce ufukları açacak nitelikte olduğu söylenebilir.

Ders kitabında yer alan son deneme, Sabahattin Eyuboğlu’na ait “Resimden” adlı eserdir. Metin, ders kitabına serbest okuma metni olarak konulmuştur. Eserde yazar; resmin doğa kopyacılığı olmaktan kurtulması yolundaki çalışmalarda Avrupa’da yaşanan sıkıntıları, bizde ise bunun daha kolay gerçekleştiğini, ressamlarımızın Batı resmindeki gelişmeleri kolay kabullenmiş olmasını ve Türk ressamlarının çalışmalarını anlatmaktadır. Metinde Türk ressamlarından örnekler verilerek, onların sanat anlayışları açıklanmıştır. Eserin dilinin sade olduğu düşünülmektedir. Eser çocukların genel kültürünü arttırmaya yöneliktir; fakat eserde bahsedilen ressamların sanat görüşlerinin bir resim eleştirmeni gözüyle anlatılması, konunun sanat tartışması şeklinde geliştirilmesi nedeniyle metnin altıncı sınıf öğrencilerinin seviyesi üzerinde olduğu ifade edilebilir.

MEB Yayınevi 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda yedi adet deneme bulunmaktadır. Bunlardan ilki “Bir İletişim Biçimi Olarak Karikatür” adında Hakkı Uslu tarafından yazılan eserdir. Metin, iletişim temasının uluslar arası iletişim alt temasına yönelik olarak ders kitabında yer almıştır. Eserde, karikatürün iletişimdeki rolü açıklanmış ve sözsüz karikatürlerin uluslararası iletişimde dilden daha etkili bir araç olduğu belirtilmiştir. Ders kitabında, metnin yanında çeşitli mesajlar içeren karikatürler kullanılmıştır. Komik ve düşündürücü bu karikatürlerin, metne olan ilgiyi artırıcı nitelikte olduğu düşünülmektedir. Sade, açık, özgün ve sürükleyici bir anlatıma sahip olduğu düşünülen metnin, öğrencilerin genel kültürünü arttıracak nitelikte olduğu söylenebilir.

“Oya” adlı Mine Erbek tarafından yazılan metin ders kitabında iletişim teması içinde, serbest okuma metni olarak yer almaktadır. Metinde; oya ve çeşitli oyaların anlamları hakkında bilgiler verilmiş, bu el sanatının önemi vurgulanmıştır. Dilinin sade ve akıcı

olduğu düşünölen metnin, öğrencilere genel költür sağlayıcı nitelikte olduğu ifade edilebilir.

Kitapta yer alan bir sonraki deneme, Haldun Taner tarafından yazılmış olan “Atatürk ve Sanat” adlı eserdir. Atatürk teması içinde yer alan eser Atatürk’te sanat ve insan sevgisi alt temasına yöneliktir. Eserde, Atatürk’ün sanata ve sanatçıya verdiği değerin öğrenci seviyesine uygun, sade bir dille anlatıldığı düşünölmektedir.

Ders kitabında yer alan bir sonraki deneme “Hayata Açılan Kapılar” adını taşıyan, Oya Berk tarafından yazılmış, kavramlar ve çağrışımlar temasının estetik zevk alt temasına hitap eden eserdir. Eserin; günlük konuşma diliyle, akıcı ve samimi bir üslupla yazıldığı görölmüştür. Kapıların işlevinin, çeşitlerinin, eski nesil kapıların üzerlerinde yer alan işlemler hakkında düşüncelerin anlatıldığı eserin, konusu ve teması bakımından öğrenci seviyesine uygun olduğu ifade edilebilir. Eser, işlemleri ile dikkat çeken birçok kapı resmi ile görselleştirilmiştir.

“Görmek, Bakmak” adlı eser Mustafa Nihat Özön tarafından kaleme alınmış olup, kavramlar ve çağrışımlar teması içinde serbest okuma metni olarak yer almaktadır. Metinde, görmenin ve bakmanın arasındaki fark örneklerle anlatılmıştır, çevremize dikkatli bakmamız gerektiği vurgulanarak yazı sonlandırılmıştır. Metnin; dilinin sade olduğu, öğrenciler için daha önce bilmediği veya sezmediği düşünce ve duygu ufukları açtığı söylenebilir.

Millî költür temasının serbest okuma metinleri arasında yer alan “Seyyar Tablolar” adlı metin, Bahadır Bayrıl tarafından yazılmıştır. Kamyon kasalarındaki süslemelerden bahseden metinde; bu geleneğin günümüzde yok olduğu, sadece anılarda kaldığı belirtilmiştir. Sade bir dille kaleme alındığı görölen eserin, öğrencilerin genel költürlerini arttıracak nitelikte olduğu söylenebilir.

Kitapta yer alan son deneme “Anadolu’da Konukseverlik” adındaki Mehmet Önder tarafından yazılmış, toplum hayatı temasının konukseverlik alt temasına hitap eden eserdir. Bu eserde, Anadolu insanının konukseverliği çeşitli hikâyelerle anlatılmaktadır. Arap seyyah İbni Batuta’nın Anadolu halkının konukseverliği hakkındaki sözlerinin de yer aldığı eserin dilinin sade ve akıcı olduğu ifade edilebilir.

Koza Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda deneme türünde dört adet eser bulunmaktadır. Bu kitapta yer alan ilk deneme “Kitap Saygısı” adındaki Rauf Mutluay

tarafından yazılan, okuma kültürü temasında yer alan eserdir. Eserde; önce eskiden kitap bulmanın güçlüğü anlatılmış, daha sonra şimdiki gençlerin kitapları hor kullandıkları, işleri bitince attıkları anlatılmıştır. Eserin sonunda, kitaba saygı duyulması gerektiğinin nedenleri sayılmıştır. Metnin dilinin sade olduğu, konusu bakımından öğrenci seviyesine uygun olduğu ve verilmek istenen mesajın açık olduğu düşünülmektedir.

Kitapta yer alan bir sonraki deneme Sabahattin Eyuboğlu tarafından yazılan “Kırkpınar” adlı eserdir. Eser, millî kültür teması içinde yer almaktadır. Eserde Edirne ve pehlivanlık geleneği hakkında bilgiler verildikten sonra yapılan karşılaşmalardaki ritüeller anlatılmıştır. Metinde “Hemen hepsi köylü olan bu pehlivanlar aslında sıkılgan, çekingen kişilerdir. Ama bu kaygan tutuşmalarda ellerini olmayacak yerlere atmak zorunda kalıyorlar. Sık sık başvurulan bu son çareyi kimsenin yadırgadığı yok.” şeklinde bir paragraf bulunmaktadır. Bu paragrafta, öğrencilerin dikkatinin dağılmasına neden olabilecek bir konu değişikliğine gidilmiş olduğu ve paragrafın metni, anlatmak istediği noktadan uzaklaştırdığı düşünülmektedir. Bu paragraftan sonra “Yağlı güreş gibi göbek atma da çok eski bir Ortadoğu geleneğidir.” denilerek dans eden kadınlarda da güreşçiler gibi utangaç olanların bulunduğu belirtildikten sonra “Geleneğe bağlılık bu sanatı da hayâsızlığa düşmekten korur.” şeklinde paragraf bitirilmiştir. Bu iki paragrafın ne yazının asıl amacına hitap etmekte olduğu ne de konunun anlatımında geliştirici bir etki yaptığı söylenebilir. Bu nedenle metnin, bu iki bölüm çıkarılarak ders kitabına alınmasının öğrencilerin dikkatinin dağılmaması, konunun farklı yönlerine çekilmesinin önlenmesi açısından daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

Ders kitabında yer alan ve türü deneme olarak gösterilen bir sonraki eser, Şevket Rado tarafından yazılmış “İyimserlik Kötümserlik” adlı metindir. Eser, bu kitabın kişisel gelişim teması içinde yer almaktadır. Bu metin yukarıda da görüldüğü üzere MEB Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda da bulunmaktadır. MEB Yayınları’nda eserin türü söyleşi olarak gösterilmiştir, üslubu nedeniyle metnin denemeden çok söyleşi türüne daha yakın olduğu düşünülmektedir.

Kitapta yer alan son deneme Nermin Uygur tarafından yazılan “Ev” adlı metindir. Eser zaman ve mekân teması içinde yer almaktadır. Metinde, sade bir dille ev çeşitleri, çeşit çeşit evlerin yapımlarını anlatılmıştır. Metinde kısa, sade cümleler ve akıcı bir üslup gözlenmiştir.

Pasifik Yayınları İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda deneme türünde üç adet eser vardır. "Neşe" adlı denemenin yazarı Hasan Ali Yücel'dir. Metin, ders kitabında duygular ve hayaller temasının neşe alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulmuştur. Metinde neşe kavramı çeşitli benzetmelerle anlatılmış, bizdeki neşenin yok olmaması gerektiği belirtilerek yazı sonlandırılmıştır. Denemenin açık, özgün ve sürükleyici bir anlatıma sahip olduğu, günlük konuşma diliyle, şiirsel, akıcı ve samimi bir üslupla yazıldığı dikkat çekmektedir.

"Alışkanlık" adlı metnin yazarı Montaigne'dir. Alışkanlıklar temasının alışkanlık ve insan alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulmuştur. Metinde alışkanlığın insanın içine yavaş yavaş yerleştiği fakat daha sonra insanın içinde kökleştiği örneklerle anlatılmıştır. Deneme açık, özgün ve sürükleyici bir anlatıma sahip olup, kısa ve özündür. Konunun çocuğun ilgisini çekebilecek nitelikte ve çocuğun yaş seviyesine uygun olduğu düşünülmektedir.

"Yurdumuzda ve Orta Asya'da Nevruz Kutlamaları" adlı metni düzenleyen Aslı Bolatkale'dir. Metin millî kültür temasının serbest okuma metinleri arasında yer almaktadır. Metinde, Türkî cumhuriyetlerdeki ve ülkemizin çeşitli bölgelerindeki Nevruz Bayramı kutlama biçimleri anlatılmıştır. Kitapta metne ilişkin hiçbir görsele yer verilmemiş olmasına rağmen metin ders kitabında altı sayfalık bir yer işgal etmiştir. Bu nedenle uzun bir metin olduğu dikkat çekmektedir.

MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda deneme türünde dört adet eser vardır. Bunlardan ilki Ali Çolak tarafından yazılan "Aşinasız" adlı eserdir. Eser, toplum hayatı temasının birey ve toplum alt temasına yönelik olarak kitaba alınmıştır. Eserde; büyük şehirde yaşayan insanın yalnızlığı, küçük kasabalardaki samimi havayı özlemesi anlatıldıktan sonra, şehirleşme ile beraber bozulan toplumsal ilişkiler dile getirilmiştir. Sade bir dille kaleme alındığı düşünülen eserin, akıcı bir üslubu olduğu söylenebilir. Zaman zaman şiir bölümleriyle desteklenmiş olan eserin, konusu ve teması itibarıyla çocuğun ilgisini çekebilecek nitelikte olduğu ifade edilebilir.

"Türk Misafirperverliği" adlı metin Anna Masala tarafından kaleme alınmıştır. Metin, toplum hayatı teması içinde serbest okuma metni olarak yer almaktadır. Eserde yazar, Türk evlerinde yediği yemeklerden yola çıkarak Türklere misafirperverliği anlatmış, Türk sofralarına olan hayranlığını dile getirmiştir. Dilinin sade ve akıcı olduğu düşünülen metnin, yabancı gözüyle ülkemizdeki misafirperverlikten bahsettiği için

öğrencilerin ilgisini çekebilecek nitelikte olduğu düşünülmektedir. Eserin; açık, özgün ve sürükleyici bir anlatıma sahip olduğu, günlük konuşma diliyle ve samimi bir üslupla yazıldığı gözlemlenmiştir.

Kitapta yer alan bir diğer deneme de yine Ali Çolak'a ait olan "Bilgisayar Yalnızlığı" adlı eserdir. Bazı insanların bilgisayara aşırı düşkünlüğünden bahseden yazar, çocukların belli yaşa kadar bilgisayardan uzak tutulması gerektiğini, bilgisayar yüzünden bazı insanların yalnızlaştığını savunmaktadır. Yazarın dilinin sade ve akıcı olduğu gözlemlenmiştir. Zaman zaman başka şair ve yazarlardan da eserine katkılar yapan yazarın, mesajını samimi bir dil kullanarak verdiği ifade edilebilir.

Kitapta yer alan bir diğer deneme İdris Bilen tarafından yazılan "Empati ile Yaşamak" adlı eserdir. Metin, kişisel gelişim temasının empati alt temasına yönelik olarak ders kitabına alınmıştır. Metinde toplum hayatında empatinin önemi, ara başlıklarla dört bölüme ayrılarak anlatılmıştır. Eserin dilinin sade olduğu söylenebilir, fakat aynı kelimelerin sık sık yinelenmiş olması ve aşırı didaktik üslubu ile eserin öğrencilerin dikkatini çekmekte zorlanacağı düşünülmektedir. Metin ders kitabında dinleme metni olarak yer almaktadır. Bu nedenle uzunluğu da eser için bir dezavantajdır denilebilir.

TAV Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda üç adet deneme türünde eser bulunmaktadır. Murat Çiftkaya ve Senai Demirci tarafından yazıldığı belirtilen "Hayatın Hesaba Kattığı" adlı metin duygular teması içinde, serbest okuma metni olarak yer almaktadır. Hayatın neleri hesaba katmadığı ve neleri dikkate aldığı metinde cümle cümle açıklanmıştır. Metin, ders kitabına her bir cümle satırbaşından başlayacak şekilde basılmıştır, metinde paragraf kavramı yoktur. Giriş, gelişme ve sonuç bölümleri bulunmamaktadır. Bu yüzden eserin, şekil itibarıyla türünün özelliklerini sergilemekten uzak olduğu düşünülmektedir.

Kitapta yer alan bir sonraki deneme, Atatürk teması içinde yer alan "Akılcılık, Bilim, Eğitim" adlı eserdir. Metnin yazarı ders kitabında belirtilmemiş, sadece metnin sonuna "Bu kitap için yazılmıştır." ibaresi eklenmiştir. Metinde basit bir dil ve kuru bir üslupla aklın, bilimin ve eğitimin önemi açıklanmaya çalışılmış, son bölümde de Atatürk'ün bu konulardaki düşüncelerine yer verilmiştir. Metinde sık sık "bence, bana göre" biçiminde başlayan cümleler yer almıştır, bunun da akıcılığı olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Türü için iyi bir örnek olmadığı düşünülen eserin, öğrencilerin ilgisini çekebilecek bir üslup ve akıcılıktan uzak olduğu ifade edilebilir.

Kitapta yer alan bir sonraki deneme, Montaigne tarafından kaleme alınan “Herkesin Değeri Kendine Göre” adlı eserdir. Metin, toplum hayatı teması içinde serbest okuma metni olarak kitaba konulmuştur. Metinde, insanın başka insanları değerlendirirken kendileri gibi olup olmadıklarına bakmalarının yanlış olduğunu anlatmıştır. Metin “Yaşadığımız çağ, bizim iklimde hiç değilse öylesine bozulmuş ki erdemın yaşanması şöyle dursun tasarlanması bile bir hayli zor. Yalnız okul sözlüğünde kalmışa benziyor erdem.” sözleriyle bitirilmiştir. Bunun öğrencileri umutsuzluğa sevk edebileceği söylenebilir. Ayrıca metinde “rahiplerin perhizciliği” ifadesi geçmektedir ve böylece rahiplerin yaptığı cinsel perhiz dile getirilmiştir. Metnin sınıf ortamında okunulup tartışılması durumunda, bu ifadelerin dikkat dağıtıcı olacağı düşünülmektedir.

3.1.5. Anılar

Anı (hatıra) türü için çeşitli konularda ün yapmış, şöhret olmuş kişilerin başlarından geçenleri ya da gözlemlerini anlatan yazılara, eserlere verilen isim tanımı yapılmaktadır (Karataş 2011: 237). İncelenen ders kitaplarında yirmi iki adet anı türünde eser bulunmaktadır. Anıların taşınması gereken nitelikler çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal kitaplar taranarak şu şekilde sıralanmıştır:

1. Anı içtenlikle ve sade bir dille yazılmış olmalıdır.
2. Anılarda canlı olaylara yer verilmelidir.
3. Uzun ve sıkıcı ruh çözümlmelerinden, tasvirlerden ve bilgi aktarmalarından kaçınılmalıdır (Oğuzkan 2001: 182-183).
4. Sağlıklı ve titiz gözlem sonucu yazılmış olmalı; tutulan notlar, yararlanılan belgeler doğru bilgiler içermelidir.
5. Anılar belli gerçeklerin, belli doğruların yansız bir tutumla aktarılmasına özen gösterilerek, nesnel bir tutumla yazılmış olmalıdır (Kıbrıs 2010: 283).
6. Anılardaki olaylar çocuklara güzel davranışlar kazandırma yönüyle olumlu örnekler oluşturmalıdır (Gürel vd. 2007: 186).
7. Anılar fikir bakımından çocuk seviyesinin üzerinde olmamalıdır (Demiray 1973: 29).

Ders kitaplarında yer alan anı türündeki metinler yukarıdaki kriterlere göre incelenip değerlendirilmiştir.

MEB Yayınları İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda iki adet anı türünde okuma metni bulunmaktadır. Bunlardan ilki "Atatürk'ten Anılar" başlığı altında yer alan içinde üç anı bulunduran bölümdür. Bu üç anıdan ilkinin Ahmet Bekir Palazoğlu, ikincisini Songül Saydam, üçüncüsünü Kazım Özalp yazmıştır. İlk anıda, Atatürk'ün bir kız lisesi ziyaretinde kadınlara seçilme hakkı verme düşüncesini belirtmesi; ikinci anıda, Mimar Sinan'ın heykelinin yapılmasını isteyişi ile Türk büyüklerine gösterdiği saygı; son anıda ise hasta yatağında bile yurt sorunlarına olan ilgisini gösteren Hatay meselesi konu edinilmiştir. Anılarda dilin sade ve akıcı olduğu görülmüştür. Olayların çocuklara olumlu davranışlar kazandıracak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Kitapta yer alan son anı kitaba serbest okuma metni olarak konulmuştur. İsmet Kür tarafından yazılan eserin adı "Anadolu'nun Sesi"dir. Eserde milletin geleceği hakkında karar almak için toplanan insanların, manda yönetimi konusunda tartıştığı sırada Atatürk'ün "Bu konuda son sözü söyleyecek olan Anadolu halkıdır." diyerek odadan çıkması anlatılmış ve Atatürk'ün milletin sesini duyan ve tüm dünyaya duyuran bir lider olduğu vurgulanmıştır. Dili sade ve akıcı olan metinde olay, karşılıklı konuşmalarla anlatılmıştır. Verilmek istenen mesaj anının sonunda kısa bir paragrafta özetlenmiştir.

Evren Yayınları İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda dört adet anı yer almaktadır. Bunlardan ilki "Mustafa Kemal Paşa ve Köylü Kadın" adındadır. Metin Hanri Benazus'un "Yaşamın İçinden Atatürk Anıları" adlı kitabından alınarak ders kitabına konulmuştur, anının Sabiha Gökçen'in "Anılarım" adlı kitabında yer aldığı metnin başında belirtilmiştir. Metin Atatürk temasının "Atatürk'ün kişiliğinin bulunduğu konumla ilişkisi ve ona sağladıkları" alt temasına yönelik olarak kitapta yer almaktadır. Olayda Mustafa Kemal'i arayan bir köylü kadının onunla karşılaşması ve ikisinin de yaşadığı duygusal an anlatılmaktadır. Anının dili sade olup çocukların ilgisini çekebilecek bir eser olduğu düşünülmektedir.

Kitapta yer alan ikinci anı Hikmet Altınkaynak tarafından yazılan "Gazi'yi Gördüm" adlı metindir. Metinde yazar, beş yaşında başından geçen bir olayı anlatmaktadır. Atatürk'ün şehrine geleceğini duyan yazar; onu görmek için evden uzaklaşmasını ve ona koşa koşa gitmesini, Atatürk'ün onu kucağına alıp sevmesini samimi, akıcı bir dille anlatmıştır. Metnin giriş bölümünde yer alan "O getirmişti bizi Rumeli'den Urla'ya. O kurtarmıştı kesilmekten, ölümden!" cümlesinde yer alan "kesilmek" sözcüğünün altıncı sınıf öğrencileri için uygun olmadığı metinden çıkarılması gerektiği düşünülmektedir.

Kitapta yer alan bir sonraki anı, güzel sanatlar temasının heykeltıraş alt temasına yönelik olarak kitaba alınmıştır. Stefan Zweig tarafından yazılan metnin başlığı “Robin’den Aldığım Ders”tir. Metinde, yazar olan ve eserlerinde hep bir eksiklik bulan kahramanın, bir heykeltıraşın çalışmasını izlerken aldığı ders anlatılmaktadır. Eserin dili sade ve akıcıdır. Son paragrafta başarılı olmak için nelere ihtiyaç olduğunun belirtilmesinin öğrencilerin ana fikri kavramalarını kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

Kitapta yer alan son anı, ders kitabında ikinci sırada yer alan anı gibi Hikmet Altınkaynak’a aittir ve “Gamsız” adını taşımaktadır. Bu metin, duygular temasının sonuna serbest okuma metni olarak konulmuştur. Paltosuna madalya diye çeşitli tenekeler, armalar takan; şarkı söyleyerek sokaklarda gezen; mahalle çocuklarına oğluyula ilgili anılar anlatan bir kişinin çocuklara sıcak yaklaşımını anlatan ve sonunda mahalle çocuklarının onun oğlunun öldüğünü öğrenmeleri ile duygusal bir şekilde biten anının dili sade ve akıcıdır.

MEB Yayınları’nın 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda iki adet anı bulunmaktadır. “Atatürk ve Türk Tiyatrosu” adındaki metnin yazarı Lütfi Ay’dır. Metinde Atatürk’ün oyunculara olan ilgisi ve tiyatroya verdiği önem bir anı ile aktarılmıştır. Anının dili sade ve akıcıdır. Metnin çocuklara güzel davranışlar kazandırma yönüyle olumlu bir eser olduğu düşünülmektedir.

Ders kitabında yer alan diğer anı “Atatürk’ün Okuttuğu Mustafa” adındadır. Mehmet Bekir Palazoğlu tarafından yazılmıştır ve serbest okuma metni olarak ders kitabına konulmuştur. Metin, Atatürk’ün 1929 yılında himaye altına alıp okuttuğu Yalovalı sığırtmaç Mustafa’nın anlatılarından oluşmaktadır. Metinde, Atatürk ve sığırtmaç Mustafa’nın tanışmaları ve sonrasında aralarında gelişen olaylar Atatürk’ün esprili kişiliği ve yardımseverliği de vurgulanarak anlatılmıştır. Dili sade ve akıcı olan eserin, Atatürk’ü tanımada, çocuklarla olan ilişkisini anlamada öğrencilere faydalı olacağı düşünülmektedir.

Koza Yayınları’nın 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda dört adet anı bulunmaktadır. Bunlardan ilki “Doğanın Sesini Duymak” adlı Özden Kaçan’a ait eserdir. Bu eserde çocukluk günlerinden özlemlerle bahseden yazar, doğayla iç içe yaşamının güzelliklerini anlatmıştır. Eserin, sade ve akıcı bir dili vardır. Anının çocuklara güzel davranışlar kazandırma yönüyle olumlu bir örnek olduğu düşünülmektedir.

Kitapta yer alan ikinci anı Burhan Arpad’a ait “Hayal Perdesi” adlı metindir, millî kültür teması içinde yer almaktadır. Metinde yazarın ilk kez Karagöz-Hacivat oyunu

izlediği an ve ardından bu oyuna karşı duyduğu ilgi anlatılmıştır. Metnin dilinin sade, anlatımının akıcı olduğu düşünülmektedir.

Kitapta yer alan üçüncü anı Talat Halman tarafından yazılmış “Büyüyünce Ne Olacaksınız?” adlı metindir. Metinde yazar çocukluğunda sorulmasını sevmediği “Büyüyünce ne olacaksınız?” sorusu ile ilgili olarak yaşadıklarını sade bir dille, komedi ögesini de kullanarak anlatmıştır. Metnin çocukların ilgisini çekebilecek bir eser olduğu söylenebilir.

Kitapta yer alan son anı Leo Buscaglia tarafından yazılmıştır. “Sevgili Babam” adındaki anıda, bir babanın çocuklarına her gün bir şey öğrenmeleri yolunda yaptığı telkinler ve öğrenmeyi onların hayatında bir ihtiyaç haline getirmesi anlatılmaktadır. Metnin vermek istediği mesaj ve üslubu ile öğrencilerin ilgisini çekebilecek bir eser olduğu söylenebilir.

Pasifik Yayınları 7. Sınıf Türkçe ders Kitabı’nda üç adet anı türünde eser bulunmaktadır. “Atatürk’ü Altınla Satın Almak İsteyen Mareşal” adlı metnin yazarı Kılıç Ali’dir. Metinde Atatürk’ün başından geçen bir olay kendi ağzından anlatılmaktadır. Atatürk’e rüşvet olarak gönderilen altınları ve Atatürk’ün bu altınları ordu hazinesine aktarmasını şahitler ve belgelere dayanarak anlatan anıda dil sade ve verilmek istenen mesaj açıktır. Eserin öğrencilerin ilgisini çekebilecek bir metin olduğu düşünülmektedir.

“Muhsin Ertuğrul” adlı anı, Atatürk temasının Atatürk’ün Türk tiyatrosuna verdiği önem alt temasına yönelik olarak dinleme metni biçiminde ders kitabına alınmıştır. Kemal Arıburnu tarafından yazılan metinde Atatürk’ün tiyatro sanatçısı Muhsin Ertuğrul’la ilgili üç anısından yola çıkılarak onun tiyatroya verdiği önem vurgulanmıştır. Metinde içtenlikli sade bir dil kullanılmış ve canlı olaylara yer verilmiştir. Eserin çocukların ilgilerine uygun bir metin olduğu düşünülmektedir.

“Ordular İlk Hedefiniz...” adlı metnin yazarı Nezihe Araz’dır. Metinde Büyük Taarruz’un öncesi ve sonrası sade bir dille ve akıcı bir biçimde anlatılmıştır. Metin, bu mücadeleyle Kurtuluş Savaşı’nın bittiğini, fakat yeni ve uygar Türkiye’nin kurulması savaşının başladığını vurgulayarak sona ermektedir.

MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda üç adet anı bulunmaktadır. Bunlardan ilki “Atatürk’ten Anılar” başlığı altında toplanmış iki anıdan oluşmaktadır. İlk anı Hasan Reşit Tankut tarafından yazılmıştır. Bu bölüm “Her Şeyden Evvel Millet”

başlığı ile kaleme alınmıştır. Bu anıda yazar, Atatürk'le olan bir konuşmasını kaleme almış, Atatürk'ün bu konuşma sırasında söylediği “Her şeyden evvel daima millet.” sözünü vurgulamıştır. İkinci bölüm “İşte Onun Evrensellik Anlayışı” başlığıyla İlknur Güntürkün Kalıpçı tarafından yazılmıştır. Bu bölüm Atatürk'ten alınan ve devlet adamlarının kendi milletleri kadar diğer milletlerinde varlığı ve mutluluğu için çalışması gerektiğinden bahseden uzun bir alıntı ile başlamıştır. Ardından Atatürk'ün Çanakkale'ye giden bakanla olan görüşmesi ve diğer millet askerlerinin analarına hitaben yazdığı nutuk yer almaktadır. Bu nutka dünyadan gelen olumlu tepkiler ile yazı bitirilmiştir. İlk bölümde yer alan anı türünün özelliklerini sergilemektedir. İkinci bölümde yer alan metnin, konu hakkında giriş yapılmadan doğrudan Atatürk'ten alınan uzun bir bölümle başlaması sebebiyle, türünün özelliklerini tam olarak ortaya koyamadığı düşünülmektedir.

Bir sonraki metin “Atatürk'te Millet Sevgisi” adını taşımakta olup Prof. Dr. Muzaffer Göker tarafından yazılmıştır. Metinde, Atatürk'le yapılan bir toplantı ve bu toplantı sırasında Atatürk'ün orada bulunan üyelere yaptığı millet için çalışmanın önemini vurgulayan konuşması aktarılmıştır. Metin sade bir dille yazılmıştır, çocuklara olumlu davranışlar kazandırabilecek niteliklere sahip olduğu düşünülmektedir.

Kitapta yer alan “Mehmet Akif ve Safahat'ı Okumak” adlı anının yazarı Rıfki Kaymaz'dır. Bu anıda Mehmet Akif'in ölüm yıl dönümünde bir duvar gazetesi hazırlamaya başlayan yazar; yaptığı anketi, bu anketten elde ettiği sonuçları ve ilk yazısının okul duvar gazetesinde yayınlanmasıyla duyduğu mutluluğu anlatmaktadır. Okul içinde yapılan çalışmaları anlatan bu eserin, çocuklara olumlu örnek oluşturması bakımından iyi bir metin olduğu düşünülmektedir. Metnin resimlerinde, öğrencilerin bu çalışmayı yapması ve hazırlanan pano ile ilgili görseller yer almaktadır. Böylece görseller ile metin arasında uyum sağlandığı görülmektedir.

TAV Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda dört adet anı bulunmaktadır. Bunlardan ilki Naim Tirali tarafından yazılmış “Anneciğim, Anneciğim” adlı metindir. Bu metinde yazar; annesiyle ilgili iki anısını anlatmış, ölen annesini hatırlatan bir vesile oldukça bu iki olayın aklına geldiğini ve annesini rahmetle andığını belirtmiştir. Metnin dili sade ve akıcıdır, vermek istediği mesaj ile öğrencilere olumlu davranışlar kazandırabilecek bir eser olduğu söylenebilir.

İkinci anı Afet İnan tarafından yazılmış “Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler” adlı eserdir. Metinde Atatürk'ün yazdığı eserler ve Atatürk'ün Türk dili ve edebiyatına

verdiği önem hakkında bilgi verilmek istenmiştir. Yazarın aynı adı taşıyan kitabından alınan çeşitli bölümlerden oluşmaktadır. Önce Atatürk'ün Türk Dil Kurumu'nu kurmaya karar vermesi ve bu kurum için belirlediği amaçlar açıklanmış, sonra Atatürk'ün edebiyat ve edebiyatın gayesi hakkındaki görüşlerine yer verilmiş, ardından Atatürk'ün askerlik üzerine yayımladığı kitaplar hakkında bilgi verilmiştir. Son olarak da Atatürk'e ait Nutuk ve Gençliğe Hitabe'si hakkında açıklamalar yapılmıştır. Metin kitaptan bir derleme şeklinde hazırlandığından bölümler arasında kopukluklar bulunduğu gözlemlenmiştir. Birçok yerde çıkarılan bölümler bulunmaktadır. Bunun da metnin orijinalliğini ve akıcılığını bozduğu söylenebilir. Başlıkta kitap adı aynen alınmıştır, ama alınan bölümler dil ve edebiyat üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle metni derleyen kişinin metindeki bölümler arasında ilişkiyi kurması, metindeki bütünlüğü sağlaması ve derlemenin amacına yönelik bir başlık koymasının, metni öğrencilerin kavraması bakımından daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kitapta yer alan bir sonraki anı Prof. Dr. Yurdakul Yurdakul tarafından kaleme alınmış "Atatürk ve Abdülhalim Çelebi Efendi" adlı metindir. Metinde Atatürk'ün yardımseverliği, Abdülhalim Efendi'nin bu yardımı karşılıksız bırakmaması anlatılmaktadır. Eserin sade ve akıcı bir dili olup, vermek istediği mesaj bakımından çocuklara olumlu davranışlar kazandırabilecek nitelikte olduğu ifade edilebilir.

Kitapta yer alan son anı, zaman ve mekân temasının çocukluk günleri alt temasına yönelik olarak kitaba alınmış "Çocuktum Ufacıktım, Top Oynadım Acıktım" adıyla Buket Uzuner tarafından yazılmış eserdir. Bu eserde yazar; çocukluk günlerinden, kardeşinin doğuşundan ve çocukken oynadığı oyunlardan samimi bir dille bahsetmiştir. Metnin çocukların ilgisini çekebilecek bir eser olduğu söylenebilir.

3.1.6. Makaleler

Herhangi bir konuda bilgi vermek, bir düşünceyi savunmak ya da desteklemek amacıyla kaleme alınan bilimsel yazılara makale denilmektedir (Geçgel 2011: 408). İncelenen Türkçe ders kitaplarında on yedi adet makale türünde eser mevcuttur. Makale türündeki eserlerin taşınması gereken nitelikler çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal kitaplar taranarak şu şekilde tespit edilmiştir:

1. Metinlerin örgüsü ve iletisi çocukların ilgisini çekebilecek nitelikte olmalıdır (Karababa 2007).

2. Sade, duru, açık bir dil kullanılmalıdır.
3. Cümleler ve paragraflar kısa olmalıdır.
4. Millî duyguları, yurt sevgisi gelişip olgunlaşmalıdır (Demiray 1973: 41).
5. Tema açık seçik belli olmalıdır.
6. Çocukları düşünmeye yöneltmeli ve onların birtakım görüşler kazanmalarını sağlamalıdır.
7. Bir düşünce veya görüş tekrar tekrar anlatılmamalıdır (Oğuzkan 2001: 366-371).
8. Çocuğun düşünce ufkunu geliştirmelidir.
9. Çocuğun hayata bağlanmasına, başkalarıyla sağlıklı ilişkiler geliştirmesi ve iyimser olmasına yardımcı olmalıdır (Zengin ve Zengin 2002: 193).
10. Hayat hakkındaki bilgiler çarpıtılmamalı, her bilginin doğru şekli çocuğun seviyesine göre yalın bir şekilde verilmeye çalışılmalıdır (Gürel vd. 2007: 38).

Ders kitaplarında yer alan makale türündeki metinler yukarıdaki kriterlere göre incelenip değerlendirilmiştir.

Evren Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda üç adet makale türünde eser bulunmaktadır. İlk makale "Atatürk ve Halk Bilimi" adlı eserdir, Hayrettin İvgin tarafından yazılmıştır. Atatürk temasının "Atatürk'ün Türkiye'de müziğin ve halk biliminin gelişmesi için yaptıkları" alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulmuştur. Metinde Atatürk'ün Türk musikisi, el sanatları ve halk oyunları hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Dili sade olduğu düşünülen eserin, öğrencilere Atatürk'ü ve görüşlerini tanıtmada faydalı olacağı söylenebilir.

Kitapta yer alan bir sonraki makale Afet İnan'ın yazdığı "Türk Bağımsızlığı ve Lozan Antlaşması" adlı eserdir. Eser kitapta, Atatürk teması içinde serbest okuma metni olarak yer almıştır. Metinde, Osmanlı Devleti ve Birinci Dünya Savaşı'ndan bahsedildikten sonra imzalanan Sevr Antlaşması sonrasında milletin bağımsızlık aşkı ile Mustafa Kemal önderliğinde birleşmesi, Lozan Antlaşması ile de Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin tanınması tarihsel ve bilimsel bir bakış açısı ile anlatılmıştır. Çocukların devletimizin kuruluşu hakkındaki bilgilerini tazeleyecek nitelikte olduğu düşünülen metnin dilinin sade ve akıcı olduğu ifade edilebilir.

Kitapta yer alan son makale Zeki Tunç tarafından yazılmış olan "Şu, Su" adlı metindir. Serbest okuma metni olarak ders kitabına konulan eser, doğa ve evren teması içinde yer almaktadır. Suyun insan yaşamındaki öneminden bahseden eserde, su ve suyun

vücudumuzdaki işlevleri hakkında birçok bilimsel bilgi yer almaktadır. Suyun önemini kavratmaya çalışan eserin dilinin sade ve akıcı olduğu; metnin, çocuğa yeni bir bakış açısı kazandırmada, düşünce ufkunu geliştirmede faydalı olacağı düşünülmektedir.

MEB Yayınları İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda makale türünde iki adet eser bulunmaktadır. Bu makaleler Atatürk teması içinde yer almaktadırlar. Makalelerden ilki Asım Onat tarafından yazılmıştır. "Atatürk'ün Fikir Dünyası" adlı eserde Atatürk'ün fikir dünyasının şekillenmesine neden olan etmenler ve bir fikir adamı olarak başarısı anlatılmaktadır. Eserin dilinin sade ve açık olduğu görülmüştür. Atatürk'e ait sözlerin de yer aldığı metnin, öğrencilerin ilgisini çekebilecek nitelikte olduğu söylenebilir.

Ders kitabında yer alan ikinci makalenin yazarı Prof. Dr. Esmâ Şimşek'tir. Eser, Atatürk ve halk bilimi alt teması içinde yer almakta olup "Atatürk'ün Türk Folkloruna Olan İlgisi" başlığını taşımaktadır. Dinleme metni olan eserde, Atatürk'ün folklorun çeşitli konuları ile ilgilendiği belirtildikten sonra, yaptığı çalışmalara ve konuyla ilgili sözlerine yer verilmiştir. Atatürk'ün türkülere, halk oyunlarına, seyirlik oyunlara ve el sanatlarına ilgisi ayrı ayrı başlıklar altında açıklanmıştır. Dilinin sade ve akıcı olduğu düşünülen eserin, çocukların ilgisini çekebilecek nitelikte olduğu ifade edilebilir.

Koza Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda üç adet makale türünde eser bulunmaktadır. Bunlardan ilki Yrd. Doç. Dr. Muhammed Şahin tarafından yazılan Atatürk temasında yer alan "Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri" adlı eserdir. Metinde, Atatürk'ün kişilik özellikleri, sözlerinden de alıntılar yapılarak anlatılmıştır. Metin ders kitabında, görsellerle beraber beş sayfalık bir yer tutmuştur. Metinden birçok çıkarmalar yapılmasına rağmen yinede uzun sayılabilecek bir yapıda olduğu gözlemlenmiştir, makale türünde olan ve birçok bilgi içeren metinlerin, öğrencilerin dikkatleri dağılmadan metni kavramaları açısından daha kısa olması gerektiği düşünülmektedir.

Bir sonraki makale, ders kitabının dinleme metinleri arasında yer almakta olan Ahmet Kapulu tarafından yazılmış "Atatürk'ün Fikir Hayatı" adlı eserdir. Eserde Atatürk'ün sadece halk önderi, devlet adamı değil; aynı zamanda bir düşünce adamı da olduğu vurgulanmış, bunun en güzel kanıtının Atatürkçü düşünce sisteminin bugün de geçerliliğini koruması olduğu dile getirilmiş, Atatürk'ün düşünce yaşamının temelleri açıklanmıştır. Metin, Türk çocuklarının her zaman Atatürk'ün yolundan gidecekleri vurgulanarak sonlandırılmıştır. Eserin dilinin sade, anlatımının akıcı olduğu söylenebilir.

Millî Egemenlik Dergisi'nden alınan "23 Nisan'ın Atatürk'ün Emri ile İlk Kez Çocuk Bayramı Olarak Kutlanması" adlı eserde 23 Nisan kutlamalarının tarihi seyri anlatılmaktadır. Metnin konusu itibarıyla öğrencilerin ilgisini çekebilecek nitelikte olduğu söylenebilir. Eserin dili sade olmakla beraber 22 Nisan 1927 tarihinde Milliyet gazetesinde yayınlanan Çocuk Esirgeme Kurumu'nun beyannameyi aynen alındığı için bu bölümde muhtac-ı himaye, âlicenap, muavenet, veçhile, müzaharet vb. kelimeler bulunmaktadır. Bu nedenle bu alıntıda öğrencilerin bilmeyeceği kelime sayısının fazla olduğu, bu kelimelerden sonra parantez içinde bu kelimelerin günümüzdeki karşılıklarının verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

MEB Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda iki adet makale türünde eser bulunmaktadır. Bunlardan ilki Atatürk teması içinde yer alan "Millî Kültür" adlı metindir. Metin dinleme metni olup "www.meb.gov.tr" adresinden alındığı belirtilmiştir, yazarı belli değildir. Eserde millî kültürün ne olduğu söylendikten sonra millî kültür değerlerinden bahsedilmiş, Atatürk'ün millî kültür konusundaki hedefleri ile metin bitirilmiştir. Dilinin sade olduğu gözlenen eserde, anlatımdaki kuruluşu gidermek için Atatürk'ün sözlerinden yararlanılmaya çalışılmıştır.

"Türk Dili" başlıklı makale, Atatürk temasının Atatürk'ün Türk diline verdiği önem alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulmuştur. Metnin yazarı belirtilmemiş, Atatürkçülük Üçüncü Kitap'tan alındığı notu metnin sonuna eklenmiştir. Metinde dilin önemi açıklanmış, Atatürk'ün bu konudaki görüşlerine yer verilmiş, Atatürk'ün dil konusunda yaptığı çalışmalar hakkında bilgiler aktarılmıştır. Sade bir dille yazıldığı düşünülen metnin, teması ve ana fikrinin de açık olduğu söylenebilir.

Pasifik Yayınları İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda makale türünde iki adet eser vardır. "Atatürk'ün Türk Diline Verdiği Önem" adlı metin Ahmet Mumcu ve arkadaşları tarafından hazırlanmıştır. Metinde Atatürk'ün dil konusundaki görüşleri, dilin millî birlik açısından önemi ve dildeki sadeleştirme çalışmalarından bahsedilmiştir. Dili sade, teması açık seçik belli olan metnin öğrencilerin seviyesine uygun olduğu düşünülmektedir.

"Millî Kültürün Önemi" adlı metni İrem Türkyılmaz yazmıştır. Metin, millî kültür temasının Türk kültürü alt temasına yönelik olarak ders kitabına alınmıştır. Metinde millî kültürün önemi Atatürk'ün sözlerinden de alıntılar yapılarak açıklanmış; Atatürk'ün dil, tarih ve eğitim konusundaki çalışmaları dile getirilmiştir. Millî kültür bilincine sahip

olmanın önemi dile getirilerek metin tamamlanmıştır. Metnin konusu açık seçik bellidir. Çocukları düşünmeye yönelten ve onların birtakım görüşler kazanmalarını sağlayan bir metindir. Bu nedenle çocuklar için uygun bir metin olduğu düşünülmektedir.

MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda da iki adet makale bulunmaktadır. "Dil Devrimi" adlı makalenin yazarı İsmet Zeki Eyuboğlu'dur. Dinleme metni olan eser, Atatürk temasının Atatürk'ün Türk dili ve edebiyatına verdiği önem alt temasına yöneliktir. Metinde Atatürk'ün dil üzerine görüşlerini yazdığı bir önsözdeki düşüncelerinden yola çıkılarak, dilin önemi ve Türk Dil Kurumu'nun kurulması ile ilgili yapılan çalışmalar anlatılmıştır. Eserin dilinin sade olduğu, çocuğun düşünce ufkunu geliştirebilecek nitelikte olduğu söylenebilir.

"Atatürk ve Bilim" adlı makale Atatürk'ün akılcılık ve bilime verdiği önem alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulmuştur. Metnin yazarı Ord. Prof. Aydın Saygılı'dır. Metinde Atatürk'ün bilim hakkındaki sözleri açıklanmış ve başarıya ulaşmak için bilime dayanan bir uygarlık kurmamız gerektiği belirtilmiştir. Eserin dilinin sade, verilmek istenen mesajın öğrencilerin seviyesine uygun olduğu söylenebilir.

TAV Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda üç adet makale bulunmaktadır. Bunlardan ilki "Türkiye'nin Jeopolitik Önemi" adındaki Suat İlhan tarafından yazılan eserdir. Metin, Atatürk teması içinde yer almaktadır. Metinde coğrafi ve jeopolitik konunun ne demek olduğu açıklanmış, ardından Türkiye'nin coğrafi ve jeopolitik konumu açıklanmıştır. Eserde anlatım bozukluğu bulunan ve ne anlatmak istediği açık olmayan birçok cümle bulunduğu gözlemlenmiştir. Metin bazen geniş zaman bazen de şimdiki zaman kipi kullanılarak yazılmıştır, bu durumun da anlatımdaki akıcılığı zedelediği söylenebilir. Metnin vermek istediği mesajının da açık olmadığı düşünülmektedir.

Ders kitabında yer alan bir sonraki makale doğa ve evren teması içinde bulunan, Alp Akoğlu tarafından yazılmış "Dünya Yuvarlakmış" adlı eserdir. Metinde, dünyanın yuvarlak olduğunu öne süren ilk âlimlerden dünyanın yuvarlak olduğunun keşfine kadar geçen sürede yapılan çalışmalar anlatılmıştır. Metnin dilinin sade olduğu, çocukları düşünmeye yöneltebilecek ve onların düşünce ufkunu geliştirebilecek bir eser olduğu söylenebilir.

Bir sonraki makale iletişim temasının kültürel iletişim alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulan, Gökhan Tok tarafından yazılan "Tarihin Tanığı Yazı" adlı eserdir. Eserde yazının ortaya çıkışı, tarihi perspektif içinde anlatılmaktadır. Metnin dilinin sade

olduğu, konusu bakımından da öğrencilerin ilgisini çekebilecek nitelikte olduğu söylenebilir.

3.1.7. Biyografiler

Karataş (2011: 92) biyografiyi, “Bir sanatçının, yazarın ya da meşhur bir insanın hayat hikâyesini anlatan yazı / metin / kitap” biçiminde tanımlamaktadır. Biyografi türündeki metinlerin taşıması gereken özellikler çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal kitaplar taranarak şu şekilde tespit edilmiştir:

1. Konu seçiminde çocukların ilgileri ve merakları göz önünde bulundurulmalıdır.
2. Konu olarak seçilen kişinin başından geçen ilginç olaylara ağırlık verilmeli, onun kişisel görüş ve düşünceleri ise olayların anlatımı sırasında yer yer ve ayrıntılara kaçmadan belirtilmelidir.
3. Kişilerin hayatını etkileyen toplumsal, siyasal ve ekonomik ortam ve bu ortama ilişkin sorunlar, çocukların kavrayış gücü dikkate alınarak, çok basit bir biçimde açıklanmalıdır.
4. Hayatı ve eserleri anlatılan kişinin başarısı, kahramanlığı, insanlığı, yurtseverliği vb. olumlu nitelikleri çocuklara örnek olabilecek biçimde anlatılmalıdır (Oğuzkan 2001: 162).
5. Anlatım kuru, yavan değil; akıcı, canlı ve sürükleyici olmalıdır.
6. Yazı görselleştirilmeli; fotoğraflarla, resimlerle desteklenmelidir (Nas 2004: 299).
7. Yazar nesnel-yansız- bir tutum içinde olmalıdır (Kıbrıs 2010: 274).
8. Kronolojik sıra izlenmelidir (Demirel vd. 2011: 223).
9. Biyografisi yazılan kişinin çocukluğu ve yükselişi ile ilgili bilgiler birbirine bağlanarak verilmelidir (Yalçın ve Aytaş 2008: 180).

Ders kitaplarında yer alan biyografi türündeki metinler yukarıdaki kriterlere göre incelenip değerlendirilmiştir.

İncelenen ders kitaplarında biyografi türünde on bir adet metne rastlanmıştır. Evren Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda iki adet biyografi bulunmaktadır. Bunlardan ilki kitabın yazarı Fatma Karabıyık’a ait “Atatürk’ün Yaşamı ve Düşünceleri” adlı eserdir. Eser Atatürk’ün doğumu ile başlamış, Askeri İdadi’ye başlaması ile biyografi kesilmiş, bundan sonra Atatürk’ün okuma sevgisinden, akla ve bilime verdiği önemden bahsedilerek yazı

sonlandırılmıştır. Eserde ne Atatürk'ün hayatı tam olarak anlatılmış ne de düşüncelerine yeteri kadar yer verilmiştir. Bu nedenle metnin başarılı bir eser olmadığı düşünülmektedir.

Kitapta dinleme metni olarak yer alan bir diğer eser www.bilkent.edu.tr'den alındığı belirtilen “Ahmed Adnan Saygun” adlı metindir. Eserde kişinin hayatı ve başarılarının kronolojik sıra ile, fakat kuru bir dille anlatıldığı gözlenmiştir. Kim tarafından yazıldığı belli olmayan metinde söz konusu kişinin hayatını etkileyen toplumsal, siyasal ve ekonomik ortam ve bu ortama ilişkin sorunlar ortaya konmamış, ailesi hakkında da hiçbir bilgi verilmemiştir. Bu nedenle eserin yeterince iyi olduğu söylenemez.

MEB Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda ise bir adet biyografi bulunmaktadır. “Mustafa Kemal Atatürk” adlı eserin komisyon tarafından hazırlandığı belirtilmiştir. Metinde önce Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durum hakkında bilgi verilmiş, daha sonra Atatürk'ün doğduğu şehir olan Selanik tanıtılmıştır. Atatürk'ün hayatı ayrıntılı bir biçimde zaman zaman sözlerinden de alıntılar yapılarak açıklanmıştır.

Koza Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda da bir adet biyografi bulunmaktadır. Cenab Ozankan tarafından yazılan bu biyografi “Âşık Veysel” adını taşımaktadır. Eserde Anadolu ve âşıkları hakkında kısa bir girişten sonra Âşık Veysel'in hayatı hakkında bilgiler verilmiştir. Ardından şiirlerinden alıntılar ile Âşık Veysel'in duygu dünyası anlatılmıştır. Son bölümde ise, yazarın Âşık Veysel'le yaptığı bir görüşmede sorduğu sorular ve aldığı cevaplar yer almaktadır. Sade bir dil ile kaleme alınmış olan eserde, devrik cümleler ve eserin içine konulan dörtlükler ilgi çekmektedir.

MEB Yayınları İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda bulunan biyografi “Bozkırın Tezenesi” adını taşımaktadır, Bayram Bilge Tokel tarafından yazılmıştır. Eserde akıcı bir dil ile Anadolu ve saz geleneği hakkında kısa bir bilgi verilmiş, Neşet Ertaş'ın adı zikredildikten sonra onu yücelten birçok soru yer almıştır. Daha sonra Neşet Ertaş hakkında bilgiler verilirken bu soruların cevapları açıklanmıştır.

Pasifik Yayınları 7. Sınıf Türkçe ders Kitabı'nda üç adet biyografi türünde eser bulunmaktadır. “Çevre Dostu Bir Bilimci” adlı metin doğa ve evren temasının doğanın korunması alt temasına yönelik olarak dinleme metni olacak biçimde ders kitabına konulmuştur, yazarı Gökhan Tok'tur. Metinde çevre bilinci düşüncesinin temellerini attığı söylenen Rachel Louise Carson'un hayatı ve çalışmaları sade ve akıcı bir dille anlatılmıştır. Eserde anlatılan kişinin başarısı ve olumlu nitelikleri çocuklara örnek olabilecek biçimde sunulmuştur. Biyografisi yazılan kişinin çocukluğu ve yükselişi ile

ilgili bilgiler birbirine bağlanarak verilmiştir. Bu nedenle metnin çocuklar için uygun olabilecek bir metin olduğu düşünülmektedir.

“Adını Göklere Yazdıran Çocuk” adlı metnin yazarı Vehbi Belgil’dir. Metin doğa ve evren teması içinde, serbest okuma metni olarak yer almaktadır. Metinde Kaoru İkeya adlı bir Japon çocuğun gökyüzü sevdası, kendi başına ürettiği teleskoplar ile gökyüzünü sürekli taraması ve çok istediği kuyruklu yıldız keşfini yoğun emekler sonucunda başarması anlatılmaktadır. Eserde, kişinin başarısı çocuklara örnek olabilecek bir biçimde anlatılmıştır. Çocukların ilgisini çekebilecek bir konuya sahip olan bu eserin, ders kitapları için iyi bir örnek olduğu düşünülmektedir.

“Mehmet Okur” adlı metni düzenleyen Günseli Mındıkoğlu’dur. Metin alışkanlıklar temasının spor ve sporcu alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulmuştur. Eserde Mehmet Okur’un atalarından bahsedildikten sonra çocukluğundan başlayarak yükseliş öyküsüne yer verilmiştir. Anlatım akıcı, canlı ve sürükleyicidir; kronolojik sıra izlenmiştir. Mehmet Okur’un olumlu nitelikleri çocuklara örnek olabilecek bir biçimde anlatılmıştır, bu nedenle çocukların ilgisini çekebilecek bir eser olduğu düşünülmektedir.

TAV Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında bir adet biyografi bulunmaktadır. “Atatürk (Kişiliği, İlkeleri, Düşünceleri)” adlı metnin yazarı Ahmet Köklügiller’dir. Atatürk’ün çeşitli özellikleri, metne konulan alt başlıklar içinde anlatılmıştır. İlk önce devrimleri, daha sonra karakter özellikleri verilmiştir; bu nedenle metinde bir bütünlük bulunmadığı ifade edilebilir.

MEB Yayınları İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda iki adet biyografi bulunmaktadır. Bunlardan ilki “Gönül Mimarlarımız” adı altında toplanan iki ayrı biyografiden oluşmaktadır. Bu biyografilerden ilki “Aşk Elçisi: Yunus Emre”, ikincisi “Koca Sinan” adını taşımaktadır. Millî kültürümüz temasının Türk büyükleri alt teması içinde yer alan bu eser, bir tek kişinin hayatı hakkında bilgi vermektense iki önemli Türk şahsiyetini aynı anda tanıtarak, bu kişilerin ortak yanını vurgulamıştır. Eserlerden ilki Talat Sait Halman ikincisi Şükrü Enis Regü tarafından kaleme alınmıştır. Yunus Emre hakkında bilgi veren kısımda, Yunus Emre’nin hayatı ve fikri dünyası eserlerinden örnekler verilerek açıklanmıştır. İkinci eserde de Mimar Sinan’ın yükselişi, çocukluğundan başlayarak anlatılmıştır.

Kitapta yer alan diğer biyografi serbest okuma metni olarak kitaba konulmuş olan “Bir Başarı öyküsü” adlı eserdir. Yazarı Nuray Bartoschek’tir. Eserde geçirdiği hastalık

sonucu konuşma, görme ve işitme engelli duruma gelen Hellen Keller'in azmi ve çabası sonucu yazmayı, görme engelliler için hazırlanmış yazıları okumayı ve ardından konuşmayı öğrenmesi ve yaptığı çalışmalar sonucu tanınan biri olması anlatılmıştır. Birçok fiziksel eksiğine rağmen azmi sayesinde başarılı olmayı bilen Hellen'in bu zor ve mücadele dolu hayatını anlatan eserin, öğrencilere önemli dersler verebilecek nitelikte olduğu düşünülmektedir.

3.1.8. Gezi ve Tanıtım Yazıları

Geziliş görülen yerlerle ilgili bilgi, gözlem ve hatıraları yansıtan yazılara gezi yazısı denir (Karataş 2011: 216).

Tanıtma yazısı terimi Türkçe Sözlük'te (TDK 2011: 2263) "Kitap, dergi, film vb. eserlerin özelliklerini genel çizgileriyle anlatan yazı" şeklinde tanımlanmıştır. Karataş (2011: 554) ise tanıtım yazısını "Yeni basılan bir edebiyat eserini okurlara tanıtmak amacıyla kaleme alınan, gazete veya dergilerde yayımlanan kısa yazı" biçiminde tanımlamaktadır.

Gezi ve tanıtım yazılarının çocuk edebiyatı açısından taşıması gereken nitelikler çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal kitaplar taranarak şu şekilde belirlenmiştir:

1. Anlatılan olaylar ve yazarın kendi kişisel gözlemlerine dayalı izlenimleri doğru ve mantıklı olmalıdır.

2. Başka ülkelerdeki insanların yaşayış biçimlerini konu alan gezi yazılarında, istisnai durumlardan çok, tipik halkın her günlük hayatıyla ilgili görünümeler anlatılmalıdır (Oğuzkan 2001: 202-203).

3. Gezi yazıları; anlatım dili, yazım ve kurgulama yönünden kusursuz olmalı, çocuğun gezip görmeyle ilgili meraklarını doyurabilmelidir.

4. Anadiliyle ilgili becerilerin gelişmesine katkıda bulunmalı, dil yalın, anlatım hareketli ve akıcı olmalı, öğrencileri sıkıkmamalıdır (Kıbrıs 2010: 262).

5. Gezi yazılarında verilen bilgiler doğru ve gerçek olmalıdır.

6. Gezi yazılarında her zaman her yerde görülen şeylerden değil de farklı, özgün şeylerden bahsetmeli, karşılaştırmalardan faydalanmalı, örnekler vermelidir (Demirel vd. 2011: 232).

7. Metinler, metinlere uygun ve onları tamamlayan resimlerle donatılmış olmalıdır (Karababa 2007).

Ders kitaplarında yer alan gezi ve tanıtım yazıları yukarıdaki kriterlere göre incelenip değerlendirilmiştir.

MEB 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda iki adet gezi yazısı bulunmaktadır. İlk gezi yazısı Adnan Avuka tarafından yazılan "Hoşgörü Diyarı Mardin" adlı eserdir. Eserin anlatımı ve dili bakımından çocukların seviyesine uygun olduğu düşünülmektedir. Eserde şehrin güzel yanlarının ve görülmeye değer yerlerinin etkili bir dille anlatıldığı, metnin okuyanda gezip görme isteği uyandıracak nitelikte olduğu söylenebilir. Resimlerler anlatılanlar arasında tam bir uyum gözlenmiştir.

Kitapta yer alan ikinci eser "İnsanı Selçuklu Devrine Götüren Şehir: Kayseri" başlığını taşımaktadır, Yaşar Kemal'e aittir. Kitapta serbest okuma metni olarak yer almaktadır. Metinde; Kayseri şehrinin Selçuklu Devri eserleri tanıtılmış, bu yörede son bulunduğu inanılan Kerem ile Aslı hikâyesi hakkında geniş bilgiler verilmiş ve şehrin doğal güzelliklerine de değinilmiştir. Çocukların beğenisini kazanabilecek bir eser olduğu söylenebilir.

Koza Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda iki adet gezi yazısı metni bulunmaktadır. "Sait Faik Adasında" isimli eser Mehmet Güler tarafından yazılmıştır, okuma kültürü temasının serbest okuma metinleri arasında yer almaktadır. Eserde yazar, Burgazada ziyaretini adeta aday yanında Sait Faik'le gezmiş gibi anlatmakta, adayın onun öykülerindeki kahramanlar ve mekânlar ile birleştirerek tanıtılmaktadır. Eserin özgün üslubunun, çocuklarda yazarı ve aday tanımaya ilgi uyandıracak nitelikte olduğu ifade edilebilir.

"Bördübet'ten Sedir Adası'na" adlı metin Bahar Kalkan tarafından yazılmıştır. Temmuz ayında yapılan bir deniz yolculuğu anlatılmaktadır. Metinde gezilen görülen yerler hakkında bilgiler verilmekte, yer isimleriyle ilgili açıklamalar yapılmakta, bu yerler hakkında anlatılan efsaneler de dile getirilmektedir. Metnin çocuğun gezip görmeyle ilgili merakını uyandırabilecek bir eser olduğu söylenebilir.

MEB Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda da bir adet gezi yazısı bulunmaktadır. Bu eserin adı "Susayan Konya"dır. Doğa ve evren teması içinde çevrenin korunması alt temasına yönelik olarak kitaba alınan eserin yazarı Aysin Tektaş'tır. Yazar, bir proje kapsamında gittiği Konya'da gezdiği göller ve bu göllerde yaşanan kirlilik ve su sıkıntısı hakkında bilgi vermektedir. Bu yönüyle eser, çevreye olan duyarlılığı yapılan gezi

ile ilişkilendirerek dile getirmektedir. Bahsedilen yerlerle ilgili görseller ve anlatımı ile eserin, öğrencilerde gezip görme isteği uyandıracak nitelikte olduğu ifade edilebilir.

Pasifik Yayınları İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda gezi yazısı türünde iki adet eser vardır. "Hamilton Adası" adlı metnin yazarı Gülten Dayıoğlu'dur. Metin doğa ve evren temasının tropikal iklim alt temasına yönelik olarak ders kitabına alınmıştır. Eserde yazarın Hamilton Adası'na yaptığı gezi sırasında sürekli yağmurun yağması sonucu yaşadığı hayal kırıklığı anlatılmıştır. Yazar bu tropikal yağmurlar sırasında adada sadece birkaç yeri gezebilmiş ve adadan ayrıldığına sevindiğini anlatarak yazısını bitirmiştir. Hâlbuki gezi yazıları çocuğun gezip görmeyle ilgili meraklarını doyurabilmelidir (Kıbrıs 2010: 262). Bu metne bakıldığında ise gezi hakkında olumlu şeyler söylemekten ziyade kötümser bir üslup tercih edilmiştir. Metnin, öğrencide gezip görme merakı uyandırmaktan uzak olduğu düşünülmekte olup, bu nedenle ders kitabı için iyi bir örnek olmadığı ifade edilebilir.

"Çekoslovakya Türkleri" adlı metni Yılmaz Çetiner yazmıştır. Metin millî kültür temasının Türk gelenekleri alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulmuştur. Eserde Türklerin Avrupa'da yağmacı olmadığı oraya Anadolu medeniyetini götürdükleri yapılan bir Prag gezisinden yola çıkılarak anlatılmaktadır. Metnin dili sade ve akıcıdır. Metinde gezip görülen yerlerden çok verilmek istenen mesaja yoğunlaşmıştır, bu nedenle gezi yazısının özelliklerini tam olarak sergilediği söylenemez. Buna rağmen metnin öğrencilerin ilgisini çekebilecek bir eser olduğu söylenebilir.

MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda da "Eski Ankara Evleri" adıyla Pınar Yetimoğlu tarafından yazılmış bir adet gezi yazısı bulunmaktadır. Eser zaman ve mekân temasının evler alt temasına yönelik olarak kitapta yer almaktadır. Eserde eski Ankara evlerinin tarihi ve özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Metne ait görsellerde Ankara evlerinin, sadece dışarıdan çekilmiş görüntüleri yer almaktadır, fakat metnin önemli bir kısmı evlerin iç mimarisi hakkındadır. Bu nedenle evlerin içeriden çekilmiş görüntülerinin de bulunmasının, metinde anlatılanların öğrenci zihninde somutlaştırılması açısından fayda sağlayabileceği söylenebilir.

TAV Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda üç adet gezi yazısı bulunmaktadır. Bunlardan ilki Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Ceviz" adlı eseridir. Eser toplum hayatı teması içinde yer almakta olup misafirperverlik alt temasına yönelik olarak kitaba konulmuştur. Harp sonrası köyden köye gezen yazar ve yanındakilerin gördüklerinin

anlatıldığı eserde, kendileri açlık ve sefalet içinde olan, savaş nedeniyle büyük acılar yaşamış insanların gelen misafirlere ellerindeki son yiyecek olan cevizleri ikram etmesi ve gösterdikleri konukseverlik vurgulanmıştır. Karşılıklı konuşmaların çok sık yer aldığı metinde gezilen görülen yerler ve özelliklerinden çok insan ilişkileri üzerinde durulmuştur, bu nedenle eserin bir hikâye havasına büründüğü düşünülmektedir.

Kitapta yer alan ikinci eser Gülten Dayıoğlu tarafından kaleme alınmış olan “Güney Amerika Gezi Ormanları” adlı eserdir. Zaman ve mekân teması içinde yer alan metin ülkeler alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulmuştur. Yazar önce Güney Amerika hakkında bilgiler verdikten sonra Peru gezisini okuyucularla paylaşmıştır. Eserde tarihi, coğrafi bilgiler bulunmaktadır, ayrıca yazar başından geçen olaylara değinmektedir. Eserin dilinin yalın, anlatımının hareketli ve akıcı olduğu söylenebilir.

Zaman ve mekân teması içinde yer alan “Bir Göl, Bir Deniz” adlı metin Atlas dergisinden alınmıştır, yazarı Turgut Tarhan’dır. Metinde, Ölüdeniz ve Beyşehir Gölü ile ilgili izlenimler ve bilgiler sade ve akıcı olduğu düşünülen bir dille kaleme alınmıştır. Metnin, okuyucuda gezme isteği uyandırabilecek nitelikte olduğu, eser ile fotoğraflar arasında tam bir uyumun bulunduğu söylenebilir.

Ders kitaplarında türü tanıtım yazısı olarak gösterilen iki adet metin bulunmaktadır. Bu eserlerin ikisi de yedinci sınıf ders kitaplarında yer almaktadır. Pasifik Yayınları İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda yer alan, türü tanıtım yazısı olarak gösterilen metin Oya Ayman tarafından yazılmıştır. “Nazar Boncuğu” adlı eser, millî kültür temasının zanaatlar alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulmuştur. Metin; nazar boncuğunun yapılışını, boncuk ustalarıyla ve tüccarlarıyla yapılan görüşmeleri anlatmaktadır. Metnin dili sadedir, metne komedi ögesi de katılmıştır. Öğrencilerin bir zanaatı tanımasını sağlayacak olan metnin ders kitabı için uygun olduğu düşünülmektedir.

Türü tanıtım yazısı olarak gösterilen diğer eser, Koza Yayınları İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda yer almaktadır. “Bir Kule Varmış” adlı metin, söyleşi havasında yazılmış bir eserdir; Doğan Kardeş dergisinden alınarak ders kitabına konulmuştur. Metinde Kız Kulesi’nin yeri açıklandıktan sonra bu kule hakkındaki bir efsaneye yer verilmiştir. Tarihin seyri içinde kulenin kullanım amaçları belirtildikten sonra, tarihi yerlere sahip çıkmak gerektiği vurgulanarak eser sonlandırılmıştır. Metnin dilinin sade ve anlatılanların ilgi çekici nitelikte olduğu söylenebilir.

3.1.9. Tiyatrolar

İnsan hayatının çeşitli cephelerinin sahnede canlandırılması amacıyla kaleme alınan eserlere ve bu eserlerin sahnelenişi eylemine tiyatro denir (Karataş 2011: 594). Tiyatro metinlerinin taşınması gereken nitelikler çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal kitaplar taranarak şu şekilde belirlenmiştir:

1. Eser bütünüyle hitap ettiği öğrencilerin anlayış ve düşünüş seviyesine uygun olmalıdır.

2. Dili sade, canlı ve sahne diline uygun olmalıdır.

3. Kişi sayısı sınırlı olmalıdır.

4. Öğrencilerin dikkat süresi göz önünde tutularak çok uzun olmamalıdır.

5. Konusu ve ana fikri bakımından, ileri bir hayat görüşü ve iyimserlik kazandıracak, insanlık, doğa ve yurt sevgisi aşılacak özellikler taşınmalıdır (Oğuzkan 2001: 297).

6. İyi ile kötüyü yan yana göstermelidir. Çocuklar kişi ve olayların hem iyi hem kötü yanlarını görebilmelidir (Zengin ve Zengin 2002: 161).

7. Konuda derinlik, oyunda hareketlilik olmalıdır (Gürel vd. 2007: 151).

8. Bu yaştaki çocuklar her şeyi tartıp ölçmeye ve yargılamaya başladıkları için oyunların içeriklerinde adalet duygusu öncelikli olmalıdır (Gürel vd. 2007: 152).

9. Oyunda sınıf ve eğitim ortamına ters düşen sözcük ve deyimler bulunmamalıdır.

10. Oyunlarda hiçbir zaman dinsel konular işlenmemeli, ideolojik yanlılıktan kaçınılmalıdır (Kıbrıs 2010: 337).

11. Uzun diyaloglar çocukları sıktığından ve sözlerin doğru algılanmasını engellediğinden diyaloglar uzun olmamalıdır.

12. Metinler aşırı yoruma kaçan, nasihatçi bir tutumla kaleme alınmamalı, didaktik bir öğeye sahip olmamalıdır (Demirel vd. 2011: 268-269).

13. Bütün konuşmalar şahısların karakterlerine uymalıdır (Demiray 1973: 73).

Ders kitaplarında yer alan tiyatro türündeki metinler yukarıdaki kriterlere göre incelenip değerlendirilmiştir.

Evren Yayınları İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda iki adet tiyatro metni yer almaktadır. Ferdi Merter tarafından yazılan "Kuklacı" adlı tiyatro metni ders kitabında ilk metin olarak yer almaktadır. Sevgi teması içinde sevgiyi öğrenmek alt temasına yöneliktir. Yapıtın basit bir dille kaleme alındığı görülmektedir, içinde müzikli bir bölüm ve seyirciyle diyalog bölümü bulunmaktadır. Eserde Kuklacı Geppetto'nun kuklasının

canlandığını anladıktan sonra ona Pinokyo adını koymas; sevmeyi, iyiliği, kötölüğü öğrenmesi için okula göndermesi anlatılmakta, Pinokyo'nun okula gitmek için yola çıkmasıyla sahne bitmektedir. Metinde Pinokyo'nun sorduğu “İyilik nedir? Kötülük nedir?” sorularına cevap verilmez, sadece hemen okula gitmesi istenir. Bu nedenle yapıtın, vermek istediği mesajı tam olarak ortaya koyduğu söylenemez.

Ders kitabında yer alan bir sonraki tiyatro yapıtı Beytepe İlköğretim Okulu'nun sitesinden alınmış olan Gökçen Gökçeoğlu tarafından yazılmış “Ev Ödevi” adlı metindir. İki kardeşin ev ödevleriyle ilgili araştırmaları sırasında evde yaşanan olayları anlatan eserde; tarihin ne olduğu, Atatürk'ün tarih konusunda yaptığı çalışmalar, günümüze kadar kurulan Türk devletleri vb. pek çok konuda uzun bilimsel bilgiler yer almaktadır. Metnin tamamen didaktik bir eser olduğu söylenebilir. Uzun diyalogların yer aldığı eserde hareketliliğin sağlanamadığı gözlemlenmektedir. Eserin bir öğrencinin tarih ve tiyatroyu birleştiren ödevi olduğu düşünölmektedir.

MEB Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda bir adet tiyatro metni yer almaktadır. Aydın Su tarafından yazılmış “Nasrettin Hoca” adlı eser Nasrettin Hoca'nın birçok fıkrasını arka arkaya birleştirmektedir, duygular temasının mizah alt teması içinde yer almaktadır. Konu bütönlüğünün olmadığı gözlemlenen eserin dilinin de akıcı olduğu söylenemez. Birçok fıkrayı bir tiyatro metninde birleştirmeye çalışan eserin bölümleri arasında da kopuklukların olduğu düşünölmektedir. Bu nedenle ders kitabı için iyi bir tercih olmadığı söylenebilir.

Koza Yayınevi 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda da bir adet tiyatro metni bulunmaktadır. Kitapta Sabahattin Kudret Aksal'ın “Sonsuzluk Kitabevi” adlı eseri yer almaktadır. Bir kitabevindeki satıcı ve müşteri arasında geçen komik diyaloglardan yola çıkarak kitabın faydalarını anlatan eserin, sade dili ve akıcı üslubu ile öğrencilerin ilgisini çekebilecek nitelikte olduğu düşünölmektedir.

MEB Yayınevi 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda iki adet tiyatro yapıtı bulunmaktadır. Bunlardan ilki Cemil Miroğlu tarafından yazılan “Yolcu Konmaz Oteli”dir. İletişim temasının iletişimsizlik alt temasına yönelik olarak kitaba konulmuştur. Metinde, bir otel sahibinin işçi dairesinden istediği işçi geldiğinde onu otele kalmak için gelen prens sanması sonucu, aralarında bu yanlış anlamaya dayalı olarak geçen komik olaylar ve diyaloglar yer alır. Temaya uygun olduğu düşünölen metnin, mizah ögesi ve sade anlatımıyla öğrencinin ilgisini çekebilecek nitelikte olduğu söylenebilir.

Diğer tiyatro metni Ünver Oral'ın yazdığı “Bilmece”dir. Metin kavramlar ve çağrışımlar alt teması içinde yer almaktadır. Karagöz, Hacivat karakterlerinin kullanıldığı metinde perde oyununun klasik yanlış anlamaları ile metne başta hareketlilik getirilmiş, daha sonra konu bilmeceye getirilerek metnin alt temaya hitap etmesi sağlanmıştır. Karagöz ve Hacivat'ın birbirlerine bilmece sormaları bilinen bilmecelelere karşılık çay kazanmaları metinde dikkat çekmektedir. Metnin sonunda Karagöz'ün çay paralarını istemesi ve Hacivat'ın “Al parayı ama ben bunun acısını çıkarırım.” diyerek para vermesi bir çeşit kumar (bahis) havası yaratmıştır. Eserin bu yönüyle eğitici olmaktan uzak olduğu düşünülmektedir.

3.1.10. Fıkralar (Köşe Yazısı)

Gazete ve dergilerin belli köşelerinde çıkan ve daha çok günlük olaylardan söz eden, onları çeşitli yönlerden inceleyen, yorumlayan kısa düz yazı türüne fıkra denir (Karataş 2011: 194). Fıkra türündeki eserlerin çocuk edebiyatı açısından taşınması gereken nitelikler çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal kitaplar taranarak şu şekilde belirlenmiştir:

1. Cümleler kısa, net ve basit olmalı, tam ve tek anlam ifade etmelidir (Güneş 2000).
2. Eser açık ve anlaşılır olmalıdır. Dilin inceliklerini gösterebilmelidir.
3. Çocuğa okuma zevki kazandırmalıdır.
4. Çocuk için yeni açılımlar sağlayabilecek nitelikte olmalıdır.
5. Siyasi eleştirilerden uzak (dışında) toplumsal ve edebî konuları ele alan ilgi çekici yazılar olmalıdırlar.
6. İlgiyi sürekli olarak canlı tutmak amacıyla işlediği konuda sürekli tekrara düşmemelidir.
7. Eser kapsamlı bir kavrayış ve derin bir kültür zenginliği yanında geçmişle günlük olayları kaynaştırma ustalığına sahip olmalıdır (Gürel vd. 2007: 190-191).

Ders kitaplarında yer alan fıkra türündeki metinler yukarıdaki kriterlere göre incelenip değerlendirilmiştir.

MEB Yayınları İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda bir adet fıkra yer almaktadır. Metin Mustafa Kutlu tarafından yazılmış olup doğa ve evren teması içinde kent sorunları alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulmuştur. “Boş Arsa” adlı metin

Yeni Şafak gazetesinin 3 Mart 2010 tarihli sayısından alınmıştır. Eserde Henry Ford'un bir sözünden yola çıkılarak hızlı kentleşme ve beraberinde gelen sorunlardan bahsedilmektedir. Şehirlerde kalan son boş arsaların da yavaş yavaş binalar ve alışveriş merkezleriyle dolduğunu, doğanın giderek yok olduğunu anlatan eserin dilinin sade, vermek istediği mesajın açık olduğu söylenebilir.

Pasifik Yayınları İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda fıkra türünde üç adet eser vardır. Oktay Akbal tarafından yazılan "Hiroşimalı Masahi Nii" adlı metin hak ve özgürlükler temasının yaşam hakkı alt temasına yöneliktir. Metinde atom bombasından zarar gören insanlardan etkileyici bir dille bahsedilmektedir ve bu tecrübeden insanoğlunun yeterince ders almadığı belirtilmektedir. Eserin dili sade ve anlaşılırdır. Geçmişle günlük olayları kaynaştırma ustalığına sahip olan metnin, toplumsal bir konuyu ilgi çekici bir dille anlattığı gözlemlenmiştir.

"Öğretmenim" adlı köşe yazısı Sabah gazetesinin 24 Kasım 1997 tarihli sayısından alınmıştır, yazarı Rauf Tamer'dir, duygular ve hayaller temasının serbest okuma metinleri arasında yer almaktadır. 24 Kasım Öğretmenler Günü'ne yönelik olarak yazılan bir eserdir. Metinde yazar, metin yazarken onu yetiştiren öğretmene beğendirmek için titiz davrandığını, ondan öğrendiği kriterlere uygun yazmaya çalıştığını belirtmiş, ölmüş olan öğretmene duyduğu saygıyı dile getirerek yazısını bitirmiştir. Eserin dili açık ve anlaşılırdır, çocukların ilgisini çekebilecek bir eser olduğu düşünülmektedir.

Hasan Ali Yücel'e ait, Kültür Bakanlığı Yayınları'nın Öğretmen-Öğrenci Köşesi adlı eserinden alındığı belirtilen köşe yazısı özgün halinde başlığın bulunmadığı belirtilerek ders kitabına başlıksız olarak alınmıştır. Metin dinleme metni olarak alışkanlıklar temasının okuma alışkanlığı alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulmuştur. Eserde emekli bir öğretmen, okulların açıldığı gün öğrencilere bazı mesajlar vermektedir. Metnin samimi ve içten bir dili vardır. Eserin çocuk için yeni açılımlar sağlayabilecek nitelikte olduğu düşünülmektedir.

MEB Yayınları İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda da bir adet fıkra yer almaktadır. Bu eser Türkiye gazetesinin 24.03.1994 tarihli sayısından alınmış olan Sevinç Çokum'a ait "Nevruz ve Birlik" adlı metindir. Millî kültür temasının millî bayramlar alt teması içinde yer alan eserde, Nevruz Bayramı'nın resmi bayram olarak kutlanmaya başlanmasının Türk dünyası arasındaki bağları kuvvetlendireceği belirtilmiştir. Osmanlı

döneminde yapılan kutlamalardan da bahsedilen eserde Nevruz'la ilgili dörtlükler de yer almaktadır. Geçmişle günlük olayları kaynaştıran metnin dilinin sade olduğu görülmüştür.

3.1.11. Fabllar

Konu edindiği olay, daha çok insanın fonksiyonunu üstlenmiş hayvanlar arasında geçen, insanlara ibretli bir ders, bir öğüt, bir ahlak dersi vermeyi amaçlayan öğretici, politik küçük manzum masallara fabl denir (Karataş 2011: 187). Fablların çocuklara hayvanları tanıtmaya ve sevdirmeye faydalarının yanında, onların özveri, yardımseverlik, iyi insan olma, başkalarına saygı sevgi besleme, sadakat, iyilik, tatlı dil, güler yüz vs. kazanımları elde etmelerine yardımcı olur (Ungan 2006).

Fabl türündeki metinlerin çocuk edebiyatı açısından taşıması gereken nitelikler çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal kitaplar taranarak şu şekilde belirlenmiştir:

1. Çocukların dil gelişimini hızlandırmalıdır.
2. Fabllar çocukların hayal güçlerini arttırmalıdır (Zengin ve Zengin 2002: 92).
3. Fabl kısa, olaylar hareketli olmalıdır.
4. Gündelik hayatla ilgili dersler içermelidir.
5. Belli bir ana fikri en kısa yoldan açıklamalıdır.
6. Çocuklara tokgözlülük, yetingenlik, özveri, yardımseverlik gibi davranışları kazandırarak eğitici olmalıdır.
7. Konuşmalar kısa ve canlı olmalıdır (Oğuzkan 2001: 64-65).
8. Karakter sayısı az, kurgu basit olmalıdır (Demirel vd. 2011: 169).

Ders kitaplarında yer alan fabl türündeki metinler yukarıdaki kriterlere göre incelenip değerlendirilmiştir.

Evren Yayınları İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda bir adet fabl bulunmaktadır. Bu fabl La Fontaine tarafından yazılan "Kurtla Tilki" adlı eserdir. Eserin giriş ve gelişme bölümleri kitaptaki bölümde yer almakta, fakat sonuç bölümü yer almamaktadır. Böylece eserin ders kitabına alınan bölümü yarım bırakılmıştır. Kitapta yer alan bölümün sonuna virgül konulmuş, sonrada hikâyenin burada kesildiğini gösteren üç nokta işareti ile eser bitirilmiştir. Fabllarda ise verilmek istenen mesaj son bölümde yer almaktadır. Bu nedenle bu bölümde ne olayın sonu hakkında bize bilgi verilmekte ne de yazarın vermek istediği mesaj ortaya konulmaktadır. Bu yüzden bu eser ders kitabına

konulacaksa mesajı da içeren son bölümünde alınması gerektiği ya da eserin kitapta hiç yer almamasının daha doğru olacağı düşünülmektedir.

MEB Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda da bir adet fabl bulunmaktadır. "Meşe İle Saz" adındaki fabl da La Fontaine tarafından kaleme alınmıştır. Ders kitabında duygular teması içinde yer almakta olup kibir alt temasına hitap etmektedir. Fabлда küçümsediği saza bir şey olmazken kibirli meşenin rüzgârdan kırılması anlatılmış, böylece kibirli olmamız ve kimseyi küçümsemememiz gerektiği vurgulanmıştır. Metnin, vermek istediği mesaj ve sade dili ile çocukların hoşuna gidebilecek bir eser olduğu düşünülmektedir.

Pasifik Yayınları İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda fabl türünde iki adet eser vardır. "Dostluğun Değeri" adlı fabl Beydeba'ya aittir, duygular ve hayaller temasının bağlılık alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulmuştur. Metinde tuzağa düşen güvercinlerin, birlik ve beraberlikleri ve fare dostlarının da yardımıyla kurtuluşları anlatılmıştır. Fabl kısa, olaylar hareketlidir; gündelik hayatla ilgili dersler içermektedir. Konuşmaları kısa ve canlı, karakter sayısı az olan metnin eğitici olduğu ve bu nedenle çocuklar için uygun olduğu düşünülmektedir.

Kitaptaki diğer fabl olan "Balıkçıl" adlı metnin yazarı La Fontaine'dir. Metin alışkanlıklar temasının beslenme alışkanlığı alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulmuştur. Metinde su kıyısında dolaşan bir balıkçılın acıkmak için biraz daha beklemek isterken sevdiği balıkların ortadan kaybolması, kibirli balıkçılın daha sonra gelen balıkları beğenmemesi, fakat en sonunda bir sümüklü böceği yemek zorunda kalması anlatılmaktadır. Metinde verilmek istenen mesaj son dört mısradaki şu şekilde dile getirilmektedir:

"Pek o kadar müşkülpesent olmayın.

Bu dünyada, en fazla uysallar rahat eder.

Açgözlülük ederseniz eldeki de gider;

Hiçbir şeyi küçük görmeyin sakın."

Metnin vermek istediği mesajın beslenme alışkanlığı ile ilgili olmadığı bu mısralardan görülmektedir. Eserde geçen;

"Muntazam yaşardı, vakitsiz yemek yemezdi.

Nelerden sonra hazret acıktığını sezdi." mısralarında beslenme alışkanlığı değil balıkçılın sevdiği balıklar varken bekleme gafletine düşmesi vurgulanmıştır. Verilmek

istenen alt temaya uygun olmadığı düşünölen eser kısa, olaylar hareketlidir. Metnin sonunda, gündelik hayatla ilgili dersler bulunmaktadır. Karakter sayısının az ve kurgunun basit olduğu gözlenen metnin öğrencilerin ilgisini çekebilecek nitelikte olduğu söylenebilir.

3.1.12. Haber Yazıları

Haber belirli bir zamana ait olayları, anında süratle bildiren yazılardır. Geniş bir okuyucu kitlesini ilgilendiren haber yazıları gazetenin temel unsurudur. Haber gazetenin özü, ruhudur (Kantemir 1997: 275).

Haber türündeki metinlerin taşınması gereken nitelikler çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal kitaplar taranarak şu şekilde belirlenmiştir:

1. Olayları açıklayan resim, fotoğraf, şekil vb. geniş yer verilmelidir.
2. Üzerinde durulan konuların sunuluş ve işlenişinde okurların yaşları, ruhsal ve zihinsel gelişim özellikleri göz önünde tutulmalıdır.
3. Çocuklarda okuma ve öğrenme isteğini arttırmalı, onları doğa olayları, toplum ve insanlık sorunları üzerinde düşünmeye yöneltmeli, dinlendirmeli ve eğlendirmelidir.
4. Kullanılan dil ve anlatım biçimi, çocuklara okuduklarını kavrama bakımından bir güçlük çıkarmamalıdır. Kısa cümle ve paragraflardan oluşan yazılarda sade ve açık bir dil kullanılmalıdır (Oğuzkan 2001: 344).
5. Metinler hitap ettikleri seviyeye uygun olmalıdır (Zengin ve Zengin 2002: 183).
6. Resimler albenisi yüksek ve çocukların ilgisini çekebilecek nitelikte olmalıdır (Demirel vd. 2011: 342).

Ders kitaplarında yer alan haber yazıları yukarıdaki kriterlere göre incelenip değerlendirilmiştir.

Evren Yayınları İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda bir adet haber yazısı bulunmaktadır. Ayşenur Değer tarafından yazılan haber doğa ve evren temasının doğadaki değişiklikler ve etkileri alt temasına yönelik olarak ders kitabına alınmıştır, "Küreselleştik Isınıyoruz" başlığını taşımaktadır. Metinde küresel ısınma sorunu dile getirilmektedir. Küresel ısınmanın sebeplerine ve küresel ısınma sonucunda karşılaşılabilecek doğal dengesizliğe, ortaya çıkacak olumsuzluklara dikkat çekilen metnin dilinin sade ve anlaşılır olduğu söylenebilir. Alt başlıklarla metnin bölümlere ayrılmasının, metnin anlaşılabilirliğini

arttırdığı görülmektedir. Öğrencilerin dikkatini çekebilecek nitelikte olduğu düşünülen metnin, resimlerinin de canlı ve ilgi çekici olduğu söylenebilir.

MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda da gazete ve dergilerden alınan iki adet metin yer almaktadır. Bilim ve teknoloji teması içinde buluşlar alt temasına yönelik olarak kitapta yer alan “Basından Teknoloji Haberleri” adlı metin, dört alt başlıktan oluşmaktadır. Metinde “Başı Boş Hayvanlar Vücutlarına Takılan Çiple Takip Edilecek”, “Nesli Tükenen Balıklara Çipli Takip”, “Dünyada Yaygın” ve “Caretalara Uydudan Çipli Takip” alt başlıkları bulunmaktadır. Haber metinleri Özcan Yağmur, Salih Hamurcu ve Mehmet Yatkın tarafından yazılmıştır. Bölümler Zaman gazetesinin birbirinden farklı tarihli sayılarından alınmıştır. Öğrencilerin ilgisini çekebilecek konulara sahip olduğu düşünülen metinlerin dilinin de sade olduğu gözlenmiştir. Metinler, resimler ve fotoğraflarla desteklenmiştir.

Kitapta yer alan “Petekten Peteğe Telefon Görüşmesi” adındaki metin telsiz ve telefon görüşmelerinin ortaya çıkışı ve günümüzdeki işleyişi hakkında açıklamalar yapan bir eserdir ve Bilim Çocuk dergisinden alınmıştır. Metin bilim ve teknoloji teması içinde, serbest okuma metni olarak yer almaktadır. Cep telefonunun çalışma prensibini bal peteğine benzeterek anlatan metin, kendi içinde beş alt başlığa ayrılmıştır. Metnin dilinin sade olduğu düşünülmektedir, konu “petek” benzetmesiyle sadeleştirilmeye çalışılarak işlenmiştir.

TAV Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda doğa ve evren temasının çevrenin korunması alt temasına yönelik olarak “Güney ve Batı Anadolu Ormanları” adlı bir haber yazısı yer almaktadır. Atlas dergisinden alınan metin Ayhan Atakol tarafından yazılmıştır. Haberde orman yangınları ve kuraklıktan bahsedilmekte olup resim ve grafiklerle de haber desteklenmiştir. İki bölüme ayrılmış olan metnin dilinin sade olduğu görülmüştür.

3.1.13. Masallar

İnançları, bazı örf-adetleri ve genel ahlakı genellikle çocuklara aşlamak, ders vermek, onları eğlendirmek amacıyla uydurulan ve olması hemen hemen dünya gerçekliğinde mümkün olmayan olayları konu edinen ilginç anlatılara masal denilmektedir (Karataş 2011: 378). Çağlar boyunca önemli bir eğlence ve eğitim aracı olan masallar, farklı yorumlarla da olsa günümüze kadar gelmişler ve etkilerini sürdürebilmişlerdir. İyi ve kötünün kesin ayrımları; iyinin zaferi, kötünün alt edilmesi bilinçaltı eğitiminde önemli bir

rol oynamıştır (Neydim 2003: 56). İncelenen ders kitaplarında sadece dört adet masal türünde esere rastlanmıştır. Bunlardan üç tanesi altıncı sınıf, biri ise yedinci sınıf kitaplarında yer almaktadır. Masal türü eserleri incelemek için, masal türündeki eserlerde bulunması gereken nitelikler çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal kitaplar taranarak şu şekilde belirlenmiştir:

1. Olaylar canlı ve hareketli olmalıdır.
2. Dil sade, anlatım akıcı olmalıdır.
3. Düğüm noktası ustaca işlenmiş olmalı, olaylar beklenmedik şekilde sonuçlanmalıdır.
4. Tasvirleri, kahramanların davranışları ve beğenileri çocuklarda iyilik ve güzellik duygusunun gelişmesine yardımcı olmalıdır.
5. Anlatılanlar zaman zaman çocukları neşelendirmeli, güldürmeli ve eğlendirmelidir.
6. Masal, konusu ve kahramanları bakımından çocukları korkutmaktan ve üzmetten uzak olmalıdır.
7. Masalda çocukları uyuşukluğa, boş inançlara yazgıcılığa yönelten telkinler bulunmamalıdır (Oğuzkan 2001: 26).
8. Konuşmalara yeterince yer verilmiş olmalıdır.
9. Öğrenci ve sınıf ortamına uygun olmalı, içlerinde argo ve küfür gibi sözler bulunmamalıdır (Kıbrıs 2010: 84).
10. Lüzumsuz tekrarlardan sakınılmalıdır (Demiray 1973: 23).
11. Çocuğun yaşına, ilgi ve gereksinimlerine uygun olarak insan ve yaşam gerçekliğini anlamasına katkı sağlamalıdır (Sever 2010: 198).

Ders kitaplarında yer alan masal türündeki metinler yukarıdaki kriterlere göre incelenip değerlendirilmiştir.

Evren Yayınlarının 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda iki adet masal bulunmaktadır. Bunlardan ilki olan "Sevgi Ağacı" dinleme metni olup sevgi temasının sevginin önemi alt temasına yöneliktir. Dilan Kalkan tarafından hazırlanmıştır. Masalda olay devrik cümleler ve soru cümleleriyle klasik masal üslubuna uygun bir biçimde anlatılmıştır, dilin sade ve açık olduğu görülmüştür. Masalda çölde bir ağaç altında mutluluk içinde yaşayan çeşitli hayvanların ölmekte olan bir tilkiyi el birliğiyle kurtarmaları ve tilkinin daha sonra bu hayvanların arasındaki birliği bozup onları yemek için giriştiği çaba anlatılmaktadır.

Masalın sonunda tilki ölür ve hayvanlar tekrar mutlu yaşamaya başlarlar Sevgi Ağacı'nın altında. Metinde, kendilerine iyilikte bulunanlara karşı tilkinin giriştiği haince planın öğrencilerde bazı insanlara iyilik etmenin yanlış olduğu, iyiliğin karşılığında her zaman iyilik görülemeyeceği fikrini oluşturabilecek olsa da eserin anlatım şekli ile öğrencilerin hoşlanabilecekleri bir masal olduğu düşünülmektedir.

Kitapta yer alan ikinci masal “Kar Tanesi” adını taşımaktadır ve bu masal da diğer eser gibi Dilan Kalkan'ın “Masal Diyarı” adlı kitabından alınmıştır. Eser, doğa ve evren teması içinde yer almakta olup kar alt temasına hitap etmektedir. Masal, çocukları olmayan ve çocuk isteyen bir karı-kocanın kışın bir kardan çocuk yapmalarını ve yaptıkları bu kardan çocuğun canlanarak ailelerine katılması anlatılmaktadır. Sade bir dille ve akıcı bir biçimde anlatıldığı düşünülen masalın çocuk edebiyatının kriterlerine uygun olduğu söylenebilir.

MEB Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda bir adet masal bulunmaktadır. Bu masal Ziya Gökalp'in Altın Işık kitabından alınan “Kuğular” adlı eserdir. Masalda padişahla evlenen büyücü bir kadının üvey çocuklarına yaptığı büyüler ve çocukların bu büyülerden kurtularak tekrar mesut olmaları anlatılmaktadır. Klasik masal tarzında olan eserde, kötülerin yaptıklarının yanlarına kalmayacağına sade ve akıcı bir biçimde dile getirildiği görülmüştür.

MEB Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda da bir adet masal bulunmaktadır. Bu eser Beydeba'ya ait olan “Bülbül ile Bağcı” adlı eserdir. Burada gülleri çok seven bir bağcının gülünü yolan bülbülü esir etmesi, sonra ona acıyarak serbest bırakması anlatılmaktadır. Bülbül de buna karşılık gizli bir hazinenin yerini bağcıya söylemiştir. Masal bağcının “Sen hazinenin yerini bildin de tuzağı nasıl fark edemedin?” sorusu ile bitirmektedir. Metnin orijinalinde yer alan bülbülün cevabı ise ders kitabındaki bölüme alınmamıştır. Bu nedenle masalda yarım kalmış havası uyanmaktadır. Masalın asıl vermek istediği ders bu cevabın içinde gizlidir. Masal aslında şöyle bitmektedir:

“Bülbül cevap verdi: Kurduğun tuzak, kaza ve kaderin önüne sürdüğü bir araçtı. Bu gibi durumlarda hikmet gözü kapanır insanın, göremez. Ne kadar gözü açık olsa da farkına varamaz.”

Bu bölümün kaza ve kadere vurgu yapılmış olması nedeniyle ders kitabına konulmamış olduğu düşünülmektedir, fakat bu kısım olmadan da metin

tamamlanmamaktadır. Bu yüzden çözüm bölümünün masalla beraber verilmesi ya da masalın kitaba tümüyle alınmaması gerektiği düşünülmektedir.

3.1.14. Mektuplar

Mektup birbirinden uzakta bulunan kişilerin duygu, düşünce, istek ve dileklerini bildirmede; olayları duyurmada başvurdukları bir haberleşme aracıdır (Karataş 2011: 388). Fakat mektuplar sadece iletişim aracı olarak kullanılmamışlardır. Sanatkâr ve yazarların, çeşitli konulardaki duygu ve düşüncelerini anlatmak üzere birbirlerine yazdıkları edebî mektuplar, iletişim / yazışma vasıtası olmaktan çok edebî bir tür özelliği taşırlar (Karataş 2011: 389). Mektup türündeki eserlerin çocuk edebiyatı açısından taşınması gereken özellikler çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal kitaplar taranarak şu şekilde belirlenmiştir:

1. Çocuğun dil ve düşünce gelişimine uygun olmalıdır.
2. Yalın açık bir dil yeğlenmelidir.
3. Anlatım ilgiyi diri tutacak biçimde akıcı, canlı olmalıdır.
4. Yalın tümceler yeğlenmeli, süslü tümcelere yer verilmemelidir.
5. Noktalama işaretleri titizlikle kullanılmalıdır.
6. Yaşama sevinci, iyimserlik aşılamalıdır (Nas 2004: 65-90).
7. Tema açık ve seçik belli olmalıdır. Konu seçiminde dikkatli olunmalıdır (Oğuzkan 2001: 367).
8. Özenle hazırlanmış bir plan bulunmalıdır (Kıbrıs 2010: 42).

Ders kitaplarında yer alan mektup türündeki metinler yukarıdaki kriterlere göre incelenip değerlendirilmiştir.

Evren Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda bir adet mektup türünde yazı bulunmaktadır. "Yolunuz Açık Olsun" başlıklı metnin Yazarı Emre Kongar'dır. Eser duygular teması içinde yer almakta olup güven alt temasına yöneliktir. Metinde yazar üniversite eğitimlerini tamamlayıp doktora bursu kazanarak yurt dışına giden kızlarına hitap etmektedir. Yazar bir baba olarak onlar için endişelendiğini belirtmiş, fakat mektubun sonunda kızlarının her sorunu yeneceğine, eğitimlerini büyük bir başarıyla tamamlayacaklarına olan inancını dile getirmiştir. Mektubun dilinin sade ve akıcı olduğu, samimi bir dille kaleme alınmış olduğu düşünülmektedir. Metnin dil ve içerik açısından olumlu özelliklerine rağmen ders kitabına basılması sırasında cümleler alt alta yazılmış, paragraf kavramına dikkat edilmemiştir. Mektup türünün içerik özellikleri metinde

görülmektedir, fakat şekil özelliklerinin de görülüyor olması sağlanırsa öğrencilerin mektup yazarken uymaları gereken tüm kuralları fark etmeleri açısından daha faydalı olunacağı söylenebilir.

MEB Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda da bir adet mektup türünde metin bulunmaktadır. Sabahattin Rahmi Eyuboğlu tarafından annesine yazılan mektuba "Dijon'dan Trabzon'a" başlığı verilmiştir. Metin ders kitabında yan yana iki sayfa olacak şekilde yerleştirilmiş, sol üste tarih konulmuş, hitaptan sonra metin paragraflar halinde devam ettirilmiştir. Sonda mektup sevgi sözleriyle bitirilmiştir. Mektup türünün şekil özelliklerinin açıkça görüldüğü metinde, dilin sade ve akıcı olduğu söylenebilir. Samimi bir dille yazıldığı gözlenen eserin, öğrencilerin mektup türünün özelliklerini tanımasını açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Koza Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda da bir adet mektup türünde metin bulunmaktadır. "Bir İleti" başlıklı eser Atatürk temasında yer almaktadır, Ahmet Kapulu tarafından yeğenine hitaben yazılmıştır. Metin; yazarın 23 Nisan Ulusal Egemenlik Bayramı'nda oynamak üzere kendisinden elektronik mektupla oyun tavsiyesi isteyen yeğenine verdiği cevaptır. Bu cevapta yazar hazırladığı millî birlik ve millî ahlak konulu makaleden Atatürk'ün çeşitli sözlerinden de yola çıkarak yeğenine bahsetmekte, selam ve sevgi sözleriyle mektubunu bitirmektedir. Mektup türünün gereklerinin elektronik mektuplarda nasıl uygulanacağını gösteren metin, aynı zamanda millî ahlak ve millî birlik arasındaki ilişki hakkında da öğrencilere bilgiler vermektedir. Metnin dilinin sade ve akıcı olduğu görülmektedir.

MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda bir adet mektup türünde eser vardır. Ders kitabında serbest okuma metni olarak yer alan eser Hamdi Topçu tarafından oğluna yazılmıştır, "Bir Şey Olmak Çok Şey Olmak" başlığını taşımaktadır. Metin şekil özellikleri bakımından türüne uygundur. Hitapla başlanan, sevgi sözleriyle tamamlanan metinde; bir baba oğluna hedeflerini belirlemesini ve bu uğurda bilinçli bir biçimde çalışmasını öğütlemetedir. Eserin; konusu, dili ve vermek istediği mesaj bakımından öğrencilerin seviyesine uygun olduğu düşünülmektedir.

3.1.15. Konferans ve Söylevler

Konferans uzman bir kişi tarafından, dinleyicileri belli bir konuda bilgilendirmek amacıyla yapılan konuşmalara verilen isimdir (Karataş 2011: 349). Söylev ise bir topluluk

karşısında, herhangi bir konuda yapılan inandırıcı, etkileyici ve coşturucu konuşmaların genel adıdır (Karataş 2011: 443). İki türde dinleyici kitlesi karşısında yapılan konuşmalar niteliğindedirler. Bu yüzden bu iki edebî tür benzer özellikler sergilemektedirler. Konferans ve söylev türündeki metinlerin taşınması gereken nitelikler çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal kitaplar taranarak şu şekilde belirlenmiştir:

1. Doğruluk, dürüstlük, eşitlik, adalet gibi erdemlerin üstünlüğünden bahsetmelidir.
2. Hayat hakkındaki bilgiler çarpıtılmamalı; her bilginin doğru şekli çocuğun seviyesine göre yalın bir şekilde verilmeye çalışılmalıdır (Gürel vd. 2007: 38).
3. Ana düşünce hiçbir tartışmaya yer bırakmayacak biçimde açık ve anlaşılır olmalıdır.
4. Konu seçilirken; seslenilen yaş kitlesinin okuma eğilimleri, ilgileri ve cinsiyetleri göz önüne alınmalıdır.
5. Konu canlı biçimde işlenmelidir.
6. Özenle hazırlanmış bir plan bulunmalıdır.
7. Anlatım açık, akıcı, gösterişten-süsten uzak ve yalın olmalıdır.
8. Konuşma dili ölçü alınmalıdır (Kıbrıs 2010: 41-42).
9. Çocuğa; toplumsal olaylara, yaşama karşı eleştirel, sorgulayıcı bir bakış kazandırmalıdır.
10. Bireyciliği özendirmemeli; yardımlaşma, dayanışma anlayışını kazandırmalıdır.
11. Çocuğun barışçı olmasına katkı sağlamalıdır (Nas 2004: 65-72).
12. Çocukları düşünmeye yöneltmeli ve onların bir takım görüşler kazanmalarını sağlamalıdır (Oğuzkan 2001: 368).

Ders kitaplarında yer alan konferans ve söylev türlerindeki metinler yukarıdaki kriterlere göre incelenip değerlendirilmiştir.

Ders kitaplarında toplam üç adet konferans türünde metin bulunmaktadır. Pasifik Yayınları İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda konferans türünde bir adet eser mevcuttur. "Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Işığı Altında Çocuğun Eğitim Hakkı" adlı metin Prof. Dr. Emine Akyüz'e aittir. Metin hak ve özgürlükler teması içinde yer almaktadır, temanın eğitim hakkı alt teması hedef alınarak ders kitabına konulmuştur. Metinde önce eğitim hakkının öneminden bahsedilmiş, sonra bu hak Çocuk Hakları Sözleşmesi'yle ilişkilendirilmiştir. Metne hitap cümlesiyle başlanmış, ardından konu dinleyicilere açıklanmıştır. Bu nedenle metnin, türünün özelliklerini yansıttığı

düşünülmektedir. Metinde genelde açık ve anlaşılır bir dil kullanıldığı görülmektedir. Fakat metin çok uzun ve bilimseldir. Metnin İnsan Hakları Sözleşmesi'ndeki çeşitli maddelerden bahsetmesi, üslubu ve 7. sınıf öğrencilerinin ilgi alanı bir konu tercih edilmemesi nedeniyle 7. sınıflar için uygun olmadığı, 7. sınıf ders kitaplarında yer almaması gerektiği düşünülmektedir.

MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda iki adet konferans yer almaktadır. Bunlardan ilki zaman ve mekân teması içinde yer almakta olan “Verilen Sözü Tutmak ve Vaktinde İş Yapmak” adlı Selim Sırrı Tarcan'a ait metindir. Metin bir hitapla başlamış, ardından verilen sözü tutmak gerektiği ve işleri zamanında yapmanın önemi örneklerle açıklanmıştır. Öğrencilerin de bu olumlu alışkanlıkları edinmeleri istenerek eser bitirilmiştir. Metnin dilinin sade ve açık olduğu gözlenmiştir, örneklerle verilmek istenen mesaj ön plana çıkarılmıştır. Öğrencilere olumlu davranışlar kazandırılacak bir metin olduğu söylenebilir.

Ders kitabında yer alan diğer konferans türü metin yine Selim Sırrı Tarcan'a ait olan “Hayatta Başarının Yolları” adlı eserdir. Eser kişisel gelişim temasının başarı alt temasına yöneliktir. Metinde hayatta başarılı olmak için çalışmak gerektiği bir örnek çerçevesinde anlatılmaktadır. Metin, hayatta başarılı olmak için başkasından yardım beklememek yerine kendine güvenmek gerektiği vurgulanarak sonlandırılmıştır. Metnin dilinin sade, metinde verilmek istenen mesajın açık olduğu söylenebilir. Öğrencilerin ilgisini çekebilecek bir eser olduğu düşünülmektedir.

8. sınıf ders kitaplarında toplam üç adet söylev türünde metin yer almaktadır. MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda “Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi” ve “Onuncu Yıl Nutku” yer alırken TAV Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda ise “Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi” bulunmaktadır.

“Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi” TAV Yayınları'nın ders kitabında dinleme metni olarak yer almış iken MEB Yayınları'nın ders kitabında okuma metni olarak yer almaktadır. Söylev; Atatürk'ün; yaşadıklarından yola çıkarak her ne olursa olsun Türk istiklal ve cumhuriyetini korumaları gerektiğini gençlere bildirdiği, cumhuriyeti Türk gençliğine emanet ettiği eseridir. Metnin, söylev türü için güzel örnek olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin metni iyice kavramaları için metnin, özellikle sekizinci sınıf ders kitaplarında yer almasının uygun olduğu düşünülmektedir.

MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan "Onuncu Yıl Nutku"nda Atatürk; halkın bayramını kutlamış, yapılan çalışmalardan ve yapılması gereken işlerden bahsederek milletimizin geleceğin medeniyet ufkunda güneş gibi doğacağını vurgulamıştır. Büyük bir hatip olan Mustafa Kemal'in bu coşkulu ve samimi konuşması, öğrencilere millî duygular aşılama da faydalanılabilecek önemli bir eser olarak görülmektedir.

3.1.16. Destanlar

Toplum u derinden etkileyen tarihi ve sosyal olayları anlatan uzun manzum hikâyelere destan denir (Karataş 2011: 131). Destan türündeki metinlerin çocuk edebiyatı açısından taşıması gereken özellikler çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal kitaplar taranarak şu şekilde belirlenmiştir:

1. Destan hikâyesi ve renkli tasvirleri ile edebî bakımdan zengin olmalıdır.
2. Yiğitlik, acıma, yardımseverlik, yurt sevgisi, cesaret gibi kavramlara yer verilmelidir.
3. Çocukların kavrayış seviyelerine uygun olmalıdır.
4. Çocukların anlayabileceği bir dil ile yazılmalıdır (Oğuzkan 2001: 68-70).
5. "İdeal" kişilerin başından geçen olaylar anlatılmalıdır.
6. Eserlerde canlı bir dil kullanılmalıdır (Çakmak Güleç ve Geçgel 2006: 61-62).
7. Destan, çocuğun dil ve hayal gücünün gelişimine katkı sağlamalıdır.
8. Çocuklara geçmiş i tanıtmalı, çocuklarda millî ruhu canlandırmalıdır (Zengin ve Zengin 2002: 102-103).
9. Destan ait olduğu milletin karakterini yansıtmalı, çocuklara o milleti tanıma fırsatı vermelidir (Gürel vd. 2007: 85).

Ders kitaplarında yer alan destan türündeki metinler yukarıdaki kriterlere göre incelenip değerlendirilmiştir.

MEB Yayınları İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda bir adet destan türünde eser bulunmaktadır. "Ergenekon Destanı" toplum hayatı teması içinde dayanışma alt temasına yönelik olarak ders kitabına konulmuştur. Eserin dili sadedir, çocukların kavrayış seviyesine uygun olduğu düşünülen eserde kahramanlık kavramına yer verilmiştir. Metnin millî ruh kazandırmada etkili olabilecek bir eser olduğu ifade edilebilir.

TAV Yayınları İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda da bir adet destan türünde metin yer almaktadır. Duygular temasının kıskançlık alt temasına yönelik olarak ders

kitabına alınan eserin adı “Kızılık Dağı’nın Aslanı Boğaç Han”dır. Eserde beyin oğlunu kıskanan oba halkının onu öldürtmek için yaptıkları plan anlatılmıştır. Metnin sonuna bir bölüm eklenerek olayların devamı ve sonucu hakkında bilgi verilmiştir. Eserin dilinin sade ve akıcı olduğu söylenebilir.

3.1.17. Efsaneler

Gerçekte olmayan fakat insanlarca olmuş gibi tasavvur edilen birtakım olayları olmadık hayallerle süsleyip olağanüstü bir şekilde anlatan sözlü ve yazılı eserlere efsane denir (Karataş 2011:169). Ders kitaplarında efsane türünde iki adet metne rastlanmıştır. Efsane türündeki eserlerin çocuk edebiyatı açısından sahip olması gereken nitelikler çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal kitaplar taranarak şu şekilde belirlenmiştir:

1. Çocukların hayal güçlerini geliştirmelidir.
2. Ulusal ve yerel olayları renkli ve çekici bir anlatımla dile getirmelidirler.
3. Çocukları sıkmadan bir takım önemli tarihi bilgiler vermeli, tarih zevkini aşılmalıdırlar.
4. Çocukların ilgi ve anlayış seviyelerine uygun olmalıdırlar (Oğuzkan 2001: 72).
5. Konuşma diliyle yazılmalı ve kısa olmalıdır (Nas 2004: 255).
6. Çocuklara halkın duygu ve inançlarını, ait oldukları toplumu ve toplumun kültürlerini tanımada yardımcı olmalıdır (Zengin ve Zengin 2002: 98).
7. Efsanelerde olaylar hareketli olmalıdır.
8. Lüzumsuz tekrarlardan kaçınılmalıdır.
9. Sade ve akıcı bir dil kullanılmalıdır.
10. Konusu iyi tertiplenmiş olmalı, entrikalardan merakı arttıran kuvvetli bir düğüm meydana gelmeli ve olaylar beklenmedik şekilde çözülmelidir (Demiray 1973: 23).

Ders kitaplarında yer alan efsane türündeki metinler yukarıdaki kriterlere göre incelenip değerlendirilmiştir.

MEB Yayınları 8.Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda bir adet efsane bulunmaktadır. Bu efsane zaman ve mekân teması içinde tarihi mekânlar alt temasına yönelik olarak kitaba konulmuştur. “Kız Kalesi” adlı metnin yazarı Saim Sakaoğlu’dur. Metinde Silifke sahillerinde bulunan Kız Kalesi’nin yapılış nedenini açıklayan efsane anlatılmaktadır. Eserin sade dili ve ilgi çekici hikâyesi ile öğrencilere hitap edebilecek nitelikte olduğu söylenebilir.

TAV Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda da bir adet efsane yer almaktadır. Duygular temasının umut alt teması içinde yer alan efsanenin yazarı Ahmet Ünver olup, metnin adı "Meraklı Pandora ve Konuşan Sandık"tır. Metinde, dünyanın yeni kurulduğu zamanlarda geçtiği belirtilen bir efsane anlatılmaktadır. Eserde dünyadaki tüm kötülüklerle mücadelede tek çarenin "umut" olduğu vurgulanmıştır. Kuvvetli bir düğüm bölümünün bulunduğu eserde, olaylar beklenmedik bir şekilde sonuçlanmıştır. Eserin dilinin akıcı ve sade olduğu gözlenmiştir.

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmadan elde edilen bulgular ışığında ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlara dayalı olarak geliştirilen öneriler yer almaktadır.

4.1. Sonuçlar

Türkçe ders kitaplarındaki edebî metinlerin çocuk edebiyatı kriterlerine uygunluğunun ele alındığı bu araştırmanın sonuçları aşağıda çıkarılmıştır:

1. Metinlerin genelinde temalar açık olmakla birlikte metinlerin bir kısmında temaların açık olmadığı görülmüştür.

2. Çoğu metinde konu bütünlüğü olmakla birlikte bazı metinlerde konu bütünlüğünün olmadığı, başlık-tema ve başlık-ana duygu ilişkisinin zayıf olduğu görülmektedir. Ders kitapları için seçilen bazı metinlerde metin-başlık, metin-görseller uyumuna da dikkat edilmemiştir.

3. Ders kitaplarında aşırı basit olmaları nedeniyle öğrencilerin seviyesinin altında kalan metinler bulunmaktadır.

4. İncelenen ders kitaplarında özensizce seçilmiş, ölüm kaygısı gibi olumsuz konuların işlendiği metinlere rastlanmıştır.

5. İlköğretim programının okuma metinlerinde bulunması gereken özellikler başlığı altında da ders kitabında yer alacak şiirlerin bütün halinde alınması gerektiği belirtildiği halde ders kitaplarında bölümleri çıkarılmış şiire rastlanmıştır.

6. Ders kitaplarındaki görsellerin bir bölümü özensizdir. Kalitesi kötüdür.

7. Bazı metinlerin ders kitabı için kısaltılması sırasında pek çok kez cümleler çıkarılmış, böylece metinlerin orijinalliği ve akıcılığı bozulmuştur. Bunun sonucunda yazarın bu bölümlerde vermek istediği etki azalmıştır. Bazı metinlerde yapılan kısaltmalar verilmek istenen ana düşüncenin kavranmasını olumsuz bir biçimde etkilemiştir.

8. İncelenen ders kitaplarında; konuları ve uzunlukları bakımından öğrenci seviyesi dikkate alınmadan ders kitabına konulmuş, sınıfta okumak ve üzerinde anlama çalışmaları yapmak için aşırı uzun metinler mevcuttur.

9. Türkçe ders kitaplarında türlerinin sahip olması gereken özellikleri göstermeyen metinler yer almaktadır.

10. Ders kitaplarında anlatımı sürükleyici, olayları hareketli olmayan metinler bulunmaktadır.

11. Ders kitabına konulan eserlerin bir kısmı bilinen başarılı yazarlardan alınmamıştır. Bu da öğrencilerin Türk ve dünya edebiyatını tanımasını ve başarılı yazarların güzel eserleriyle karşılaşmalarını engellemektedir.

12. Öğrencilerin sıkılmasına neden olabilecek aşırı didaktik metinlerin ders kitaplarında yer aldığı görülmüştür.

13. Ders kitabı hazırlayıcıları, kendi yazdıkları metinlere ders kitaplarında yer vermektedir. Fakat bu metinlerin büyük bir kısmı edebî dilden yoksundur.

14. Ders kitaplarında internetten alınan, yazarları belirtilmemiş ya da sahibi belli olmayan metinler bulunmaktadır.

15. Ders kitaplarında bazı metinlerde öğrencileri korkutucu ifadeler olduğu görülmüştür.

16. Ders kitaplarında öğrencilerin daha çok yazarı ve üslubu tanımalarını engelleyecek olan aynı yazara ait birden çok metin yer almaktadır.

17. Ders kitaplarında yer alan birden çok bölümden oluşan metinlerin bir kısmında bölümler arası geçişin zayıf olduğu görülmüştür.

18. İncelenen kitaplarda; baskıları türlerinin özelliklerini yansıtacak formatta olmayan, paragraflarının ve şiir bölümlerinin açık seçik görülmediği metinlere rastlanılmıştır.

19. Bazı metinler seviyeleri farklı birden çok ders kitabında yer almaktadır. Bir metnin seviyesi farklı iki ders kitabında da olması aynı metni öğrencilerin iki yıl üst üste görebileceği ihtimali olduğu anlamına gelmektedir.

20. İncelenen ders kitaplarında; genel olarak metinlerdeki anlatım bozuklukları az olmakla birlikte, anlatım bozukluğu bulunan ve ne anlatmak istediği açık olmayan cümlelerin yer aldığı metinlere de rastlanılmıştır.

4.2. Öneriler

Araştırmanın bulguları doğrultusunda geliştirilen öneriler aşağıdaki gibidir:

1. Metinlerin ders kitabına alınmasında konu ve teması açık seçik belli olan metinler tercih edilmelidir. Konu ve temanın öğrenci seviyesine uygun olmasına özen gösterilmelidir.

2. Metinlerde konu bütünlüğüne, başlık-tema ve başlık-ana duygu ilişkisine dikkat edilmelidir.

3. Metinler için görseller hazırlarken metin-görseller uyumuna dikkat edilmelidir, resimlerin ve fotoğrafların kaliteleri yüksek olmalıdır.

4. Ders kitaplarında aşırı basit ya da öğrenci seviyesinin üzerinde metinlere yer verilmemelidir.

5. Ders kitabına konulan şiir türündeki metinlerde bölümler çıkartılmamalı, metinlerde çok fazla bölüm eksiltilmemelidir. Eğer metinlerde ders kitabına alınmayacak bölümler var ise, bu eksiltmelerde olayın akışını bozmayacak ve metinde verilmek istenen ana düşünceyi öğrencilerin fark etmesini engellemeyecek şekilde özenli davranılmalıdır.

6. Metinlerin türlerinin sahip olması gereken özellikleri taşımasına, türlerinin en güzel örneklerinden seçilmesine özen gösterilmelidir.

7. Ders kitapları için anlatımın sürükleyici, olayların hareketli olduğu metinler tercih edilmelidir.

8. Ders kitabına konulan eserler bilinen, başarılı yazarlardan alınmalıdır. Böylece öğrencilerin Türk ve dünya edebiyatını tanınması ve başarılı yazarların güzel eserleriyle karşılaşmaları sağlanmalıdır.

9. Ders kitabına konulacak metinlerin, öğrencilerin sıkılmasına neden olabilecek aşırı didaktik özellikte olmaması sağlanmalıdır.

10. Ders kitaplarında yer alan kitap hazırlayıcılarının eserlerinin genellikle edebî dilden yoksun, basit eserler olduğu görülmüştür. Bu nedenle ders kitaplarında (yazar olmamaları nedeniyle) kitap hazırlayıcılarının eserleri bulunmamalıdır.

11. Ders kitaplarında internetten alınan ya da sahibi belli olmayan metinler yer almamalı, metinlerin sonunda yazarları belirtilmelidir.

12. Ders kitaplarındaki metinlerde öğrencileri korkutucu ifadeler yer almamalıdır.

13. Kitaba eser alınırken öğrencilerin daha çok yazar tanımalarını, daha çok üslup görmelerini sağlamak amacıyla aynı yazardan birden çok eser almak yerine farklı yazarlardan metinler seçilmelidir.

14. Metinlerin baskılarının türlerinin özelliklerini yansıtacak formatta olmasına, paragrafların ve şiir bölümlerinin açık seçik görülmesine özen gösterilmelidir.

15. Aynı metnin seviyeleri farklı birden çok ders kitabında olmaması için daha önce hazırlanan kitaplar, kitap yazarları tarafından incelenmelidir.

16. Metinlerde anlatım bozukluklarının olmamasına özen gösterilmelidir.

17. Ders kitaplarında yer alan birden çok bölümden oluşan metinlerde bölümler arası geçiş sağlanmalıdır. Metinler birden çok bölümden oluşuyorsa bölümler arası geçişi ve bağı sağlamak amacıyla geçiş cümleleri kullanılmalıdır.

18. Metinler, konuları ve uzunlukları bakımından öğrenci seviyesi göz önüne alınarak seçilmelidir.

19. Ders kitabı için ihtiyaç duyulan metinler çağımızın usta yazarlarına yazdırılmalıdır. Bu yazarlara da hangi yaş seviyesine yönelik metinlere ihtiyaç duyulduğu belirtilmeli ve böylece öğrenciye hitap eden, başarılı yazarların elinden çıkmış örneklerin ders kitaplarında yer alması sağlanmalıdır.

20. Yayınevleri, Türkçe ders kitaplarının hazırlanması sırasında çocuk edebiyatı uzmanlarından yararlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan. *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, 3. Baskı, Engin Yayınevi, Ankara 1999.
- Altan, Abdülkadir; Serdar Arhan; Sema Başar; Songül Özaykut; Gülderen Öztürker; Derya Yılmaz; Yavuz Yüksel. *İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2011.
- Altan, Abdülkadir; Serdar Arhan; Sema Başar; Songül Özaykut; Gülderen Öztürker; Derya Yılmaz; Yavuz Yüksel. *İlköğretim Türkçe 7 Öğretmen Kılavuz Kitabı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2011.
- Altan, Abdülkadir; Serdar Arhan; Sema Başar; Gülderen Öztürker; Derya Yılmaz. *İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2011.
- Altan, Abdülkadir; Serdar Arhan; Sema Başar; Gülderen Öztürker; Derya Yılmaz. *İlköğretim Türkçe 8 Öğretmen Kılavuz Kitabı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2011.
- Çakmak Güleç, Havise; Hulusi Gelgel. *Çocuk Edebiyatı*, 2. Baskı, Kök Yayıncılık, Ankara 2006.
- Demiray, Kemal. *Türkçe Çocuk Edebiyatı*, 14. Baskı, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1973.
- Demirel, Şener; Mehmet Akif Çeçen; Serdar Sever; Necdet Tozlu; Mehmet Emin Uludağ. *Edebî Metinlerle Çocuk Edebiyatı*, 2. Baskı, Pagem Akademi Yayınları, Ankara 2011.
- Dilidüzgün, Selahattin. “Okuma Öğretimi Hedefleri Bağlamında Türkçe Ders Kitaplarındaki Çocuk Edebiyatı Ürünleri”, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, 2004, 43-55.
- Enginün, İnci. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 5. Baskı, Dergah Yayınları, İstanbul 2004.
- Erdal, Kelime. “Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları”, *Millî Eğitim Dergisi*, Sayı: 178, 2008, 156-175.
- Geçgel, Hulusi. *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, 3. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara 2011.
- Gökşen, Enver Naci. *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*, 5. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1985.
- Güneş, Firdevs. “Çocuk Kitaplarının Okunabilirlik Ölçütleri Açısından İncelenmesi”, *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Sorunlar ve Çözüm Yolları* (der. Sedat Sever), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi-TÖMER Dil Eğitim Merkezi, Ankara 2000.
- Gürel, Zeki; Fahri Temizyürek; Namık Kemal Şahbaz. *Çocuk Edebiyatı*, Öncü Kitap, Ankara 2007.
- MEB. *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı*, MEB Yayınları, Ankara 2006.
- MEB. *Tebliğler Dergisi*, Cilt:74, Sayı: 2640, Millî Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları Basımevi, Ankara 2011.
- Kantemir, Enise. *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Engin Yayınevi, Ankara 1997.

- Kapulu, Ahmet; Aliyar Karaca. *İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı*, Koza Yayın Dağıtım Sanayi ve Ticaret AŞ., Ankara 2011.
- Kapulu, Ahmet; Aliyar Karaca. *İlköğretim Türkçe 7 Öğretmen Kılavuz Kitabı*, Koza Yayın Dağıtım Sanayi ve Ticaret AŞ., Ankara 2011.
- Karababa, Canan. “Ders Kitaplarındaki Metinlerin Çocuğa Göreliliği”, *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* (der. Sedat Sever), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2007.
- Karabıyık, Fatma. *İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 6*, Evren Yayıncılık ve Basım San. Tic. AŞ., Ankara 2011.
- Karabıyık, Fatma. *İlköğretim Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı 6*, Evren Yayıncılık ve Basım San. Tic. AŞ., Ankara 2011.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 20. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2009.
- Karataş, Turan. *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Sütun Yayınları, İstanbul 2011.
- Kavcar, Cahit; Ferhan Oğuzkan; Özlem Aksoy. *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, 5. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara 2004.
- Kıbrıs, İbrahim. *Çocuk Edebiyatı*, 4. Baskı, Kök Yayıncılık, Ankara 2010.
- Komasyon. *İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2011.
- Komasyon. *İlköğretim Türkçe 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2011.
- Kudret, Cevdet. *Örneklerle Edebiyat Bilgileri*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1980.
- Lüle Mert, Esra. “İlköğretim 6., 7. ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Öykülerin Çocuk Yazınının Temel İlkeleri Bağlamında İncelenmesi”, *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı:1, 2012, 73-93.
- Şahbaz, Namık Kemal. “Çocuk Edebiyatında İhmal Edilmiş Bir Edebî Tür: Deneme”, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 15, 2008, 189–203.
- Nas, Recep. *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, 2. Baskı, Ezgi Kitapevi, Bursa 2004.
- Neydim, Necdet. *Çocuk Edebiyatı*, Bu Yayınevi, İstanbul 2003.
- Oğuzkan, A. Ferhan. *Çocuk Edebiyatı*, 7. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara 2001.
- Sever, Sedat. *Çocuk ve Edebiyat*, 5. Baskı, Tudem Yayınları, İzmir 2008.
- Şahin, Derya. *İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı*, TAV Dağıtım Pazarlama Matbaacılık Basın Yayın Limited Şirketi, İstanbul 2011.
- Şahin, Derya. *İlköğretim Türkçe 8 Öğretmen Kılavuz Kitabı*, TAV Dağıtım Pazarlama Matbaacılık Basın Yayın Limited Şirketi, İstanbul 2011.
- Şirin, Mustafa Ruhi. *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul 1998.
- TDK. *Türkçe Sözlük*, 11. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.
- Ungan, Suat. “Fabl Türünün Çocuk Edebiyatındaki Yeri ve Günümüzde Bu Türden Yararlanma Olanakları”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 14, 2006, 105-114.

- Yalçın, Alemdar; Gıyasettin Aytas. *Çocuk Edebiyatı*, 4. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara 2008.
- Yangın, Banu; Ayşegül Celepoğlu; Fatma Türkyılmaz. *İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı*, Pasifik Yayınlar, Ankara 2011.
- Yangın, Banu; Ayşegül Celepoğlu; Fatma Türkyılmaz. *İlköğretim Türkçe 7 Öğretmen Kılavuz Kitabı*, Pasifik Yayınlar, Ankara 2011.
- Zengin, Ahmet Yaşar; Nesrin Zengin. *Çocuk Edebiyatı*, 2. Baskı, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2002.